

gib. 2. 7. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

CATECHISMVS,

sive prima Institutio, Disci-

PLINA'QVE PIETATIS

Christianæ, Latine explicata.

posni Deū adinfori n
men

Lib: Tho: Barlow è (ou. Reg. Oxon. vii. (al: Jul. 11. 15. xxxvii.

Regidius Flintus. me inno possidet.

T F

Qui simul eloquio linguam formare Latino,

Et uera mentem Religionem cupis:

Hic liber, atque labor uotum dabit unus utrunque,

Commoda sic uno bina labore ferēs.

Regidius Flintus

Aixio 10 d' 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

Londini,

in officina Reginaldi Wolfij, Regiæ Maiest.

in Latinis Typographi.

ANNO DOMINI M.D.LXXI. Eliz. 1.

Cum Privilegio Regiæ Maiestatis.

Regidius Flintus

Mille annis iam peractis

Nulla fides est in pietis.

Mel in ore, verba lactis,

fel in corde, frans in factis.

14

Reuerendissimis in Chri-
STO PATRIBVS, AC DO-
minis, D. Archiepiscopis, Cantuariensi,

& Eboracensi, alijsq; reuerendis patribus, Episcopis
Ecclesiæ Anglicanæ, vigilantissimis, fide-
lissimiq; pastoribus.

VVM MENTE TOTA IN Deut. 6. b. 7.
hanc curam incumberem, omnemq; adeo & 11. c. 19. &
operam in primis adhibendam esse existi- 31. b. 12.
mem, ut pietatis doctrina, quanta fieri Psal. 132. b. 12.
potest sinceritate, pueris, qui sunt Rei- Mar. 10. b. 13.
pub. quasi seminaria, tradatur, ne uel Luc. 18. d. 15.
teneri ipsorum animi prauis opinionibus
imbuantur, uel ab ijs, quæ recta sunt, di-
scendis eorum mentes obscuritate nimia auertantur, aut retarden-
tur: pro ea qua patriam iuuentutem beneuolentia prosequor, sta-
tui omni ope atque opera mihi eritendum esse, ut illius pia studia
promouerem, & Christianæ religionis summam ratione atq; com-
pendio ad puerilem captum non incommodo, dilucidè atque ex-
plicitè proponerem. In quo Catechismo (sic enim nostri uocant)
non putauî minutis interrogatiunculis, breuibusq; responsis, quasi
punctis quibusdam, quod proposui, efficiendum esse: neque satis es-
se, nudis tantum assertionibus, asseuerationibusq; uniuersa breui-
ter simpliciterq; affirmare: nisi causas etiam aliquas, rationesq;
rerum asserrem, atque subiicerem. Et quò maior fides atque au-
thoritas rebus adungeretur, testimonia Virina ex sacris literis in
margine libri passim notauî, quibus sibi quisque, uel alijs, cum hæ-
rent, satisfacere possit. In hoc etiam Catechismo curam & dili-
gentiam adhibui, ut incorrupta Latini sermonis integritas, quoad

A. ij.

eius.

Mat. 12. a. 3. 5.
& 19. a. 4. &
21. b. 16. d. 42.
& 22. c. 31.
Ioh. 3. f. 39. &
7. d. 52.
Act. 17. c. 11.

rius fieri posset, ubiq; seruaretur: ut Latinitatem pariter atq; pietatē uno eodem labore pueri nostri addiscere possent. In paucis tantum quibusdam, uel singulis, uel continuatis atque coniunctis uerbis, quæ nostra sunt propria, & Christianæ religioni peculiaria, tametsi Ciceronis, & proxima illi ætate Latinis hominibus inaudita, sinceræ nostræ potius pietatis, quàm emendatæ loquutionis rationem habendam esse existimaui: itaque in contextu quidem orationis ea non mutauī. Verum ne qui Latine & purè loqui uolunt, quicquam uel hac in parte desiderarent, ubi à communi more uerborum Latinorum discessum fuerit, & quibus ea uocabulis, atque loquendi formis posse explicari putem, in fine libri commonstrauī. Quod autem orationis genere fuso, atque profluente potius, quàm exili atque ieiuno utor in hoc Catechismo, doctissimorum ex ueteribus iudicium, consiliumq; in eo sum sequutus: qui quum ubertatem quidem orationis ætate, styloq; facillè depasci posse putent, siccitatem eius puerilibus ingenijs, non minùs quàm teneris plantis soli sterilitatem, noxiam esse arbitrantur. Quam etiam ob causam lectissimos uerborum, sententiarumq; flosculos undique decerptos, maximè ex Ciceronis hortulis, transtuli atque inserui in hunc Catechismum, illis tanquam stellis quibusdam orationem notans atque illuminans. Nam ut de tota religione purè & emendatè, ita de quibusdam etiam capitibus copiosè splendideq; putauī dicendum esse: ut permagni res momenti atque ponderis, uerborū, sententiarumq; floribus conspersæ, puerilibus sensibus blandientes, & quasi odorū suauitates afflantes, illorum animos illaberentur tucundius, facilius perciperentur, ac semel memorijs pectoribusq; iuuentutis infixæ, hærentesq; penitus, & quasi infixæ perpetuò retinerentur, atque custodirentur. Non defuturos ergò arbitror, qui lenitatem & æquabilitatem orationis alicubi requirent, & desiderabunt: ut quibus vnus orationis sonus, idemque perpetuò stylus placebit. Quod si querentur etiam libellum, dum ea quæ paucis cognosci possent, pluribus sunt uerbis amplificata, iustum modum magnitudinemq; excessisse: cogitent omnia pueris quam apertissime planissimeque esse explicanda: qui quum in scholis tam multos annos

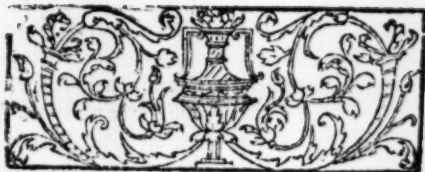
scdere

sedere soliti sint, ferè ut Latine tantum loqui discerent, id eos consequi ex pietatis Christianæ libris ne inuideant, quod ex Poëtarum profanis, fictisq; & interdum impijs, atque impuris fabulis doceri antea solebant. Sed & ipsis breuitatis amatoribus statui morem gerere, eundemque hunc Catechismum edere exiguo libello, quam potest fieri breuissimè, ita arctatum, ut arctius ferè astringi non poterit, in quo magna paruis, longa breuib; lata angustis, multa paucis permutata reperient: ut quibus hic liber, ut productione longior, non placebit, libellus ille, ut cōtractione breuior, non displiceat. Verum cum in Catechismis ferè omnibus ea Christianæ religionis capita explicentur, quæ Symbolo Apostolorum, Decalogo, & Oratione Dominica continentur, non est in illis, ut sanè nec esse potest, usque adeo magna in tradendi ratione varietas. Quid enim pie & vtiliter de præcipuis nostræ religionis capitibus excogitari potest, quod ab aliquibus, ac sepè quidem à multis illorum, qui eadem antea tractarunt, dictum iam non fuerit? Et qui Decalogum, Symbolum Apostolorum, & Orationem Dominicam interpretandam sumserit, eundem, quem in ipsis rebus inuenit ordinem, nisi perturbare permiscereq; omnia uelit, necessario sequi oportet. Alij quidè primo loco de Lege, secundo de Fide tractarunt: alij ne similes per omnia uiderentur, cōtrarium in his ordinem, quod sanè pertenuè discrimen est, sunt sequuti. Nā de Oratione & Sacramentis post legem atq; fidem omnes ferè tractarunt. Alium ergo ordinem instituere, qui non sit iam ab aliquo præoccupatus, nemo certè, nisi omnem omnino ordinem uelit inuertere, ullo modo potest. Hæc mihi hoc loco putavi esse commemoranda, quod existimem non defuturos, qui & eadem me, & eodem etiam ordine tractant, quæ sunt ab alijs quibusdam antea perscripta, tradidisse in hoc Catechismo conquerentur. In quo sanè iniurijs æquis omnibus uideri possunt, quum quod immutari rectè non queat, non esse mutatum causabuntur. Hunc Catechismum Reuerendiss. patres, uiri omni doctrina, & uirtute ornatissimi, qui summum dignitatis gradum in Ecclesia Anglicana tenentes, sacris præstis, & rebus præfideis Ecclesiasticis, uestro iudicio permitto: quem si amplissimi

ordinis uestri auctoritate comprobatum, iuuentus nostra in manna
sumserit, summo id Reipub. Christiane commoto sua
turum esse, in spem maximam, & quemada-
modum confido, certissimam,
uerissimamq; adducemur.

Vestri studiosissimus, obseruantissimusq;

S. N.

MAGISTER. AUDITOR.

Vum præceptorem discipulis suis alterū patrem, parentemq; non corporum, sed animorum esse oporteat: ad officij mei rationē pertinere video, charissime fili, nō tam literis te atque moribus liberaliter instituere, quā men-

Præceptoris officium.

tem tuam animumq; tenerum bonis opinionibus & vera religione imbuere. * Puerilis enim ista ætas non minus præceptis sanctis ad pietatem, imō multo etiam magis, quā ingenuis artibus ad humanitatem est informanda. Quamobrem consentaneum putavi, quæstiunculis quibusdam tecum agere, vt certō sciam, num rectē an secus in ea re studium operamq; posueris.

Pietas puerilis.
* Deu. 4. b. 9.
10. & 31. b. 12.
17.
Psal. 78. a. 3. 4.
&c.
Mat. 19. b. 13.
2. Tim. 3. d. 15.

AUDITOR. Et ego, præceptor venerande, quantum ea, quæ me ex sacris literis edocuisti, animo percipere, & memoria custodire potui, quātumq; audita reminisci & recordari in præsentī possum, quæsitis à te libenter respondebo.

MAGISTER. Agē igitur, dic mihi, mi fili, quænam ea sit religio quam profiteris.

A. Eam præceptor venerāde religionem profiteor, cuius author magisterq; est CHRISTVS Deus

Christiana Religio.

E. i.

minus,

minus, quæq; ob eam ipsam causam proprio & vero nomine, CHRISTIANA appellata est: vt & qui eam profitetur, † CHRISTIANI nūcupati sūt.

Nomen ab

authore.

Act. 11. d. 26.

M. Agnoscis igitur te Christianæ pietatis & religionis cultorem, ac CHRISTI Domini nostri atq; præceptoris discipulum?

Rom. 10. b. 9.

10.

† Psal. 1. & 33.

c. 12.

Ioan. 3. c. 18.

c. 36.

A. Id equidem agnosco, atq; * ingenuè & libere profiteor: quin & vniuersæ felicitatis meæ summā in eo pono, tãquam in summo hominis bono, vt sine quo cōditio nostra, quàm quorumuis brutorum multò esset infœlicior futura.

Definitio.

Deut. 4. a. 1. 2.

& 10. b. 12.

Psal. 119. a. 4.

Mat. 4. b. 10.

Ioan. 4. c. 24.

† Psal. 1. a. 2.

& 78. a. 1. &

119. toto.

Ioan. 5. g. 39.

2. Tim. 3. d. 15.

M. Religionis ergò atq; pietatis Christianæ, cuius est grauissimum sanctissimumq; nomen, vim & naturam mihi definitione aliqua breuiter explicari velim.

A. Religio Christiana, est * verus piusq; Dei cultus, & observatio præceptorum illius.

M. Vnde eam discendam esse putas?

* Exod. 32. d.

15. 16.

Deut. 4. a. 1.

Luc. 16. g. 29.

1. & 24. c. 27.

1. 44.

2. Pet. 1. d. 20.

† Ioan. 1. a. 5. 9.

& 8. b. 12.

Heb. 1. a. 1. 2.

* Mat. 28. d. 20.

Ioan. 20. f. 22.

Act. 2. a. 4.

Eph. 3. a. 5.

A. Non aliundè profectò, quàm ex cœlesti Dei ipsius † verbo, quod nobis sacris literis descriptum tradidit.

M. Quænam sunt ea scripta, quæ verbum Dei, & Sacras literas nuncupas?

A. Non alia, quàm quæ per * Moysen & prophetas sanctos, Dei optimi maximi amicos, Diuini Spiritus instinctu, in Veteri testamento, primùm, deinde clariùs in Nouo testamento, per † Dominum nostrum Iesum Christum Dei filium, atque sanctos eius * Apostolos numine Dei afflatus diuulgata.

uulgata sunt, & ad nostram vsque ætatem integra
† conseruata atque illæsa.

Esa. 40. b. 8.

Mat. 5. c. 18.

Luc. 16. d. 17.

M. Cur verbum suum Deus ita nobis scripturis
manifestare voluit?

A. Quoniam Dei optimi maximi uoluntatem, in
cuius * cognitione atq; erga eum obedientia, vera
pietas sita est, ipsi ex nobis, quæ cordium nostros
rum sunt † tenebræ, intelligere non possumus:
misertus nostri Deus eam nobis * patefecit, atque
illustrauit, illustratamq; in vtriusque + testamenti
volumine, quæ Sacræ * scripturæ dicuntur, reli-
quit: ne † incerti huc illuc ferremur, sed per cœles-
stem eius doctrinam veluti aditus quidam nobis
in cœlum daretur.

Mat. 7. c. 21.

& 12. d. 50.

Heb. 10. g. 30.

1. Ioan. 2. c. 17.

† Ioan. 1. a. 5.

1. Cor. 1. c. 21.

Eph. 4. c. 18.

* Sapient. 9. d. 17.

16. 17.

Ach. 26. d. 18.

1. Pet. 2. b. 9.

† Gal. 4. c. 24.

Heb. 8. b. 6.

& 9. d. 15.

* Mat. 26. f. 56.

2. Ti. 3. d. 16.

† Mat. 22. c. 29.

Marc. 12. c. 24.

* Mat. 7. c. 21.

& 12. d. 50.

† Galat. 3. c. 15.

17.

* Deut. 4. a. 2.

5. d. 32. & 28.

b. 14.

M. Cur Dei verbum Testamenti appellatione nū-
cupas?

A. Quia in Religione suscipienda, caput esse con-
stat, intelligere quæ sit * voluntas Dei immortalis,
testamenti verò nomine non voluntas solùm, sed
& + suprema etiam, atq; immutabilis voluntas si-
gnificatur: monemur ne aliud in * religione seque-
mur aut queramus ampliùs, quàm à Deo ibi doce-
mur: sed vt vnus est verus Deus, ita vnus sit vnus
Dei pius cultus puraq; religio. Alioquin nouas no-
bis quotidie + cōmentitias religiones fingeremus,
& sua cuiq; gēti, sua cuiq; ciuitati, sua cuiq; homi-
ni esset religio. Imò nō religionem & veram pie-
tatem, virtutum omnium initium atq; fundamen-
tum, sed superstitionem mendacem pietatis vni-
bram, ducem ad res gerēdas haberemus: id quod

† Mat. 15. a. 3.

4. 5. 6. 9.

sunt, sine cuius cognitione ista vel ignorantur
 prorsus, vel absurdissime sunt, ita ut infecta esse
 prestitit. Sicut & Dominus ipse alicubi testatur,
 † Scripturarum ignorantiam, errorum omnium
 esse matrem: ipse etiam docens, verbum Dei
 * scriptum fere allegat, & nos ad discendum ex
 illo relegat. Ob hanc igitur causam, & antiquitus
 in templis verbum † Dei publice legebatur, adhi-
 bitis etiam, si quando illorum copia erat, interpre-
 tibus, sicuti ex sacris historiis liquet: & Dominus
 ipse in coelum mox ascensurus, Apostolis, quos
 selegerat, in mandatis praecipue dedit, * ut vni-
 uersos orbis terrarum mortales verbo suo insti-
 tuerent: & eius exemplum insequutus Paulus,
 † in Ecclesiis constituendos esse decreuit, qui pos-
 pulum docerent: quod intelligeret, fidem, & quae
 ad pietatem pertinent omnia, ex lectione * & au-
 ditione verbi Dei pendere. Itaque † Apostolos, do-
 ctiores, prophetas, & interpretes, in ecclesia Dei
 maxime esse necessarios.

Mat. 22. c. 23.
 Ioan. 20. b. 9.
 Aet. 13. d. 27.
 * Mat. 19. a. 4.
 & 21. b. 13.
 Marc. 7. a. 6.
 Luc. 10. c. 26.
 Ioan. 5. g. 39.
 † Aet. 13. c. 15.
 d. 27. & 15. d.
 21.
 * Mat. 28. d. 20.
 Mar. 16. c. 15.
 Ioh. 21. c. 15.
 † Aet. 14. d. 23.
 * Ro. 10. c. 14.
 d. 17.
 † 1. Cor. 12.
 d. 28.
 Eph. 4. c. 11. 13

M. Hos ergo doctores atque interpretes audien-
 dos esse censet?

A. Non minus quam ipsum Dominum si praesens
 adesset, quoad ea tantum tradant, quae à Domino
 acceperunt. Quod & ipse testatur dicens: * Qui
 vos audit, me audit: qui vos spernit, me spernit.
 Imò & his verbi sui preconibus † ligandi atque sol-
 uendi potestatem dedit, ut quorum peccata in ter-
 ris illi per Dei verbum condonarint, vel detinue-
 rint, ea vel condonata, vel detenta essent in coelo.

Mat. 10. c. 20.
 d. 40. & 19. d.
 19. 20.
 Luc. 10. c. 16.
 Ioh. 13. c. 20.
 † Mat. 16. c. 19.
 & 18. c. 18.
 Ioh. 20. c. 22.

M. An istos satis est semel de religione differen-

tes audiuisse:

Mat. 10. c. 22.
& 24. b. 13.
Luc. 9. g. 62.
Rom. 11. c. 22.
1. Cor. 9. d. 24.
2. Tim. 3. d. 14.
† Iudic. 3. a. 7.
Psal. 106. a. 7.
b. 14.
Hier. 2. g. 32.
Luc. 24. d. 25.
* Act. 13. c. 15.
d. 25. & 15. d.
21.

A. * Christi nos discipulos vsq; ad finem, vel potius sine fine esse oportet. Parum est ergo incepisse, nisi perseueres. Et quæ nostra est tarditas atq; obliuio, sæpè docendi, atq; admonendi sumus, excitulandi sæpè, & quasi auribus vellicandi: semel enim, aut rarò audita, facile excidere solent. Et es am ob causam (vt antè dictum est) * singulis fabatis (sicut ex historijs sacris apparet) confluente simul multitudine, legebatur publicè verbū Dei, & eius interpretes, si qui adessent, audiebantur. Quæ consuetudo, & in nostris hodie Ecclesijs ex Apostolica adeoq; diuina ordinatione est recepta.

M. An ergo verbum Dei peregrina lingua, & populo ignota legendum esse censes?

Deu. 4. b. 10.
Deu. 31. c. 11.
12. 13.
Iosue. 8. g. 35.
2. Par. 34. g. 30.

A. Id verò esset Deum pariter, atq; eius populum crassè irridere, atq; vtroq; impudenter abui. Nam cū Deus verbū suum omni ætati † atq; sexui clarè legi mandet, vt omnes videlicet intelligant, & discant timere Dominum Deum suum, sicuti ipse in verbo suo disertè testatur: ridiculum cū primis esset, verbum Dei ad eius populum docendū, ab ipso Deo destinatum, populo lingua ipsi incongnita, vnde nihil discere possint, prælegere. Sed & diuus Paulus de ea re clarè dixerit: * itaq; concludit, indoctum populum non posse respondere AMEN, ad eam gratiarum actionem, quam non intelligat: sed legentem, audientēque mutuo sibi † barbaros futuros, si quid in cœtu sit dictū, quod non ab his qui interfunt, percipiatur: * scq; adeo malle

1. Cor. 14. d. 16
† 1. Cor. 14. c.
11.
* d. 19.

malle in Ecclesia Dei quinque verba intellecta lo-
qui, quam decem millia non intellecta.

M. Satisne ergo munere nostro defuncti erimus, si
operam dederimus, ut audiamus, intelligamusque
verbum Dei?

A. Minimè: verbum siquidem Dei non audire mos-
dò & intelligere, sed † firma animi assensione, ut
veritatem Dei de cœlo delapsam, amplecti, & ex
animo amare, * dociles item nos eidem præbere,
mêtesque nostras in eius obsequium formare opor-
tet: ut cordibus semel infixū, altas illic radices as-
gat, fructumque piæ vitæ, ad eius regulam institutæ
proferat: ut ita in salutem nobis, sicuti destinatum
est, cedat. † Constat ergo omni studio enitendum
esse, ut in eo legendo, meditando, audiendo, tum
privatim, tum publicè proficiamus: proficere aut-
tem nullo modo possumus, si ignota nobis lingua
proponatur.

M. Verum an legendo tantum Dei verbum, il-
ludque, & eius doctores sedulo audiendo, ad eam,
quam dicis, perfectionem perueniemus?

A. Quia Dei sapiëntia est, frustra in ea, vel docenda,
vel discenda, homines operam ponerent, nisi * De-
us magisterio spiritus sui corda nostra instituere
dignaretur: sicuti Paulus docet, † frustra vel plan-
tari, vel irrigari, nisi Deus incrementum dederit.
Itaque ut sapiëntiam Dei, in eius verbo absconditā,
intelligamus, * ardenti precatione à Deo petendū
est, ut spiritu suo mentes nostras, tenebris † plusque
Cimmerijs offusas, illustret: hūc enim cœlitus des-

missum

Psal. 1. a. 2. &
19. b. 8. 9. 10.
Mar. 16. d. 16.
Ioan. 20. g. 27.
29. 31.
Act. 13. g. 48.
* Deu. 31. c. 12.
2. Par. 34. g. 31.
Luc. 11. d. 28.
Ioan. 5. d. 24.
Iocob. 1. d. 21.
22. 23.
† Deu. 17. d. 19
Ios. 1. b. 8.
Psal. 1. a. 2.

Deut. 29. a. 4.
Luc. 24. c. 25.
27. g. 45. 46.
Act. 16. c. 14.
2. Cor. 4. b. 6.
† 1. Cor. 3. b. 7.
* Psal. 86. c. 11.
& 119. c. 33.
34. 35.
† Mar. 6. g. 52.
Ioan. 1. a. 5.
1. Cor. 2. d. 14.

JOHN. 16. b. 13. missum † Doctorem in omnem nos veritatem perduciturum Dominus ante promissit.

M. Vniuersum illud Dei verbum in quas præcipue partes distribuis?

Partitio verbi
Dei.

A. In Legem, & Euangelium.

M. Hæc duo quomodo distinguuntur?

Mat. 22. d. 36.
Marc. 12. c. 30.
1. Ioh. 3. d. 23.
† Le. 26. toto.
Deut. 5. d. 32.
& 28. toto.
Ioh. 14. b. 15.
c. 21. 23.
* Mar. 1. b. 15.
& 16. d. 16.
Luc. 5. f. 32.
& 24. g. 47.
Ioan. 1. b. 17.
Act. 2. f. 38.
Rom. 1. b. 16.
Gal. 3. b. 13.
† Rerum diuinarum summa.

A. Lex, officia tum pietatis erga Deum, id est, verum Dei cultum, tum* charitatis erga proximum, describit; exactamq; nostram + obedientiam seuere requirit, atq; exigit: & obsequentibus vitam æternam pollicetur: minùs verò obsequentibus, minas proponit, & pœnas, adeoq; mortem perpetuam denunciat. Euangelium + Dei promissiones continet, & violatoribus Legis, modò eos admissi pœniteat, propitium fore Deum, per fidem in Christum, pollicetur.

M. † Verbum ergò Dei, voluntatem nos eius docere, & omnia ad salutem necessaria continere, in eoque meditandum esse diligenter, eiusq; Doctores atq; interpretes sedulò audiendos, super omnia verò doctorem nobis coelitus precatione esse impetrandū, quid item sit illud, & ex quibus constet partibus, hæcenus à te est explicatum.

Auditor. Ita est.

M. Quoniam igitur ex verbo Dei, tanquam ex fonte quodam dimanat religio Christiana, vt antea verbū Dei, ita nunc & religionem ipsam, quæ ex verbo Dei haurienda est, mihi in suas partes, & veluti mēbra, distribue: vt, quò referenda sint singula, & ad certas quasi metas dirigenda, liquidò
Itaque.

statuamus.

A. Vt verbi Dei, ita & religionis duæ præcipuæ sunt partes: * Obedientia, quam Lex, perfecta iustitia regula, exigit: & fides, † quam Euangelium, quod promissiones de Dei misericordia completur, postulat.

M. Videntur tamen aut plures, aut non eadem esse religionis partes: alijs enim interdum nominibus in partiendo vtuntur Sacrae literæ.

A. Verum id quidem est: nam alicubi in fidem & charitatem, alicubi in † poenitentiam & fidem, religionem totam partiuntur: pro Obedientia enim aliquando † charitatem, quæ per legem in Deum atque homines perfecta requiritur: alio quando verò, quia neque obedientiam, † neque charitatem, quam debemus, præstamus, * poenitentiam, peccatoribus ad Dei misericordiam consequendam maximè necessariam, substituunt. Quibusdam, qui plures partes volunt, prima est, † Cognitio debiti officij ex lege, & damnatio per Legem ob desertum, repudiatumque officium: secunda, * Cognitio fiduciaque liberationis ex Euangelio: tertia, † Precatio imploratioque Diuinæ clementiæ atque auxiliij: quarta, * Gratiarum actio pro liberatione cæterisque beneficijs Diuinis. Sed utcumque nominibus variant, res eadem sunt, & ad duas illas præcipuas partes, Obedientiam & Fidem, in quibus omnis religionis nostræ vis & natura continetur, cætera omnia referuntur. Quum enim in uocationem & gratiarum actionem, & istis con-

C. i.

iunctissima

Religionis
partes.

* Leuit. 26. a. 3.
b. 14.

Deut. 11. d. 26.

Ioan. 14. b. 15.

c. 21. 23. 24.

† Mar. 1. b. 15.

& 15. d. 15. 16.

Rom. 1. a. 5. b.

16. & 3. c. 22.

& 4. toto.

* Gal. 5. a. 6.

1. Ioh. 3. d. 29.

† Mar. 1. b. 15.

† Math. 22. d.

37. 39.

Marc. 12. c. 30.

31. 33.

† Psal. 14. a. 2.

Rom. 3. b. 9.

* Math. 4. c. 17.

Marc. 1. b. 15.

Act. 2. f. 38.

† Rom. 3. c. 20.

& 7. b. 7.

* Rom. 3. c. 21.

Galat. 2. c. 16.

† Ps. 32. a. 5. 6.

Rom. 10. c. 12.

* 2. Cor. 1. c. 11

& 2. d. 14.

Ep. 3. a. 4. c. 20.

Phil. 4. a. 6.

Col. 3. c. 17.

iunctissima mysteria Diuina, quæ Sacramenta dicuntur, plerique vt partes adiungant, hæc quidem prioribus illis duabus continentur. Nemo enim vel fiducia vel obedientia officio erga Deum defungi recte potest, qui non premente cum aliqua necessitate, ad ipsum confugere, & omnia illi bona accepta referre, cumque usus & tempus postulat, mysterijs eius sacris rite vti velit.

M. Assentior quidem tibi, quod omnia ad has duas partes referri possint, si quis accuratius ista, & paulo subtilius pertractare cupiat. Verum quoniam accuratissima partiendi ratio à pueris non est exigenda, malim vt in plures partes, pingui quadam Minerua, religionem distribuas, quo dilucidior res tota sit. Crassius modo apertius ista tractemus.

A. Quando ita visum est, pingui (vt dicis) Minerua mecum agere, possem non incommode, ex duabus, quatuor partes efficere, religionemque totam in Obedientiam, fidem, inuocationem, & sacramenta distribuere.

Religionis partes quatuor.

M. Agè ergo, quum nostram hanc religionis tractationem, quam explicatissimam esse cupiam, huic ordini insistamus: vt primo loco de Obedientia, quam Lex requirit: secundo, de fide, quæ Euangelij promissiones respicit & amplectitur: tertio, de inuocatione, & gratiarum actione, quæ sunt coniunctissimæ: quarto & ultimo loco, de sacramentis mysterijsque Diuinis percontemur.

A. Et ego, præceptor venerande, sicuti ex te auscidi,

diui, & studiosè, vt est puerorum captus, atq; me-
moriola, didici, interroganti tibi libenter respon-
debo.

Prima pars de Lege & Obedientia.

M. Quum ergò * Obedientia nostra, de qua pri-
mum nobis dicendum est, ad normam legis Diui-
næ sit reuocanda, necesse est vt legis vim atq; na-
turam vniuersam priùs excutiamus : qua cognita
& explorata, quæ, & qualis nostra debeat esse o-
bedientia, ignorari non potest. De lege itaq; quid
sentias, dicere ordire.

A. Legem Dei iustitiæ, quæ ab homine exigitur,
& perfectam & omnibus numeris absolutam re-
gulam esse sentio, quæ * iubet ea quæ facienda sunt,
prohibetq; contraria. In hac lege Deus omnia ad
voluntatem † & arbitriū suum reuocauit, vt nul-
la ipsi neq; erga se, neq; erga homines pietas pro-
bari possit, nisi ea sola, quæ ad huius regulæ amu-
sim per omnia quadret. Frustrà ergò mortales suo
sibi & arbitratu, pietatis rationes confingunt. Le-
gem enim suam Deus, vt certissimam, tum cultus
Diuini, * tum officiorum erga homines regulam,
duabus † descriptam tabulis nobis proposuit : si-
mulq; * Obedientia nostra nihil, quod quidem in
terris fiat, sibi grati⁹ accepti⁹ sue esse demonstrauit.

M. Prior tabula quo est argumento?

A. De pietate nostra † in Deum tractat, & prima
quatuor legis præcepta complectitur.

Magist. Secunda verò:

C.ij.

A.

Leui. 26. a. 3.
b. 14.
Deut. 10. b. 12.
& 28. toto.
Psal. 119. a. 4.
Luc. 10. c. 25.
Ioan. 14. b. 15.
c. 21. 23. 24.
Jacob. 2. b. 19.
† Deut. 4. a. 2. &
5. c. 32. & 32.
a. 4.
Psal. 19. b. 6. 7.
* Exo. 20. toto.
& Deut. 5.
Esa. 30. c. 21.
† Deut. 6. c. 17.
18. & 13. d. 18.
Rom. 12. a. 2.
Eph. 5. c. 17. &
6. b. 7.
Col. 1. c. 9.
† 1. Re. 15. c. 22.
Esa. 29. c. 13.
Mat. 15. a. 3. 9.
* Matth. 22.
d. 36. 40.
1. Ioh. 3. d. 23.
† Exo. 31. d. 18.
& 34. d. 28. 29.
Deut. 4. d. 13.
* Deut. 5. d. 12.
& 10. c. 12. &
11. d. 26.
Mat. 19. c. 16.
1. Ioh. 3. d. 24.
† Deut. 6. b. 5.
* Mat. 22. d. 36.

Matth. 22. d. 39.

Rom. 13. c. 8. 9.

Gal. 5. c. 14.

† Exo. 34. d. 28.

Deut. 4. b. 13.

A. De charitatis siue dilectionis * mutue, inter homines officijs; quæ sex præcepta continet. Ita in summa † decem omnino præceptis tota lex absolvitur: cuius rei gratia, Decalogi nomen Legi inditum est.

M. Recita mihi, primæ tabulæ primū præceptum.

* Exo. 20. a. 1.

2. 3.

Deut. 5. a. 6. 7.

Psa. 81. b. 8. 9.

Mich. 6. a. 4.

A. Deus ad hunc modum effatus est. * **AVDI ISRAEL; EGO SUM DOMINUS DEVS TVVS, QUI TE EDUXI EX DOMICILIO SERVITUTIS AEGYPTIAE. NON HABEBIS DEOS ALIENOS CORAM ME.**

M. Cur de se, atq; beneficio suo, quædam primū Deus commemorat?

Le. 26. a. toto.

Deut. 6. b. 6.

A. In primis illi curæ fuit, ne legum à se latarum † existimatio mox per contemptum imminueretur: ideoq; quò maior autoritas accederet, isto veluti exordio vitur: Ego sum Dominus Deus tuus; quibus verbis * conditorem se, Dominum ac servatorem nostrum, omnisq; boni authorem esse docet: iubendiq; autoritatem iure optimo, ex legislatoris dignitate sibi vindicat: & legi suæ ex bonitate gratiam conciliat; atq; ex utroq; pariter necessitatem nobis obsequendi summā imponat, nisi & in potentissimum † rebelles, & in optimum ingrati esse velimus.

M. At cū Israël nō nominatim appellet, ac de rupto servitutis Aegyptiæ iugo disertè mētionem faciat: an non ad populum Israëliticum propriè pertinet?

Exo. 12. & 14.

A. Israelitas quidem corporali † servitute, per fers

uum.

uum suum. **N**osen exemit Deus: at suos omnes ex
spirituali peccati * seruitute & diaboli tyrannide,
qua alioqui pressi oppressiq; iacuerant, per filium
suum Iesum Christum asseruit. Hoc liberationis
genus ad omnes + peracq; homines pertinet, qui
in Deo liberatore fiduciam omnem collocant, il-
liusq; legibus * pro virili parent: Quod ni faci-
ant, summa eos ingratitudinis + reos fore, hac be-
neficii summi commemoratione denūciat. Cogitet
enim quisq; * Satanam, infernum illū Pharaonem
suo capiti imminentem: + peccatum item sœ dissis-
simum esse lutum illud in quo turpissimè volutatur;
& gehennam, * Aegyptiam seruitutem teterrimā,
sibi ob animi oculos proponat: & libertatem hanc
quam dixi, vnice sibi + expetendam esse, vt quæ sua
maximè intersit, faciliè intelliget: qua tamen indis-
gnissimus erit, ni libertatis * authorem, omni ob-
sequio atq; obedientia colat.

Magist. Perge.

A. Confirmata iam legis suæ autoritate, sequi-
tur ipsum præceptum: **NON HABEBIS DEOS**
ALIENOS CORAM ME.

M. Hoc quid sibi velit, dicito.

A. Idololatriam + quam penitus odit Deus, vetat
atq; prohibet.

M. Idololatria, aut Deos alienos habere, quid est?

A. Est in locum vnus * veri Dei, qui se palam no-
bis, manifestoq; in sacris literis ostendit atque pa-
refecit, alias vel personas vel res constituere, & vt
Deos + quosdam nobis fingere & comminisci,

C. in,

quas.

* Ioh. 8. d. 24.
36.

Rom. 6. d. 30.

Col. 1. b. 13.

He. 2. d. 14. 15.

A. 8. 10. f. 38.

* Rom. 3. c. 22.

* Ioh. 3. f. 5. 11.

1. Ioh. 3. d. 21.

* Psal. 78. b. 13.

14. & 103. a. 1.

Ier. 2. b. 6.

* Luc. 13. d. 16.

2. Tim. 2. d. 26.

1. Pet. 5. b. 8.

* Psal. 40. a. 2.

Esa. 59. a. 3.

2. Pe. 2. d. 20. 22.

Apoc. 16. c. 15.

* Mat. 13. f. 40.

Luc. 16. c. 23.

2. Pet. 2. a. 4.

* Mat. 16. d. 25.

Act. 26. d. 18.

Rom. 16. c. 20.

* Esa. 17. c. 10.

Ioh. 14. b. 15.

Rom. 6. c. 13.

1. Cor. 6. d. 19.

* Leui. 26. a. 1.

c. 13.

Deut. 12. d. 3.

Iud. 10. b. 6. c.

16.

* Deut. 6. a. 4. 5.

Mar. 12. c. 29.

32.

* Esa. 44. c. 17.

Dan. 3. a. 5. 7.

b. 12. 15.

Deut. 4. f. 35.

39. & 6. b. 4. 5.

Mar. 12. c. 29.

32.

† Deu. 10. d. 20

Luc. 4. b. 8.

Act. 10. d. 25.

26.

Apo. 19. b. 10

quas ut Deos colamus, & in quibus spem nostram ponamus, atque colloceamus. Iubet enim ut * vnum se tantum Deum agnoscamus : id est, ut quæ ad eius maiestatem spectant vniuersa, † quæque soli illi debemus, eorum ne vel minimam quidem partem transferamus aliò : sed suum illi honorem cultumque soli atque in solidum exhibeamus : cuius quicquam ad alterum deferre summum esset nefas.

M. Quæ sunt illa, quæ Deo peculiariter debemus, in quibus cultum illi proprium & peculiarem scitum esse dicis?

Deu. 10. c. 12.

1. Par. 16. c. 28.

Ps. 29. a. 2. & c.

& 96. a. 6. 7.

† Mat. 22. d. 37.

3. Io. 4. d. 17.

& 5. b. 10.

* Psal. 50. c. 16.

Mat. 6. b. 9.

3. Psal. 34. 66.

155. & toto

libro Psalm.

† Leu. 26. b. 12.

Deu. 7. a. 6.

Psal. 95. b. 6. 7.

& 33. c. 12.

Tit. 2. d. 14.

Heb. 8. d. 10.

* Psal. 33. c. 14.

Esa. 29. c. 15.

Iere. 17. b. 9. 10

Heb. 4. d. 13.

† Esa. 1. d. 16.

& 29. d. 13.

c. 15.

Mat. 5. a. 8. &

25. a. 8. b. 18.

A. Deo quidem innumera debemus, verum vniuersa ad quatuor capita non ineptè referri possunt.

Magist. Quæ sunt ea?

A. Ut ipsius maiestati † summam venerationem, summum eius † bonitatis, amorem atque fiduciam præstemus, ad illum confugiamus, * & ipsius imploremus opem, illique nos & † nostra omnia accepta referamus. Hæc ut nulli alij, ita illi soli exhibenda sunt omnia : si illum solum Deum † nostrum habere, illiusque populus peculiaris esse volumus.

M. Vltima illa verba, C O R A M M E, quid significat?

A. Non posse nos vel semel ad defectionem spectare, nisi Deum * testem habeamus : nihil enim tam abditum atque reconditum esse, ut eum latere possit. Præterea non apertæ solum † confessionis honorem, sed & cordis intimam ac synceram pietatem requirere sese Deus indicat : ut qui occultatum sit cogitationum cognitor atque iudex.

M.

M. Satis ergo dictum esto de primo præcepto:
iam ad secundam pergamus.

A. * SIMVLACHRVM VLLIVS REI, QVAE
AVT SVpra IN COELO, AVT INFRA INTER-
RA, AVT IN AQVIS INFRA TERRAM SIT,
NON EFFINGES: EA NON VENERABERIS
NEQVE COLES. NAM EGO SVM DOMINVS
DEVS TVVS, † ZELOTYPVS, QVI PAREN-
TVM INIQVITATEM ETIAM IN LIBERIS
VINDICO, AD TERTIAM VSQVE QVAR-
TA'MQVE PROGENIEM OSORVM MEI: CLE-
MENTIA'QVE VTOR AD MILLESIMAM VS-
QVE PROGENIEM, ERGA MEI AMANTES,
MEA'QVE PRÆCEPTA CONSERVANTES.

Exo. 20. a. 4.
Leuit. 26. a. 1.
Deu. 4. c. 15. &
3. a. 8. 9. 10.
& 27. b. 15.
Psal. 97. b. 7.
Esa. 42. b. 8. c.
Id est, impa-
riens socij.
† Exo. 34. 2. 7.
b. 14.
Deu. 7. b. 9.

M. Horum verborum quis est sensus?

A. Sicuti primo præcepto solum se colli adorariq;
iubet, ita isto ab omni superstitione vitiosisq; &
corporeis figmentis auocat, quandoquidem ipsi
us cultus * spiritalis, purusq; esse debet: maxime
verò ab externè † idololatria crassissimo vitio nos
deterret.

Esa. 2. d. 18.
Ioh. 4. c. 23. 24.
† Psal. 78. f. 64.
Esa. 42. b. 8. c.
17. & 44. b. 9.
Ier. 10. c. 14.

M. Pingendi itaq; fingendiq; artes in totum dam-
nat hæc lex, vt videtur, ita vt nullas omnino ima-
gines fieri liceat.

* Leuit. 26. a. 1.
Deu. 4. c. 15.
Esa. 40. d. 18.
& 12. 46. b. 3. 6.
Psal. 78. f. 64.
Act. 17. c. 29.
† Deu. 5. a. 8. 9.
Psal. 97. c. 7.
& 106. c. 34.
Esa. 44. c. 17.
19.

A. Minimè: verum primo ne vel Dei * exprimēdi,
vel adorandi causa, imagines vllas formemus, ve-
tar: Deinde ne imagines † ipsas adoremus edicit.

M. Cur Deum non licet corporea & aspectabili
figura exprimere?

* Pl. 115. 3. 3. 4.
Esa. 40. c. 10. & c.
Ioh. 4. c. 24.
Ro. 1. c. 20. 23.

A. Quia inter Deum, qui * spiritus est, æternus,
immensus, infinitus, incomprehensibilis, & ab om-

ni

¶ 6 *Idolū non est Deo simile. Imagines nō sunt Idiotarū libri.*
ni concrezione mortali segregatus, & inter cas-
ducam & corpoream, exilem & inanimem, inas-
nemq; † figuram, nihil potest esse simile aut com-
mune. Itaque per summam iniuriam Dei optimi
maximī maiestatem minuunt, quum eam in hunc
modum repræsentare conantur.

M. Non ergò rectè dixerunt hī, qui imagines esse
idiotarum libros contendunt?

M. Quales libri sint nescio: de Deo certè nihil nisi
errores docere possunt.

M. Quænam est illa adorationis forma, quæ hic
damnatur?

*Psal. 97. c. 7.
& 106. c. 34.
Esa. 44. c. 17.
19.
Dani. 3. a. 5. 7.
Osc. 11. a. 2.
Mich. 5. d. 12.
Act. 7. c. 41.
A. Quum precaturi, * ad statuas aut imagines
conuertimur, coram illis prosternimur, genibus
inflexis, aperto capite, aut alijs signis honorem il-
lis exhibentes, ac si Deus nobis illis repræsentare-
tur. In summa, in imaginibus, ne vel Deum quæ-
ramus vel colamus: vel quod idem est, ne imagi-
nes ipsas in Dei honorē veneremur, aut illis quo-
quo modo, ad maiestatis suæ iniuriam, per idolo-
latrīam, aut superstitionem abutamur, hac lege
prohibemur. Alioquin verò † statuariae picturæq;
usus legitimus, minimè interdicitur.

3. Reg. 7. d. 24.
25.
Ezec. 41. c. 19.
Matt. 22. b. 20.
*Deut. 7. a. 5.
& 27. b. 15.
2. Pat. 31. a. 1.
Esa. 40. b. 10.
11. & 30. c. 22.
Ezec. 6. a. 4.
Matt. 21. b. 13.
M. Ex his quæ mihi commemoras, colligi facile
potest, in templis, * quæ Dei cultui proprie dican-
tur, statuas aut imagines vllas collocare, valde
periculosum esse.

A. Id verum esse, totius penè religionis interitū,
iam nimium profectò experti sumus.

M.

M. At adhuc ſupereſt huius legis quaſi appen-
dix quædam.

A. Nam ego, inquit, ſum Dominus Deus tuus,
ſocij impatiens, qui vindico iniquitatem parens-
tum in filijs, uſq; in tertiam, & quartam progenis
eorum qui me oderint.

Exo. 20. a. 5.
Deut. 5. b. 9.
& 6. c. 15.
Pſal. 78. f. 38.
Nah. 1. a. 2.

M. Quorſum tandem, aut cur iſta dicuntur?

A. Hæc eo pertinent, vt legem hanc, adhibita ve-
luti ſanctione, ſtatuat & confirmet. Nam Dominũ
ſe, ac Deum noſtrum nominans duplici ratione,
† authoritatis videlicet & beneficentiæ, nos ad
ſibi per omnia parendum vrget: * zelotypiæ
vocabulo indicat, ſe ſocium aut æqualem ferre nõ
poſſe.

Deut. 10. e. 12.
3. Reg. 18. f. 39
1. Tim. 6. c. 15.
* Exo. 34. b. 14.
Ioſ. 24. c. 19.
Eſa 42. b. 8.

M. Quæ ſubest huius quam dicis, zelotypiæ ratio?

A. Æquiſſima proſectio. Poſtquam enim nobis
nihil † promeritis, tantum pro infinita ſua bonita-
te ſe donauit, optimo iure nos * toros omnino,
atq; in ſolidum vult eſſe ſuos. Hoc enim eſt illud
veluti ſancti coniugij † vinculum, quo ſideli illi
marito Deo, animæ noſtræ, tãquam caſtæ ſponſæ,
copulantur. Quarum caſtitas eſt, Deo ſoli dicatas
eſſe, & illi penitus adhærere: ſicuti rurſum, * ad-
ulterio pollui dicuntur animæ noſtræ, cum a Deo,
ad idololatriam aut ſuperſtitionem deſleciunt.
Quò verò ſponſæ amantior eſt maritus, quòque
caſtior ipſe, eo eſt ſpõſæ fidem violanti inſenſior.

Pſal. 44. a. 4. 5.
Eſa. 48. b. 9.
Rom. 5. b. 8.
& 11. d. 35.
2. Tim. 1. c. 9.
* Mat. 4. b. 10.
& 22. d. 37.
† Ierem. 2. a. 2.
2. Cor. 11. b. 2.
Eph. 5. f. 24.
* Iere 2. d. 20.
& 3. a. 1. &c.
Ezec. 6. c. 9.
& 16. b. 15.

Magiſt. Proſequere.

A. Iam quò impendiò magis odiſſe ſe idololatriæ

D. i.

am

18 *Idololatria Deo maximo odiosa. Dei in piorum liberos bonitas.*

am ostendat, & grauiore nos formidine à peccando coërceat, non de ijs modò qui ipsi offenderint, sed & de eorum † quoq; liberis ac posteris poenas se sumpturum minatur.

Exo. 34. a. 7.

Deu. 5. b. 9. 10.

& 7. b. 9. 10.

Eccl. 14. c. 20. 21.

M. Verùm quo tandem modo istuc Dei iustitiæ est consentaneum, quenquam propter alterius admissum poenas dare?

Esa. 1. a. 4. & c.

Ro 3. b. 9. 10.

Eph. 2. a. 3.

A. Ipsa humani generis conditio hanc quæstionem satis explicat. * Naturâ enim exitio obnoxij sumus omnes: in qua nos conditione si Deus relinquat, nihil est quod de eo conqueramur. Et si cut suam erga pios dilectionem & misericordiam, eorum posteritatem † tuendo, fouendoq; & illis salutem quam non debuit impertiendo, demonstrat: ita suam in impios vindictam, ipsorum * filios hac beneficentia priuando, exequitur: neq; tamen iniuria interim vlla eos afficit, quòd gratiam quam illis † non debuit, non sit impertitus, sed quales inuenit, tales ingenio naturæq; suæ relinquit.

Deut. 4. f. 37.

Psal. 37. c. 25.

& 69. d. 42.

& 112. a. 2.

* Esa. 14. c. 20.

& 48. d. 18.

Exo. 33. d. 19.

Rom. 9. d. 14.

& 11. d. 35.

Magist. Perge ad cætera.

A. Ne solis nos minis vrgere videatur, iam sequitur altera pars, qua Deus benignè & liberaliter pollicendo, nos ad obsequium inuitat atque allectat. * Clementia enim se summa vsurum promittit, tum erga omnes qui se diligunt, suisq; mandatis obtemperant, tū erga ipsorum etiam posteros.

Gen. 22. c. 17.

& 26. a. 4.

Deu. 5. b. 10.

& 7. b. 9.

M. Qua ratione istuc æquum esse tibi videtur?

A. Ratio quidem aliqua est propter piam educationem.

cationem, † in qua suos liberos pij parentes sic instituunt, ut illis in vero Domini timore & dilectione quasi hæredes succedere soleant. Sed & * natura ipsa nos ad beneuolentiam erga amicorum liberos inuitat : certissima tamen ratio est, quod Deus ita promittit, † qui neque à iustitia aberrare, neque fidem fallere potest vnquam.

M. Atqui istud constans & perpetuum esse non apparet : quia pij aliquando parentes * liberos progignunt impios, & à parentum virtute degeneres, in quos Deus non obstante hac promissione, grauiter animaduertit.

A. Hoc quidem negari non potest. Nam Deus ut propitium se (cum visum fuerit) † impiorum liberis exhibet : ita nulla huiusmodi necessitate piorum liberis deuinctus tenetur, * quin ipsi liberum sit, ex illis quos velit, repudiare. Verum in eo huiusmodi moderationem adhibet, ut certa promissioni suæ fides semper constet.

M. Quum autem in vindicta tres, aut quatuor ad summum progenies nominet, cur hic in misericordia mille complectitur?

A. Ut ostendat ad mansuetudinem † & beneficentiam, quam ad seueritatem, se multo esse propitius : sicut & ipse alibi proficitur, se ad iram tardum esse, ad ignoscendum verò propensissimum.

M. Ex his quæ commemorasti omnibus, videris mihi intelligere, Deum ne ipsius cultus, qui spiritalis & purissimus esse debeat, crassa vlla idolatriæ

D.ij.

Idolatria

Gen. 18. c. 19.
Deut. 4. b. 9. 10.
& 32. g. 46.
Psal. 132. c. 11.
* 3. Reg. 11. c.
12. & 15. a. 4.
4. Reg. 8. c. 19.
† Deut. 32. a. 4.
2. Par. 19. b. 7.
Ierem. 2. a. 5.
Rom. 9. d. 14.
& 4. d. 20.
1. Cor. 1. b. 9.
2. Cor. 1. c. 18.
* 2. Reg. 3. a. 2.
4. Reg. 23. f. 30
32.
Ezc. 18. 2. 9. 16

† 3. Re. 11. c. 13
13. & 15. a. 4.
4. Reg. 8. c. 19.
& 21. d. 22. 24.
* Exo. 33. d. 19.
Ios. 23. d. 14.
Rom. 3. a. 3.
& 9. d. 14.
2. Pet. 3. b. 9.

Exo. 34. a. 6.
Psal. 50. b. 5.
& 103. b. 8.
& 145. b. 8.
Esa. 54. d. 7.
3. 10.

Iolatria aut superstitione pollueretur, magnam adhibuisse cautionem:

Exo. 20. a. 4.
Deut. 4. c. 16.
& 5. a. 5.

Exo. 20. a. 5. 6.
d. eu. 26. c. 30.
Deu. 4. d. 26.
& 5. a. 9. 10.
& 27. c. 15.
Psal. 97. b. 7.
Ezec. 6. a. 4.

A. Maximam profectò. Nam non aperte * solùm & prolixè enumeratis omnibus simulachrorum formis, in prima ferè legis suæ parte, vt rem ad suam maiestatem maximè spectantem edixit: sed & horrendis + minis violatori, maximis rursus obseruatori propositis præmijs hanc legem sanciuir. Ira vt, aut non intellectum fuisse hoc mandatum, vt obscurum, aut non animaduersum, vt in turba delitescens, aut non curatum, vt leue & minimũ: sed vt nullum potiùs mandatum, nullis minis, nullis promissionibus adiunctis, neglectum prorsus ab omnibus iacuisse, plusquam stupendum videri possit.

M. Sic est profectò vt dicis: verùm recita mihi iam præceptum tertium.

Exod. 20. b. 7.
Leuit. 19. c. 12.
Deu. 5. b. 11.

A. * NOMEN DOMINI DEI TVI INANITER NON VSVRPABIS: NEQVE ENIM SINET IMPUNITVM IEHOVA, QVI EIVS NOMEN INANITER ADHIBVERIT.

M. Quid est inaniter vsurpare nomen Dei?

Leuit. 19. c. 12.
Psal. 15. c. 1.
1. Tim. 1. b. 10.
* Eccle. 23. a. 9.
Mat. 5. c. 33.
† Deu. 28. f. 58.
Psal. 8. a. 1.
Ierem. 10. a. 6.
* 1. Pa. 29. d. 13.
Psal. 48. c. 9.
& 111. a. 1. & c.

A. Eo vel + peierando, vel temerè, & incogitanter, ac præter * necessitatem iurando, aut vel semel præter grauem causam nominando, abuti. Quum enim sit Diuini + nominis maiestas sacrosancta, omnibus modis cauere debemus, ne aut ipsi contempsisse, aut alijs contemnendi eius occasionem præbuisse videamur: adeoq; nomen Dei, nisi cum iunctura eius * reuerentia nunquam profrauius,

feramus, vt venerandum & gloriosum cū nobis
ipsis, tum alijs omnibus appareat. De † Deo enim
eiusq; operibus, ne cogitare quidem, nedum lo-
qui aliter quā in eius honorē fas est. In summa,
qui Dei nomine, nisi grauissimis de causis, & san-
ctissimis negotijs vtitur, eo abutitur.

Sap. 1. a. 1.
& 14. d. 30.
Eccle. 22. a. 9.
& 39. d. 33.

M. Quid ergo de ijs qui Deo conuītium faciunt,
de Magis item, atq; alijs eius generis hominibus
impijs, censes?

A. Si qui tantū ex consuetudine * praua, & im-
portuna solū quādam facilitate Dei nomine v-
tuntur, summa cum iniūria afficiant: multo magis
illi, qui in diris † execrationibus, incantationibus,
imprecationibus, aut vlla superstitione alia, Dei
nomine abutuntur, atroci atq; nefario scelere sese
astringunt.

Eccle. 23. a. 9.
Mat. 5. c. 34.

Deut. 18. c. 13.
Esa 8. d. 19. &
47. b. 9. & 52.
b. 5.

Mal. 3. b. 5.
Act. 19. c. 13.
Gal. 5. d. 20.

M. Ecquis ergo est diuini nominis vsus in iure
iurando legitimus?

A. Sanē: cū iusta * de causa datur iusurandum,
vel ad asserendam veritatem, maxime si id requi-
rat iubeātue magistratus; vel ob aliud magni mo-
menti negotium, quō videlicet suum Deo hono-
rem integrum seruemus, aut mutuam inter homi-
nes concordiam charitatemq; tueamur.

Exo. 22. b. 11.
Ios 2. b. 12. &
9. c. 15.
Psal. 15. c. 6.
& 63. d. 12.
2. Cor. 11. g. 38.
Gal. 1. d. 20.

M. An ergo quoties vera loquimur, adhibere iura-
mentum licebit?

A. Hoc minime licere iam antē dictum est; lice-
nim existimatio atq; autoritas nominis Diuini
imminueretur, vileq; illud & vulgare redderetur.

D. iij. Sed

Exod. 22. b. 11.
Ios. 2. b. 12.
1. Reg. 24. d. 21
& 30. d. 15.
Gal. 1. d. 20.

Sed cum in † graui negotio veritati fides alioquin non haberetur, eam sacramento confirmare licebit.

M. Quid deinde sequitur?

A. Neque enim impunitum, inquit, sinet Iehoua, qui nomen eius inaniter adhibuerit.

Leui. 26. b. 14.
Deut. 28. b. 15.
&c. & infinitis locis.

M. Quum in vniuersum se in legis suae violatores animaduersurum; alibi Deus denunciaret, quid est quod hic nomine suo abutentibus peculiariter minatur?

*Leu. 19. c. 12.
Deu. 5. b. 11.
Ierc. 51. f. 56.
Ezec. 20. b. 8.
9. 14.

A. Indicare voluit, quanti nominis * sui gloriam faciat, vt paratam vltionem videntes, maiori studio ab eo profanando caueremus.

M. An diuorum, aut aliorum hominum, rerumque nomina in iureiurando adhibere fas esse putas?

Exo. 22. b. 11.
Heb. 6. c. 16.

A. Nequaquam. Cum enim legitimum iusiurandum nihil sit aliud, quam religiosa affirmatio, se Deum omnium consciū cognitoremque † testem citare, atque adhibere, iusiurandum se verum iurare, eundemque si falsum iurauit, mendacii scelerisque sui vindicem atque vltorem inuocare atque imprecari, hunc diuinæ sapientiæ atque maiestatis honorem, qui suus est proprius * atque peculiaris, partiri, & cum alijs vel personis vel rebus communicare, summum esset nefas.

Deut. 6. c. 13.
& 10. d. 20.
Ios. 23. b. 7.
Esa. 65. c. 16.

M. Superest quartum præceptum, primæ tabulæ vltimum.

†Exo. 16. c. 23.
& 20. b. 8.
& 31. c. 13.
Leui. 23. a. 3.
Deu. 5. b. 12.
Ezec. 20. b. 12.

A. DIEM SABBATI † SANCTE AGERE MEMENTO, SEX DIEBUS OPERABERIS, ET FACIES OMNIA OPERA TVA; SEPTIMO VERO

RO DIE, QVOD EST DOMINI DEI TVI SAB-
 BATVM, NVLLVM OPVS FACIES: NEC TV,
 NEC FILIVS TVVS, NEC FILIA TVA, NEC
 SERVVS TVVS, NEC ANCILLA TVA, NE-
 QVE IVMENTVM TVVM, NEQVE APVD TE
 DEGENS PEREGRINVS. NAM SEX DIEBV^s Ge. 2. a. 1. 2. 3.
 *PERFECIT DEVS COELVM ET TERRAM, ET He. 4. b. 3. c. 10.
 MARE, ET QVICQVID IN ILLIS CONTINE-
 TVR. SEPTIMO QVIEVIT. ITAQVE DIEM
 SABBATI SACRV^m, SIRIQVE DICATVM
 ESSE VOLVIT.

M. Sabbati nomen quid significat?

A. Sabbatum si interpreteris, † requiem signifi- Exo. 16. c. 23.
 cat. Eo die, vt qui ad cultum * Dei solummodo sit Leui. 16. g. 31.
 institutus, profana negocia omnia à pñs longè se- * Ier. 17. c. 21.
 mouenda sunt, quò religioni, & pietati sedulo va- d. 24. 27.
 care queant. Ezech. 46. a. 34.
 Marc. 6. a. 2.
 Luc. 23. g. 56. 15-73

M. Cur suum nobis exemplum ad imitandū pro-
 posuit Dominus?

A. Quòd clara, atque illustra † exempla animos Tob. 2. c. 13.
 hominum acrius excitent atque acuant. Nam & Ioh. 13. b. 13.
 Dominum serui, & filij parentem libenter imi- 15.
 tantur: & nihil magis est expetendum, quàm vt 1. Cor. 4. d. 16.
 homines ad Dei † exemplar & imitationem se for- & 11. a. 1.
 ment. † Heb. 4. a. 3. 4.
 b. 10. & 12. a. 3.
 1. Pet. 2. d. 21.

M. Septimo ergò quoq; die ab omni nobis labore
 abstinentum prorsus esse dicis?

A. Duplex est huius præcepti ratio: quatenus es 1. Cor. 10. a. 14.
 nim cæremoniam complectitur, externam tantum Gal. 4. a. 2. 3. 4.
 quietem exigens, ad Iudæos † propriè spectabat, Col. 2. c. 16. 17.
 nec perpetuæ, æternæq; legis vim habet: Sed & 10. a. 14.
 Hebr. 8. b. 5.

Christi.

2. Cor. 1. d. 14.
Col. 2. c. 16.
Heb. 10. a. 1.

Christi iam † aduentu, vt cætera Iudaicarum caeremoniarum vmbra abrogata sunt, ita & de ista lege ex hac parte est derogatum.

M. Quid ergo præter caeremoniam subesse putas, quo perpetuo astringamur?

Mar. 1. b. 21.
Act. 13. c. 14.
& 15. d. 21.
† Exo. 21. a. 2.
Deut. 5. b. 14.
Gal. 3. d. 26. 28
* Esa. 58. d. 13.

A. Tres ob causas hæc lex est instituta: vt disciplina * Ecclesiastica, & Reipub. Christianæ status aliquis constituatur, atq; retineatur: vt seruorum † conditioni, quo tolerabilis ea fiat, prouideatur: & vt spiritalis illius quietis forma * atque figura quædam exprimat.

Rom. 13. d. 12.
Heb. 4. c. 9. 10.
† Marc. 6. a. 4.
Luc. 4. c. 16. 27
* Psal. 95. a. 2.
Mat. 10. c. 32.
† Esa. 56. c. 7.
Mat. 21. c. 13.
* Eph. 3. d. 21.
Heb. 2. c. 12.
† Psal. 22. c. 23.
& 35. c. 21.

M. Quæ est illa quæ dicis, Ecclesiastica disciplina?

1. Cor. 14. f. 26
* Psal. 1. a. 2.
& 84. a. 4.
Luc. 18. a. 1.
Eph. 5. d. 20.

A. Vt populus Christianus ad Christi † doctrinam audiendam, ad conficiendam fidei * suæ professionem, ad preces † Deo publicè adhibendas, ad diuinorum * operum, atq; beneficiorum memoriam celebrandam atq; retinendam, traditaq; ab eo mysteria † peragenda, in vnum conueniat.

M. An ista septimo quoq; die præstitisse satis erit?

A. Sunt hæc quidem priuatim * cuiq; assidue recordanda, & cogitanda: nostræ tamen negligentia atq; imbecillitatis causa, status dies peculiariter huic negotio publicè destinatur.

M. Iam de seruis subleuandis, quare hoc mandato cautum est?

Deut. 5. b. 14.
& 15. c. 12. 15.
Leu. 34. c. 12.

A. Æquum fuit illos, † qui sub aliena potestate sunt, aliquod tempus à labore intermittere: alios qui enim illorū conditio, nimirum dura difficilisq; tolerari

toleratu futura esset. Et sanè par erat, seruos com-
muni nostro * pariter atq; ipsorum domino, adeo
q; patri etiam, quum eos sibi per Christum æquè
adoptarit, vnà nobiscum aliquando inseruire: Sed
& dominis ipsis præterea vtile est, vt serui inter-
dum † interquiescant, quò videlicet ad intermis-
sum paululum laborem, alacriores validioresq;
reuertantur.

Psal. 134. a. 7.
Gal. 3. d. 26. 28
Eph. 6. b. 9.
Col. 3. b. 11.

Deu. 5. b. 14.
Esa. 28. c. 12.

M. Superest iam vt de spirituali quiete dicas.

A. Ea est dum à mundanis negotijs, * proprijsq;
operibus atq; studijs feriat, & quasi sanctū quod-
dam otium agentes, nos totos in Dei potestatem
permittimus, quò ille sua in nobis opera peragat:
& dum carnem nostram, † vt scriptura loquitur,
crucifigimus, hoc est, appetitus & motus animi
prauos frānamus, ingenio nostro temperantes, vt
Dei spiritui obtemperemus: ita enim externæ
quietis figuram atque imaginem, ad rem verita-
temq; optimè reuocabimus atq; traducemus.

Esa. 1. d. 14.
16. & 58. d. 13.
Heb. 4. c. 9.

Gal. 5. d. 24.
Col. 3. a. 5.

M. An ergò reliquis diebus hanc curam abijcere
licebit?

A. Nequaquam: Postquam enim semel cœperi-
mus, pergendum * est per totum vitæ curriculum:
& numerus † septenarius, quum perfectionem in
Scripturis designet, omni ope atq; opera assidue
eniti, atq; ad eam * contendere oportere nos ad-
monet. Vnà tamen ostenditur, nos quoad in hoc
mundo viuimus, à spiritualis huius quietis perfe-
ctione atq; absolutione † longè abesse, gustumq;
tantum quendam hic nobis præberi quietis illius.

Mat. 24. b. 13.
Iac. 1. d. 24. 25.
† Gen. 2. a. 2. 3.
4. Reg. 5. c. 10.
Psal. 12. b. 6.
* Gen. 17. a. 1.
Mat. 5. g. 48.
† 1. Cor. 2. c. 9.
Apoc. 7. d. 13.
16. 17. & 14. c.
13. & 21. b. 4.

E. i.

quam

Esa. 23. c. 3.

1. Cor. 2. c. 9.

2. Thes. 1. b. 7.

Apoc. 7. d. 15.

& 14. c. 13.

& 21. b. 4.

quam in regno Dei sumus perfectè † absolutam, foelicissimamq; habituri.

M. Rectè rectatæ iam mihi à te sunt leges primæ tabulæ, qua verus Dei cultus, qui est bonorū omnium fons, summatim comprehenditur. Iam verò quæ sint amoris charitatisq; nostræ erga homines officia, quæ ex isto fonte scaturiunt & deriuantur, quæq; Secunda tabula continentur, mihi dicas velim.

Exo. 20. b. 12.

Deut. 5. b. 16.

Mat. 15. a. 4.

Eph. 6. a. 2. 3.

A. Secundæ tabulæ initium est, † HONORA PATREM ET MATREM: VT SIS LONGÆVVS SUPER TERRAM, QVAM DATVVS EST TIBI DOMINVS DEVS TVVS.

M. Honoris nomine hoc loco quid significatur?

Prou. 1. a. 8.

Mar. 7. b. 10.

12.

Col. 3. c. 20.

1. Tim. 5. a. 4.

Heb. 12. c. 9.

A. Honor parentum, amorem, * timorem, & reuerentiam complectitur: & in obediendo illis, in salute, atq; auxilio ferendo, eos defendendo, atq; etiam si quando rerum inopia laborent, fouendo, vt in proprio suo munere atq; officio versatur.

M. An de ijs tantum qui natura parentes sunt, lex præcipit?

A. Tametsi ipsa verba aliud sonare non videntur, intelligendi tamen sunt omnes, quibus aliqua attributa est autoritas; vt † magistratus, ecclesiæ * ministri, † præceptores; deniq; ornamento ali quo vel honoratæ * ætatis, vel ingenij sapientiæq; vel doctrinæ, vel gloriæ, vel fortunæ præditi, vel cæteris rebus superiores, parentum nomine continentur: quando ex eodem fonte ipsorum pariter atq;

Deut. 17. c. 10.

Rom. 13. a. 1.

* Luc. 10. c. 16.

1. Tim. 5. a. 1.

† Prop. 5. c. 15.

Ioh. 3. d. 31.

* Leu. 19. f. 32.

† Ro. 19. d. 10.

atque parentum autoritas deriuatur.

M. Quonam?

A. Ex sacrosancta legum * diuinarum sanctione, Deut. 17. c. 10.
Tit. 3. a. 1.
1. Pet. 2. d. 13. quia illi æquè ac parentes dignitate atque honore afficiuntur, & decorantur. Inde enim omnes vel parentes, vel principes, vel magistratus, vel alij superiores, quicunq; tandem sint, vim suam atq; auctoritatem omnem habent, atque obtinent: quod per hos Deo mundum hunc regere atque administrare visum fuerit.

M. Hoc quale tandem est, quod parentum nomine magistratus, cæterostq; superiores appellat?

A. Vt intelligamus eos à Deo nobis, nostro tpublicoq; bono datos esse: simulq; ingenium * humanum superbia elatum, & celsitudinis appetens, atq; ab alterius imperio perferendo refugiens, auctoritatis illius, † quæ minime omnium est inuidiosa, exemplo, ad officium obsequiumq; in magistratum perduceret, atq; assuefaceret. Parentum enim nomine non solum, vt obtemperemus obediamusq; magistratibus, sed etiam vt eos colamus & diligamus: vicissimq; vt superiores imperent inferioribus, vt iustus parens probis filijs solet, præscribitur. Rom. 13. 2. 4.
Heb. 13. c. 17.
* Exo. 32. b. 9.
Luc. 19. c. 14.
† Prou. 3. c. 12.
Mat. 7. b. 9.
Luc. 11. b. 11.
1. Thes. 2. c. 13.

M. Promissio illa mandato addita quid sibi vult?

A. Longa * fructuros vita, & in certa ac stabili bonorum possessione diu permanuros esse, qui meritos debitosq; parentibus, & magistratibus honores habuerint. Exod. 20. b. 12.
Deut. 5. b. 16.
Eph. 6. a. 2. 3.

E. ij.

M.

M. At hæc promissio peculiariter ad Iudæos, qui p̃j in parentes fuerint, spectare videtur.

Gen. 12. b. 7.
& 13. d. 15. &
26. a. 3.
Deu. 34. b. 4.
* Gen. 1. a. 1.
Psal. 24. a. 1.
& 115. d. 16.
Dani. 4. c. 22.

A. Non est dubium, quin quod de terra † Chanaan nominatim dictū sit, ad Iudæos propriè pertineat: verū cū Deus totius orbis sit * Dominus, quasunque nobis sedes incolendas dederit, eas in possessione nos nostra esse retenturos, hac lege promittit & confirmat.

M. Verū in tam ærumnosa pariter ac flagitiosa vita, prouectam ætatem cur Deus in beneficij loco ponit?

2. Reg. 22. a. 1.
Psal. 18. a. 1. 2. 3.
Ierc. 14. b. 8.
Heb. 2. d. 15.

A. Quia dum suorum miserijs, † & calamitatibus opem fert, vel eos in tot circumstantibus periculis tuetur, & à vitijs atq; peccatis auocat: paternū in eos vt liberos suos animum, beneuolentiamq; declarat.

M. Quid, an ex contrario sequitur, eos quibus citò aut ante decursam ætatem vita adimitur, aut quos vitæ huius miseriæ atque ærumnæ premunt, in odio apud Deum esse?

Iob. 1. c. 12. &
5. c. 17.
Prou. 3. b. 12.
Mat. 5. b. 10.
11.

A. Nihil minus: imò quo quisque * ferè Deo est charior, eo vel grauius malis oneratur, vel citius ex hac vita, quasi è carcere, à Deo euocatus atque emissus, migrare solet.

M. An non ista interim veritatem fidemq; promissionis Diuinæ infirmare videntur?

Deu. 28. a. 1. 2.
Esa. 1. c. 19. 20.
Ierc. 22. a. 4. 5.

A. Minimè. Quum enim terrena nobis bona Deus pollicetur, hac vel aperta † vel tacita exceptio ne semper vitur, modò ne ea animis interim no-

stris

stris minùs salutaria sint, aut pernitiôsa. Eſſet enim valdè præpoſterum, atq; peruerſum, niſi animæ ſemper * præcipua ratio haberetur, atque ita mundana commoda vel conſequamur, † vel illis careamus, vt quo ſempiterno beati perpetuò fruamur.

Mat. 5. d. 29.
& 18. a. 8.
† 2. Reg. 7. c. 14.
15.
2. Cor. 6. b. 8.

M. Iam quid de illis, qui parentibus magiſtrati-
bùſue minùs obſequentes fuerint, aut illos violan-
rint, aut occiderint etiam, dicemus?

A. Huiùſmodi ferè omnes vel * fœdiſſimam miſ-
ſerrimamq; vitam producunt, vel eam immaturo
acerboq; interitu, & infami morte de mediò ſub-
lati, per ſummum dedecus amittunt: Neq; in hac
modò vita, ſed & in futuro † ſæculo æternas im-
pietatis ſuæ pœnas perpetuò luent. Nam ſi homi-
nes à nobis alieniſſimos, vel inimicos * etiam ad-
uerſarioſq; capitales lædere, nedum occidere Dei
mandato, quod proximè ſequitur, prohibemur:
quàm ſit nobis ab omni in parentes iniuriâ, à quib-
us vita, patrimonium, libertas, ciuitas tradita eſt,
abſtinendum atq; cauendũ, facilè proſectò intel-
ligimus.) Et ſi præclare à ſapientibus priſcis dictũ
eſt, vultu lædi pietatem, parentesq; verbo vocẽue
violare, ſummum eſſe nefas, quod ſupplicium ſa-
tis acceperitur in eum, qui mortem obtulerit
parenti, pro quo mori ipſum, ſi res poſtularet, iura
Diuina atque humana cogeantur.

Exo. 21. c. 17.
Leui. 20. b. 9.
Deut. 12. c. 18.
&c.
Prou. 30. c. 17.
† Mat. 15. a. 44.
Rom. 1. d. 30.
32. & 13. a. 28.
b. 5.
* Leu. 19. d. 17
Mat. 5. c. 21.
&c.
Luc. 3. c. 14.

M. At multò eſt adhuc atrocius patriæ parentem,
quàm ſuum violare, aut occidere.

A. Proſectò: Nam ſi ſingulos homines parentes

E. iij.

ſua

suos priuatim violare, flagitium; necare, parricidium sit: quid dicemus de illis, qui contra rempub. contra patriam antiquissimam sanctissimamq; & communem omnium parentem, quam nobis chariorem esse quam nosmetipsos decet, & pro qua nemo bonus dubitat mori, si ei sit profuturus: qui contra principem, patrem patriæ ipsius, & reipub. parentem coniurarunt, atq; impia arma tulerunt: & quos deserere vel destituere proditio sit, de illorum pernitie, exitio, interitu cogitare? Verbo satis digno tam nefaria res appellari nullo modo potest.

M. Recita iam Sextum mandatum.

Exo. 20. b. 13.

Mat. 5. c. 21.

Iac. 2. b. 11.

A. † NON OCCIDES.

M. Satisne huic legi obtemperabimus, si manus à cæde & sanguine puras habuerimus?

Deu 30. b. 6.

Psal. 24. b. 4.

Mat. 9. a. 4.

Ieb. 3. c. 12.

† Mat. 5. c. 21.

22. 23.

Gal. 5. d. 20.

1. Ioh. 2. b. 11.

A. Deus non externis tantum operibus, sed animi etiam * affectibus, adeoque his potissimum legem tulit: † ira enim & odium, & quævis nocendi cupiditas, cædes coram Deo censetur. Ab his ergo nos etiam Deus hac lege prohibet.

M. Plenè ergo legi satisfaciemus, si odium in neminem concipiamus?

Mat. 5. d. 23.

24. 25.

Luc. 6. d. 27.

Rom. 12. d. 18.

A. Imò odium damnando, Dominus amorem erga * omnes homines, etiā inimicos exigit: adeoque ut illis qui nobis malè precantur, & hostili in nos sunt odio atque crudelitate, non modò salutem & incolumitatem, omniaq; bona precemur, sed de illis, quantum in nobis erit, benè etiam mereamur.

M.

M. Iam præceptum Septimum quodnam est?

A. †NON ADVLTERABERIS.

Exo. 20. b. 14.

M. Quid eo tibi contineri videtur?

Deu. 5. b. 13.

Mat. 19. c. 13.

A. Hoc præcepto omne fœdæ vagæq; libidinis genus, omnisq; quæ à libidine nascitur turpitudine, vt contrectandi petulantia, orationis * obscœnitās, vultus gēsiū sue lasciuia omnis, atque impudicitia significatio quæuis prohibetur. Nec verborum modò turpitudine, obscœnitāsque rerū vetatur, sed, quoniam tum corpora, tum animæ nostræ † templa sunt Spiritus sancti, quò pura sit in vtrisque castitas pudor pariter, & pudicitia à Deo exiguntur: ne vel corpora vllis libidinis sordibus, vel animi obscœnis cogitationibus, * aut cupiditatibus vlllo modo polluantur: sed casti purique perpetuò seruentur.

Rom. 13. d. 13.

1. Cor. 6. b. 2.

Iac. 2. b. 11.

1. Cor. 5. d. 16.

17. & 6. d. 13.

19.

2. Cor. 6. d. 16.

* Iob. 31. b. 9.

Prou. 6. c. 25.

Mat. 5. d. 27.

28.

Magist. Perge ad cætera.

A. Octauum præceptum est, NON FVRABERIS. quo præcepto non tantum furta illa quæ humanis legibus puniuntur, verum etiam omnes fraudes, † atque fallaciæ damnantur: nulli verò contra hanc legem flagitiosius committunt, quam qui per rationem fiducia, eos erga quos amicitiam simulat, maxime fraudare solent. Qui enim fidem lædunt, oppugnant omnium commune præsidium. Ne ergo cuiuspiam imponamus, ne circūueniamus quemquam, ne emendi aut vendendi quæstu & lucro duci nos ad iniuriam sinamus, neue mercaturis faciendis iniuste rem quæramus, aut * mensuris vel ponderibus imparibus atque iniquis vtentes, quæstum faciamus, aut fallaces, & fucosas merces vendentes,

Exod. 20. b. 15

Mat. 19. c. 18.

1. Cor. 6. b. 8.

9. 10.

† 1. Thess. 4. b. 6.

Tit. 2. c. 10.

Prou. 11. a. 7.

& 20. b. 10.

d. 11.

Hidentes opes augeamus, prohibemur.

M. An quicquam amplius de hoc præcepto dicendum existimas?

A. Maximè: Nam non externa solum furta fraudesq; prohibentur: nec ut mercatum tantum sine furto atque fallacijs instituamus, cæteraque omnia sine insidijs agamus, hac lege iubemur: verum etiam ut animo ita affecti simus, ut impunitate & ignoratione omnium proposita, ab iniuria abstinemus tamen. Nam quod agere coram hominibus iniquum, id etiam velle coram Deo malum est.

Psal. 62. d. 10.
Zach. 8. c. 17.
Mich. 2. a. 12.
Act. 20. g. 33.

Omnia ergo consilia & studia, ipsaq; in * primis cupiditas ex alienis incommodis nostra querendi commoda, hac lege vetatur. Deniq; ut ad suum quisque quam primum perueniat, & quod quisque habeat sui, id ut cuiq; saluum maneat, omnibus modis operam dare, hac lege admonemur.

M. Nonum præceptum quod est?

Exod. 20. c. 16.
Deu. 5. c. 20.
Mat. 19. c. 18.

A. NON ERIS † ADVERSUS PROXIMUM TV-
VM TESTIS MENDAX.

M. Quis est huius præcepti sensus?

Exod. 23. a. 1.
Leui. 10. c. 11.
12.
Deu. 19. d. 18.
19.
Mat. 19. c. 18.
† Psal. 15. a. 3.
Soph. 3. c. 13.
Luc. 3. c. 14.

A. Ne iurandum aut fidem * violamus: nec publica tantum manifestaq; periuria, sed & omnia in vniuersum mendacia, calumniæ, † obre-
stationes, maledicta, quibus damnum vel des-
trimentum proximus faciat, vel famam & existima-
tionem amittat, hac lege prohibentur: vna es-
nim forma generalem doctrinam continet: Adeo-
que falsa aut vana, nec ipsi vnquam loqui, nec in
alijs, vel verbis, vel scripto, vel silentio, vel præ-
sentia

sentia adeò nostra, tacitòue assensu approbare debemus : sed simplicis veritatis * amicos perpetuò & cultores esse, veritate semper niti, in veritatis lucem prout locus, tempus, aut necessitas postulat, omnia studiosè proferre, veritatis deniq; patrocinium vbique arripere, illamq; modis omnibus tueri & defendere oportet.

Prouerb. 12.
c. 17. 19.
1. Cor. 13. c. 8.
Eph. 4. f. 25.

M. Husc ergò legi vt satisfiat, linguæ & calamo temperare non est satis?

A. Secundum rationem antè adductam quum maledicentiam vetat, sinistras † etiam suspiciones & iudicia iniqua vetat. Nam hic legislator animi affectiones semper maximè respicit. Hæc ergò lex vel ad malè de proximis sentiendum, nedù ad eos

Mat. 5. a. 1. 2.
Rom. 14. a. 3. 4.
1. Cor. 13. b. 3.
7.

* (infamandos propensos nos esse prohibet : imò) hoc nos esse candore atque æquitatè iubet, vt & de illis quantum veritas patitur, benè sentiamus, & suam ipsis existimationem, quantum in nobis erit, integram tueri studeamus.

Prou. 25. c. 17.
1. Pet. 2. a. 1. 2.

M. Quæ subest ratio, quòd Dominus in lege sua animi vitiosos affectus grauissimorum scelerum nominibus appellat? Odium enim & iram, carnis appellatione : lasciuia omnem cogitationemq; foedam, adulterij : cupiditatem iniustam, furti nomine complectitur.

A. Ne, vt est hominum ingenium, ad impios * animi affectus, vt ad leuia quædam, conuiueremus, eos Dominus iustitiæ suæ regula metiēs, veris nominibus designat. Ita enim seruator noster

Rom. 7. b. 7.
2. Cor. 10. b. 8.
Iacob. 4. a. 1.

paternæ metis interpret optimus, ita Diuinus ille

F. i.

Spíritus

B

34 *Præcep. decimum. Continentia, sine cupiditatum coërtio.*

Mat. 5. d. 22.
28. & 15. b. 19.
1. Ioh. 3. c. 15.

spiritus rectè intelligēdi Magister summus, ista explicat: * Qui irascitur, inquit, fratri suo, homicida est: qui cōcupiscit mulierē, adulteriū perpetravit.

M. Verū cū vitia tantū & peccata his præceptis prohibeantur, cur tu interpretando, virtutes etiam contrarias præcipi dicis? Nam prohibito adulterio, castitatem; cede & furto vetitis, summam benevolentiam beneficentiamq; præcipi dicis; atq; ita in cæteris.

Mat. 22. d. 39.
Ro. 13. c. 8. 9.
Gal. 5. c. 14.
7 Psal. 37. c. 27.

A. Quia idem seruator noster sic interpretatur, summam legis non in abstinentia tantū ab iniuriis maleficioq; sed in * dilectione atque charitate constituens. Sicut & Regius propheta antea monuerat: Declina (inquiens) à malo, & fac bonum.

M. Superest iam vltimum præceptum.

Exo. 20. c. 17.
Mich. 2. a. 2.
Rom. 7. b. 7.
1. Cor. 10. b. 6.

A. NON CONCVPISCES * CVIVSQVAM DOMVM, NON VXOREM, NON SERVVM, NON ANCILLAM, NON BOVEM, NON ASINVM, NEC QVICVAM OMNINO ALIVD, QVOD ALTERIVS SIT.

M. Cū totam legem spiritualem esse, nec ad coërcendum tantū externa maleficia, sed & ad internos animi affectus frænandos institutam esse iam aliquoties commemoraris, quid hīc amplius præcipitur, quod antea fuit omīssum?

Esa. 1. d. 16.
Rom. 13. d. 14.
Gal. 5. d. 24.

A. Actiones prauas, affectusq; animi vitiosos Deus suprā prohibuit: nunc verò † exactissimam à nobis integritatem requirit, vt ne cupiditatē quīdem vllam vel leuissimam, aut cogitationem minimam à recto quoquo modo declinantem, in animū obrepere sinamus.

M.

M. Quid ergo, improuisas & repentinas etiam cupiditates, momentaneasq; cogitationes, quæ pijs etiam sese ingerunt, peccata esse dicis, etiam si illis obnitantur potius quàm obtemperant?

A. Omnes certè prauas * cogitationes, etiam si non accedat consensus, ex natura nostra deprauata prodire constat. Cupiditates verò repentinas, quæ corda humana sollicitant, nec tamen firmam animi assensionem approbationemq; eliciunt, nō est dubium quin Deus hoc præcepto, vt peccata damnet. Par enim est, vt coram * Deo in cordibus etiam nostris, atq; animis, sua atq; ea summa integritas & mundities reluceat. Non enim illi potest innocentia iustitiæq; † nisi summa placere: cuius & hanc suam legem, perfectam nobis regulam proposuit.

Gen. 6. b. 5.
& 8. d. 21.
Psal. 94. b. 11.
Prou. 20. b. 9.
Mat. 15. d. 18.
19.
Esa. 1. d. 16.
& 29. d. 13.
c. 15.
Ierc. 4. d. 14.
Ezec. 18. g. 31.
Mat. 5. a. 8.
† Psal. 5. a. 4. 5.
2. Cor. 6. c. 14.

M. Haftenus Decalogum breuiter & dilucidè explicuisti: verum hæc omnia sigillatim à te per partes tractata, an non possunt paucis in vnā quasi summam colligi?

A. Quid nī? cū Christus cœlestis magister vniuersam legis vim ac naturam summam breuissimè atq; compendio sit complexus, in hunc modum dicens: * Diliges Dominum Deum tuum, ex toto corde tuo, ex tota anima tua, ex tota mente tua, & ex totis viribus tuis: & hoc maximum est præceptum in lege. Secundum autem est huic simile, Diliges proximum sicut teipsum. Ad hæc enim duo mandata, vniuersa lex & propheta referuntur.

Mat. 22. d. 37.
Mar. 12. c. 30.
Luc. 10. c. 27.

M. Dei amorem qualem hic requiri intelligis?

R. r̃.

A.

A. Qui Deo videlicet conueniat; id est, vt simul & Dominum & eum potentissimum, & optimum * patrem, & seruatore clementissimū agnoscamus. Huic proinde amoris, & maiestatis suæ † reuerentia, & obsequium erga * voluntatem eius, & in bonitatem eius † fiducia adiungenda est.

M. Totum cor, anima tota, totæq; vires quid significante?

A. Eum nimirum amoris ardorem, eamq; sinceritatem, vt nullis omnino * cogitationibus, desyderijs nullis, nedum studijs & actionibus, quæ Dei amoris aduersentur, locus sit. Chari parentes (inquit ille) chari liberi, propinqui, familiares, charior adhuc patria: sed omnes omnium † charitates pietas erga Deum summusq; in eum amor non completitur solum, verum etiam longè multumq; superat: pro quo quis bonus dubitet mortem oppetere? Deum enim non tantum suis omnibus, sed & seipso etiam chariorem habet homo verè pius.

M. Iam de proximi amore quid dicis?

A. Amoris vincula, Christus inter Christianos suos arctissima esse voluit. Quum verò natura ad nos ipsos † amandos simus propensissimi, nec asperior, nec breuior, deniq; nec efficacior, aut æquior fraternæ charitatis regula excogitari potest, quàm quæ à Domino ex ipsa natura desumpta nobis proponitur; vt eadem videlicet proximum beneuolentia, qua seipsum, quisq; prosequatur. Ex quo sequitur, vt nihil proximo * faciamus, nihil de illo dicamus, aut sentiamus, quod non & alios nobis.

Deut. 10. d. 17.
3. Reg. 18. f. 39.
1. Tim. 6. c. 15.
* Esa. 63. d. 16.
Mat. 6. b. 3.
1. Tim. 1. a. 1.
† Deut. 10. c. 12.
Psal. 96. a. 7.
1. Cor. 10. g. 31
* Deut. 6. c. 17.
Rom. 12. a. 2.
† Psal. 2. d. 12.
& 25. a. 1. & 31.
a. 1. & 118. 8.
* Deut. 30. b. 6.
Ios. 23. c. 11.
Mat. 10. d. 37.
Luc. 14. f. 26.
† Ioh. 14. b. 15.
c. 21. 23. 24. &
15. b. 10.

1. Cor. 13. b. 3.
Eph. 5. a. 29.
Phil. 2. c. 21.

Mat. 7. b. 12.
& 22. d. 30.
Luc. 6. d. 31.
Ro. 13. c. 9. 10.

nobis facere; vel de nobis loqui, aut sentire velimus. Qua vnica lege si teneremur, quæ omnium aliarum legum est quasi anima, nihil opus esset profectò tot legum cancellis, quos ad cohibendas mutuas iniurias, & ciuilem societatem tuendam, homines quotidie excogitant: idèq; penè frustra, si huius vnus legis nulla sit inter mortales obseruatio.

M. Proximi nomen quàm latè se fundit?

A. Non cognatos modò, affines, aut amicos, qui aliqua nobiscum necessitudine sunt coniuncti: verum & eos etiam, qui nobis † sunt incogniti, adeoq; inimicos etiam nostros complectitur proximi appellatio.

Mat. 5. g. 43.
Lu. 10. f. 33. 36
Ioh. 13. d. 34.
1. Thess. 4. c. 9a

M. At quid isti nobiscum habent communionis?

A. Eo sanè vinculo, quo Deus vniuersum genus humanum colligauit, nobis sunt coniuncti: quod inuiolabile * ac firmum esse voluit, & nullius proinde prauitate, odio, aut malevolentia aboleri potest. Quamuis enim nos quispiam oderit, ma-
net nihilominus ipse nobis proximus, eoque loco semper habendus est, quòd ordo ille, per què hæc hominum inter homines societas, & coniunctio est conciliata, firmus atq; inuiolabilis semper manere debeat. Atque ex hoc facile intelligi potest, quare scriptura Sacra charitatem, † siue amorem inter primarias religionis Christianæ partes esse voluerit.

Mat. 5. g. 44.
Luc. 6. d. 27.
1. Ioh. 2. b. 9.
& 3. b. 10. &
4. b. 7.

Gal. 5. a. 6.
1. Ioh. 3. d. 12.

M. Verùm quid sibi vult quod in fine adiungitur, huc referri totam legem & prophetas?

F. iij.

A.

A. Quòd reuera omnium summa illuc pertineat. Admonitiones enim, præcepta, cohortationes, promissiones, minæ, quibus passim ipsa Lex & Prophetæ, & Apostoli vtuntur, ad nihil aliud quàm huius legis finem, quasi ad scopum collimât. Et ad charitatem * omnia in sacris literis sic referuntur, vt eò nos quasi manu ducere uideantur.

Mat. 7. b. 12.
Luc. 6. d. 31.
Ro. 13. c. 8. 10.
Gal. 5. b. 14.
1. Tim. 1. b. 5.

M. Iam porrò volo vt mihi dicas, quænam sit lex hæc quam narras, eadè mne illa quam nos vocamus Legem naturæ, an præter eam etiam altera?

A. Id olim abs te me didicisse memini præceptor, nempe legem, vt rationem summam in natura humana à Deo insitam fuisse, cum † integra adhuc ea esset, & incorrupta: (vt quæ scilicet ad Dei imaginem erat creata) itaq; lex naturæ & est, & dicitur. Post contractam verò peccati labem, tamen si sapientum * animi utcunq; huius natiui luminis fulgore illustrati sint, in maxima tamen hominum parte ita restinctum est hoc lumen, vt eius vix vix scintillulæ conspiciantur. Adeoq; contra diuina decreta atq; edicta in hac conscripta lege, quæ amorem in Deum atq; homines summum iubent, Dei & atq; hominū odium acre penitus est multorū animis insitum: vnde tāta in Deum impietas, tam hostilis crudelitas in homines.

Gen. 1. d. 26.
27. 31.
Eph. 4. f. 24.
Coloss. 3. b. 10.

Luc. 1. g. 79.
Act. 14. c. 17.
& 17. f. 27.
Rom. 1. c. 19.

Mat. 24. c. 9.
10. b. 12.
Ioh. 17. c. 14.
2. Tim. 3. a. 2.

M. Vnde fit quòd Deus voluerit eam in tabulis describi?

A. Dicam: † Imago Dei in homine post Adam lapsum, natiuo malo, & consuetudine praua adeo obscurata est, & iudicium naturale adeo vitiatum,

Luc. 1. g. 79.
1. Cor. 2. d. 14.
Eph. 4. d. 17. 18

vt homo non satis intelligat, honestum turpi quid intersit, nec iustum iniusto. Eam itaq; imaginem volens benignus Deus in nobis renouare, per legem in tabulis descriptam * perfectæ iustitiæ regulam expressit: adeò quidem ad viuum, vt nihil à nobis aliud requirat Deus, nisi vt eam sequamur. Neq; enim aliud ille sacrificium acceptum habet, quàm † obedientiam; & proinde exosum illi est, quicquid præter eius præscriptum in religione, aut pietatis negotio suscipimus.

Psal. 19. c. 8.
& 119. a. 1.
Baruc. 4. a. 1.
11. Reg. c. 15.
c. 22.
Osee. 6. c. 6.
Marc. 12. c. 33.

M. Verùm quum nihil de priuata cuiusq; uocatione in hac lege præcipiatur, quomodo potest hæc vitæ regula esse perfecta?

A. Vt nihil de singulorum officijs hic explicatè præcipiatur, quum tamen quod suum est cuique * reddere nos lex iubeat, in summa colligit, quæ sint cuiusq; in suo priuatim ordine, ac vitæ genere partes atq; officia. Hic verò Dominus breuiter & summatim paucis complexus est, quæ extant passim in scripturis, de singulorum officijs, singulisq; præceptis explicatissima.

Exo. 20. b. 12.
13. & toto capite.

M. Quum ergò formam ritè colendi Dei perfectam lex ostendat, nōne omnino secundum eius præscriptum viuendum est?

A. Adeò quidem, vt Deus ex legis præscripto uiuentibus vitam † polliceatur: contra verò, legis suæ violatoribus * mortem denunciet, sicut antè dictum est. Atq; hanc ob causam superiùs in præcedendo, obedientiam, vt vnā ex primarijs religionis veræ partibus, recensui.

Deut. 8. a. 12.
& 30. c. 15.
Mat. 19. c. 17.
Ioh. 12. g. 508.
* Deu. 11. d. 28.
& 30. c. 17.
Rom. 1. c. 18.
& 6. d. 23.

M.

M. Iustos ergò esse censet eos, qui Legi Dei per omnia obediunt?

Gen. 6. b. 5.
& 8. d. 11.
Prou. 20. b. 9.
Ro. 7. c. 14. 15.
Gal. 2. d. 16.

*Gal. 3. b. 10.
Iac. 2. b. 10.

A. Sanè, si qui id præstare possint, iusti ex lege essent: verùm ea imbecillitate † laboramus omnes, vt nemo quod debet omni ex parte impleat. Nam vt demus inueniri, qui Legi aliqua ex parte obtemperet, non tamen is ideo coram Deo iustus erit: nam * execrandos & detestabiles pronuntiat omnes, qui non omnia impleuerint, quæ in lege continentur.

M. Nullum ergò mortalem ex lege coram Deo iustum esse statuis?

Iob. 25. b. 4.
Rom. 3. d. 28.
& 4. c. 15.

Gal. 2. c. 16. d.
21. & 3. b. 10.

A. Nullum omnino: Nam & † scripturæ idem pronuntiant.

M. Cur ergò legem tulit Deus, quæ perfectionem exigat facultate nostra maiorem?

Luc. 17. c. 10.
Rom. 3. c. 20.
Gal. 8. a. 3.

Psal. 5. a. 4. 5. 6.
2. Cor. 6. c. 14.

A. In lege ferenda Deus non tam quid nos præstare possemus, qui nostra culpa * imbecillitate laboramus, quàm quid ipsius iustitia dignum esset, spectauit. Quum verò Deo, non nisi summa † iustitia placere possit, eam viuendi normam quam ipse descripsit, omnino perfectam esse oportuit. Deinde nihil à nobis exigit lex, cui præstando obstricti non sumus. Quum verò longissimè à debita * legis obedientia absimus, nulla idonea aut iusta excusatione homines coram Deo sese defendere possunt: adeoq; vniuersos coram Dei tribunali lex & reos sistit, † & condemnat etiam. Atq; id est quod Paulus, legem ministerium mortis, & damnationis vocat.

Iob. 4. d. 17. &
15. b. 14.
2. Par. 6. g. 36.
Gal. 2. c. 16.
† Rom. 3. c. 19.
& 7. b. 8. 10.
Gal. 3. b. 10.

M. An lex ergo vniuersos simul in hoc deploratissimo statu collocat?

A. Incredulos * quidem atq; impios, hoc, quo dixi, loco lex & statuit & relinquit; qui vt ne minimum quidem legis apicem implere possunt, ita nullam prorsus in Deo per Christum fiduciam habent. Inter pios tamen alios præterea vsus lex habet.

Deut. 27. d. 27.
Rom. 3. b. 10.
Iacob. 2. b. 16.

Magist. Cedo quos?

A. Principio Lex tam † exactam vitæ perfectionem flagitans, quasi scopum pñs, ad quem collis mare, & metam, ad quam eniti conueniat, demonstrat, vt ad summam rectitudinem in dies proficiscendo magno conatu cõtendant; hanc enim mentē volūtatemq; Deo immortalī duce, pñ suscipiunt. Maxime verò cauent, quantum efficere & confesqui possunt, ne quod in ipsis insigne vitium fuisse dicatur. Deinde cū multò maiora * viribus humanis lex exigit, cumq; tanto oneri se impares esse sentiant, ad petendam à Domino virtutem eos excitat. Præterea cū lex eos perpetuò † reos agat, salutare dolore animos eorum percellit, & ad pœnitentiam, de qua antè meminī, veniamq; à Deo per Christum petendam atque impetrandam adigit: simulq; ne suæ innocentiae confidant, aut superbire coram Deo audeant, coercet. Estq; illis perpetuò frēni instar, quo in Dei timore retineantur. Postremò dum absolutam iustitiam * per opera sua se consequi non posse ex lege discūt, cū per eam animorum suorum maculas atq; sordes

Deu. 6. b. 6. 7.
Iosue. 1. b. 7. 8.
Psal. 1. a. 2.

Psal. 119. a. 5.
Rom. 7. c. 14.
2. Cor. 3. b. 5.

Deut. 27. d. 27.
Rom. 3. b. 10.
11. 12.
2. Cor. 3. c. 9.

Prou. 20. b. 9.
Ro. 1. c. 20. 21.
Gal. 2. c. 16.

G. i.

† tanquam

Rom. 3. c. 20.
& 7. b. 7.

† tanquam in speculo cōtueantur, ad humilitatem hoc pacto eruditos, ad quærendam in Christo iustitiam eos & præparat & remittit.

Rom. 10. a. 4.
Gal. 3. b. 10.
2c. & d. 24.

M. Quantum ergò video, * legem Dei, quasi pedagogum quendam ad Christum esse dicis, quæ nos per agnitionem nostri, poenitentiam, & fidem ad Christum rectâ deducat.

A. Ita est.

Secunda pars de Euangelio & Fide.

Transiit.

Page. 10. v. 25.

M. Quum ergò abundè, vt in compendio toti huic de lege atque obedientia quæstioni satisfactum sit, charissime fili, iam de Euangelio, quod Dei promissiones cōtinet, & iuris diuini violatoribus Dei clementiam per Christum pollicetur, quodq; fides maximè respicit, vt dicamus, ordo postulat: hoc enim in nostra partitione secundum fuit: atq; huc etiam, ipsa rerum, de quibus iam egimus, series nos quasi manu perduxit. Euangelij ergò, si mulq; fidei nostræ summa quænam est?

A. Ea nimirum ipsa, qua fidei Christianæ præcipua capita, breuiter olim perstricta, continentur: quæq; vulgò Symbolū Apostolorum appellatur.

M. Fidei compendium cur Symbolū nominatur?

A. Symbolum, si interpreteris, est signum, nota, tessera, aut indicium, quo commilitones ab hostibus dignoscuntur: vnde compendium fidei, quo Christiani à non Christianis distinguuntur, Symboli nomen sibi rectè asciuit.

M. Sed

M. Sed qua de causa Apostolorum Symbolum dicitur?

A. Quòd vel ab ore Apostolorum exceptum, vel ex illorum scriptis summa fide collectum, ab initio vsq; Ecclesiæ receptū, perpetuò inter omnes pios firmum, ratum atque immotum, vt certa atq; constituta Christianæ fidei regula, permanserit.

M. Agè nunc, Symbolum ipsum mihi recites velim.

A. Fiet. CREDO IN DEVM PATREM OMNIPOTENTEM, CREATOREM COELI ET TERRAE, ET IN IESVM CHRISTVM, FILIVM EIVS VNICVM DOMINVM NOSTRV, QVI CONCEPTVS EST E SPIRITV SANCTO, NATVS EX MARIA VIRGINE; PASSVS SVB PONTIO PILATO, CRVCIFIXVS, MORTVVS, ET SEPVLTVS EST; DESCENDIT AD INFEROS, TERTIA DIE RESVRREXIT A MORTVIS; ASCENDIT AD COELVM, SEDET AD DEXTERAM DEI PATRIS OMNIPOTENTIS, VNDE VENTVRVS EST AD IVDICANDVM VIVOS ET MORTVOS. CREDO IN SPIRITVM SANCTVM, SANCTAM ECCLESIAM CATHOLICAM, SANCTORVM COMMVNIONEM, REMISSIONEM PECCATORVM, CARNIS RESVRRECTIONEM, ET VITAM AETERNAM.

M. Breuiter ista à te, & strictim proposita sunt, mi fili, quocirca operæ pretium est, vt de singulis quid credas, clariùs dicas atq; explicatiùs. Et primum, in quot partes totam hanc confessionem distribuis?

A. In quatuor præcipuas: quarum in prima de *Partitio*

G.ij.

Deo

Deo Patre, & rerum omnium creatione: in secunda, de eius filio Iesu Christo, quæ etiam totam redemptionis humanæ summam complectitur: in tertia de Spiritu sancto: in quarta de Ecclesia, & Diuinis in ipsam beneficijs tractatur.

M. Perges ergò ordine quatuor istas mihi partes explicare: & primùm quid in ipso statim Symboli initio Credendî nomine significas?

Mat. 28. d. 19.

Rom. 1. b. 17.

Joh. 1. b. 12. 13

Gal. 3. d. 26.

† Mat. 10. c. 32.

Rom. 10. b. 9.

Heb. 4. d. 14.

A. Me veram ac viuam, id est, * Christiani hominis fidem in Deum Patrem, filium, & spiritum sanctum habere, eamq; hac confessionis formula † testari me, atq; comprobare.

M. Est ne ergò fides aliqua, quæ vera viuâq; non sit?

Rom. 1. d. 32.

Tit. 1. d. 16.

1. Iacob. 2. d. 26.

A. Est certè fides quædam generalis; vt ita loquar, est & * fides mortua.

M. Quum ergò non leuis momenti res sit, quam credendi, Christianæq; id est, veræ ac viuæ fidei nomine complecteris, agè explica mihi quænam ea sit, quomodoq; à fide illa generali & mortua etiam distinguatur.

Mat. 7. d. 22.

Luc. 12. f. 47.

1. Cor. 13. a. 2.

A. Fides in genere ea est, quæ veritati verbi Dei † fidem habet: id est, quæ omnia in scripturis de Deo, eiusq; immensitate, potentia, iustitia, sapientia, misericordia item in homines fideles ac pios, summaq; seueritate in incredulos atque impios, cæteraq; in scripturis tradita vniuersa vera esse credit.

M. Annon omnia hæc etiam & vera illa, quam dicis

dicis, fides creditur

A. Maximè: verùm ea vltra progreditur, sicut
 mox dicemus. * Nam hætenus non impij solum Rom. 1. d. 32.
 homines, sed & dæmones etiam credunt: neque Tit. 1. d. 16.
 tamen† fideles proinde sunt, aut dicuntur. At ve Iac. 2. d. 19.
 ra fides, vt omnia in verbo Dei tradita certissima † Ioh. 1. b. 12.
 esse nihil dubitat, * ita promissiones de Dei Patris Gal. 3. d. 23. 26.
 misericordia, & peccatorum remissione fidelibus * Luc. 24. c. 47.
 omnibus per Christum factas, quæ propriè† Es Rom. 4. c. 16.
 uangelium dicuntur, amplectitur: quam qui ha † Esa. 61. a. 2.
 bent, non solum * Deum vt potentissimum om Luc. 2. b. 10. 11.
 nium Dominum, iustissimumq; iudicem timent & 4. c. 18.
 (quod & homines impios plerosq; &† Dæmones * Deu. 10. d. 20
 etiam facere iam antea diximus) verùm etiam vt Psal. 111. b. 10.
 † Patrem suum optimum atque clementissimum † Iac. 2. d. 19.
 amant: cui vt placere per omnia pjs studijs ope † Deu. 10. c. 12.
 ribusq; quæ fidei fructus dicuntur, vt obsequen Psal. 1. a. 2. 3.
 tes filios decet, student, ita de eius * venia, si quan Col. 2. a. 6.
 do vt homines ab eius voluntate aberrarint, per Eph. 5. a. 1. 2.
 Christum impetranda, bonam certamq; spem cõ b. 3.
 cipiunt. Peccata enim sua, Christo, cui fidunt, * Mat. 1. d. 21.
 † iram Patris placante, nõ magis sibi vnquam im Rom. 3. d. 24.
 putanda sciunt, quàm si ea nunquã fuissent perpe & 5. a. 1.
 trata. Et quamuis legi, officioq; erga Deum atq; † Eph. 2. c. 15.
 homines suo non satisfecerint ipsi, Christum ta 16.
 mē summa legis obseruatione, Deo pro se cum Col. 2. c. 14.
 latè satisfecisse credunt: & per hanc illius * iusti Heb. 10. c. 17.
 tiam & Diuinæ legis obseruationem, in numero 1. Ioh. 2. a. 1. 2.
 locoq; iustorum, & Deo charos haberi se, haud a 1. Cor. 1. d. 13.
 liter ac si legem obseruassent ipsi; persuasum ha 2. Cor. 5. d. 18.
 bent. Atq; hæc ea est† iustitia, quam nos fide con Eph. 1. b. 6. 7.
 sequi Phil. 1. b. 9.

G. iij.

sequi

† Rom. 3. c. 21.
 Gal. 2. c. 16.

sequi Sacrae literae declarant.

M. Annon ista etiam in Dæmonibus, aut hominibus impijs esse possunt?

Gen. 4. b. 13.
Prou. 10. d. 24.
Mat. 27. a. 4. 5.
Zac. 2. d. 19.
1. Ioh. 4. d. 18.

A. Nihil minùs: nam * tametsi Deum vt potentissimum iustissimumq; timeant, aut horreant potius, quum suae eum impietatis ultorem fore sciant, in eius tamen in se bonitate & clementia, neque vllam fiduciam, neque ad eius gratiam receptum aliquem habere, neque eius voluntati obsequendi studium vllum suscipere possunt. Itaque eorum fides, tametsi de veritate verbi Dei nō ambigant, mortua † dicitur: vt quæ trunci instar arboris atque emortui, fructus nullos piæ vitæ, id est, amoris in Deum, charitatisq; in homines, vnquam ex se edat.

Mat. 7. d. 23.
Luc. 8. b. 1. 13.
1. Cor. 13. a. 2.
3. c. 14.
Zac. 2. d. 26.
Tit. 1. d. 16.

M. Ex his ergo, quæ hæcenus commemorasti, definitionem mihi cedo viuæ illius & veræ Christianæ fidei.

Fidei definitio.

* Rom. 8. a. 1.
b. 14. g. 38. 39.
Col. 2. a. 2. 3.
1. Thes. 1. b. 5.
Heb. 10. d. 22.
23. & 11. a. 1.
† Psal. 1. a. 3.
Mat. 13. c. 23.
Gal. 5. a. 6.
1. Pet. 1. c. 14.
15.

A. * Fides est certa cognitio, paternæ Dei erga nos per Christum benevolentiae, fiduciaq; in eadem, sicuti in Euangelio testatum est, quæ † studium piæ vitæ, id est, Dei patris voluntati obsequendi semper coniunctum habet.

M. Satis explicuisti, quid fidei, credendiq; nominibus significes. Perge iam, quibus commodissime possis verbis mihi ediffere, quid per Dei nomen, quod in Symbolo proxime sequitur, intelligas.

* Gal. 4. b. 8.
2. Pet. 1. a. 4.

A. Annitar pro meo ingenio atq; facultate, præceptor optime. Intelligo * naturam esse vnā, vel † substantiam

† substantiam, vel animū, vel mentem, vel * spiritū
 potiùs diuinum (varijs enim modis de Deo lo-
 quuti sunt sapientes, tum Ethnici, tum nostri, quū
 nihil de eo propriè dici possit) † æternum, absque
 principio & fine, * immensum, † incorporeum,
 oculis humanis minimè conspicuum, maiestate
 † augustissima, quem vocamus Deum; quem opor-
 tet vniuersos mundi populos * reuereri, & sum-
 mo honore colere, omnemq; in eo, vt optimo
 maximo, spem † fiduciamq; collocare.

M. Quum vnus sit Deus, edissere cur in Christia-
 næ fidei confessione tres commemoras, Patrem,
 Filium, & Spiritum sanctum.

A. Non * multorum Deorum, sed trium distincta-
 rum in vna diuinitate personarum hæc sunt nomi-
 na. In † vna enim Dei essentia, * PATREM, qui fi-
 lium ab æterno ex se genuit, intueri conuenit, vt
 originem primumq; rerum omnium authorem:
 † FILIUM, ex patre ab æterno genitum, qui sit æ-
 terna Dei Patris sapientia: * SPIRITUM SAN-
 CTUM, ab utroq; procedentem, vt Dei virtutem,
 per omnia diffusam, sed ita, vt etiam perpetuò in
 ipso resideat: † neq; diuidi tamen propterea De-
 um. Ex his enim tribus personis nulla aliam, aut
 * tempore, aut magnitudine, aut dignitate anteit:
 sed Pater, Filius, & Spiritus sanctus, tres distinctæ
 personæ, † æternitate æqueæ, potentia æquales,
 dignitate pares, Deitate vnum sunt. † Vnus ergo
 æternus, immortalis, omnipotens, gloriosus, op-
 timus, Max. Deus pater, filius, & spiritus sanctus:
 Ita enim de Deo Patre, Filio, & Spiritu sancto, a

Christianorum.

Heb. 1. a. 3.
 * Ioh. 4. d. 24.
 † Rom. 1. c. 20.
 & 16. d. 26.
 * Mat. 6. b. 13.
 & 19. d. 26.
 † Ioh. 1. c. 18.
 Col. 1. c. 15.
 † Psal. 104. c. 31.
 Esa. 2. c. 10. d.
 19.
 1. Tim. 1. d. 17.
 & 6. c. 16.
 * 1. Cor. 10. g.
 31.
 † Psal. 36. b. 7.
 * Mat. 28. d. 19.
 1. Ioh. 3. b. 7.
 † Ioh. 10. f. 30.
 Gal. 3. c. 20.
 * Gen. 1. a. 1.
 1. Cor. 8. b. 6.
 † Ioh. 1. a. 1.
 & 17. a. 5.
 Col. 1. b. 15.
 Heb. 1. a. 2. 3. 5.
 * Luc. 1. d. 35.
 Ioh. 14. d. 26.
 Act. 5. a. 3. 4.
 1. Cor. 12. a. 4.
 † Ioh. 10. f. 30.
 1. Cor. 8. b. 6.
 Gal. 3. c. 20.
 * Ioh. 1. a. 1. &
 5. c. 17. 18.
 d. 21. 23.
 Phil. 2. a. 6.
 † 1. Ioh. 5. b. 7.
 † Deut. 4. f. 35.
 39.
 Psal. 86. c. 9. 10.
 & 104. c. 30. 31.
 1. Tim. 1. d. 17.

* In Symbolis,
sive confessionib.
fidei Christi.
Apost. Nicæn.
& Athan.

Pro. 23. d. 26.

Christianorum vniuersitate, quæ Catholica ecclesia dicitur, ex scripturis sacris * proditum est: quò alioquin huius mysterij immensitas tanta sit, vt ne mente quidem concipi, nedum verbis explicari queat: in quo proinde simplicitas fidei Christianæ ad credendum parata, potius quàm ingenij † acumen ad inquirendum, vel linguæ etiam officium ad explicandum mysterium tam arcanum, atque occultum requiratur.

M. Verissimum quidem est quod dicis. Perge ergo: cur Deum vocas Patrem?

Prima pars
Symboli.

Deus Pater.

Mat. 3. c. 17.

Iohan. 1. b. 14.

Rom. 15. b. 6.

2. Cor. 1. a. 3.

& 11. g. 31.

† Gen. 1. d. 27.

Mal. 1. a. 6.

& 2. b. 10.

* Ioan. 3. a. 3. 5

1. Pet. 1. a. 3.

d. 23.

† Ioh. 1. b. 12.

Ro. 8. c. 15. 17.

d. 23. & 9. a. 4.

Galat. 4. a. 5. 6.

Tit. 3. b. 7.

* Esa. 40. c. 21.

Mat. 5. g. 45.

& 10. c. 29.

Eph. 1. b. 11.

A. Eius rei præter eam, quam antè memorauì, præcipuam causam, quòd videlicet * naturalis sit pater vnici filij sui ab æterno ex se geniti: duæ sunt aliæ causæ, ob quas noster etiam Pater & sit, & dicatur. † Vna, quòd nos omnes initio creauit, quodq; vitam omnibus est largitus: de qua mox plura dicemus. * Altera verò maioris etiam momenti est, quòd videlicet, iterum diuinitus per spiritum sanctum nos genuit, & † fide in verum, & naturalem filium suum Iesum Christum, nos sibi filios adoptauit, & regno suo, ac vitæ æternæ hæreditate per eundem donauit.

M. Quo sensu nomen illi omnipotentis tribuis?

A. Quòd * mundum, & vniuersa vti condidit, ita in potestate etiam habeat, prouidentia gubernet, arbitrio constituat, omnibusq; prout illi visum fuerit, imperet: sic vt nihil nisi eius decreto permisso sive fiat, nihil sit quod ille efficere non possit: neque enim otiosam quandam Dei potetiam, quam
non

non exerceat, imaginor.

M. An impíos etiam homínes, spíritusq; malígnos Dei imperío subdis?

A. Quid ní? Miserrimè enim alioquí nobiscum ageretur, vt quibus nunquam securis esse líceret, si quíd illis in nos, præter Dei volúntatem, permítteretur. Verùm eos Deus quasi fræno suæ poténtiæ ita coërcet, vt ne mouere quidem se, nisi eius nutu aut permissu, possint vnquam. Nos verò vnâ hæc consolatio sustentat, ita nos in omnipotentis esse Patrís potestate, vt ne vnus † quídem capillus noster, nisi ex eius voluntate, qui nobis tam benè vult, perire possit.

Ioh. 1. b. 10.
Lu. 22. d. 31. 32
Io. 10. c. 28.
Act. 2. d. 23.
& 4. c. 27. 28.
& 12. b. 11.

Luc. 12. a. 7.
& 21. c. 28.

Magist. Perge.

A. * Quum Dei Opt. Max. bonitatem atque im-
mensitatem mēs humana per se capere nullo mo-
do possit, cœli eum & terræ, & rerum, quæ in eis
cōtinentur, vniuersitatís creatorem esse addimus:
quibus verbis, Deum in operibus suis † & mundi
opificio, tanquam in speculo quodam cōtemplan-
dum, & quoad nostra id refert, cognoscendum es-
se significamus. Quum enim magnitudinem illam
immenfam mundi videmus, eiusq; partes omnes
ita esse constitutas, vt neque ad speciem pulchrí-
ores, neque ad vsum meliores esse potuerint: sta-
tim intelligimus Dei opificis atq; adificatoris in-
finitam poténtiam, sapientiam, bonitatem. Quis
enim est tam vecors, qui aut cū suspexit in cœ-
lum, Deum esse non sentiat? Imò ob hanc maxímè
causam Deus homínes primùm humo excitatos,
cellos & erectos cōstituisse videtur, vt superarum

Ioh. 1. c. 18.
1. Tim. 1. d. 17.

Psal. 19. a. 1.
& 50. b. 7.
Rom. 1. c. 19
20.

H. i.

atq;

atq; cœlestium rerum essent spectatores, & ipsius cognitionem, cœlum intuentes, capere possent.

M. Quomodo Deum omnia creasse dicis?

Gen. 1. a. 1.
Psal. 33. b. 6.
Act. 14. c. 15.

A. * Deum Patrem Opt. Max. initio, & ex nihilo, non solum cœlum, & vniuersum hunc mundum aspectabilem, & res in eis omnes quæcunq; continentur, † sed & spiritus etiam incorporeos, quos Angelos appellamus, * per potentiam verbi sui, id est, Iesu Christi filij sui, fabricasse & condidisse.

† Col. 1. c. 16.
* Ioh. 1. a. 3.
1. Cor. 8. b. 6.
Heb. 1. a. 2.

M. Verum an pium esse putas, affirmare Deum Opt. Max. spiritus vniuersos, etiam malignos illos, quos Diabolos vocamus, condidisse?

Gen. 1. d. 31.
Ioh. 8. f. 44.
Col. 1. c. 16.
Iud. b. 6.

A. Deus quidem eos tales non † condidit: sed ipsi ab origine sua, absq; vlla spe recuperandæ salutis, sua ipsorum malitiâ exciderunt. Itaq; nō creatione & natura, sed naturæ corruptione mali effecti sunt.

A. Quid: an satis habuit Deus semel vniuersa condidisse, omni rerum cura in posterum abiecta?

Psal. 75. a. 3.
& 104. b. 10.
& 145. c. 15.
Heb. 1. a. 3.

A. Hoc quidem antea breuiter attigeram: cum verò tueri & conseruare res conditas multò sit præstantius, quàm eas semel condidisse, * certò credendum est, vbi mundum & omnia sic fabricasset, ea deinceps & conseruasse, & hætenus cōseruare. Ruerent enim vniuersa, atq; ad nihilū reciderent, nisi eius virtute, & quasi manu sustinerentur. † A Deo etiam totum naturæ ordinem, & rerum mutationes, quæ fortunæ vicissitudines falso putantur, pendere: Deum * cœlum versare, ter-

Mat. 10. c. 29.
30.
* Exo. 14. c. 21.
Psal. 89. b. 10.
& 147. c. 8. 9.

ram

ram tueri, maria moderari, omnem hunc mundū regere, eius numini omnia parere, eius numine omnia gubernari certò credimus: † eum serenitatē & tempestatis, pluuiæ & siccitatis, fecunditatē & sterilitatis, sanitatis ac morborum authorem esse: eum, * quæcunq; ad vitam nostram tuendam conferuandamq; pertinent, & vel ad vsus necessarios, vel ad honestam voluptatem expetuntur, rerumq; adeò omnium, quas natura desiderat, abundantiam & copiam munifica manu suppeditasse semper, atq; etiā suppeditare largissime: vt nimirū illis perinde vteremur, ac memores & pios filios decet.

Leu. 26. a. 4.
&c.

Psal. 144. c. 12.
& 145. c. 16. 17
Esa. 51. a. 3.

Mat. 5. g. 45.
Rom. 14. b. 6.
1. Cor. 10. g. 31
Eph. 5. a. 4.
1. Tim. 4. a. 3. 4
1. Pet. 5. b. 7.

M. Quem ad finem, Deum Opt. Max. vniuersa hæc condidisse existimas?

A. Mundus ipse hominū causa factus est, & quæcunq; in eo sunt, ad vsum fructumq; hominum parata sunt. Et vt res alias omnes Deus hominis gratia, ita hominem ipsum ad suam ipsius * gloriam condidit.

Finalis causa.
Gen. 1. d. 26.
29. 30.
Psa. 8. b. 7. &c.
* Pro. 16. a. 4.
Esa. 43. b. 7.
Rom. 11. c. 36.
Col. 1. c. 16.

M. Quid ergò habes, quod dicas de prima hominis origine & creatione?

A. Id quod scripsit Moses: Deum scilicet ex argilla primū † hominem finxisse, illiq; animam & vitam inspirasse: deinde de viri latere, somno sopiti, detractam mulierem in lucem produxisse, vt eam illi vitæ sociam adiungeret. Ac propterea homo ADAMVS vocatus est, quia ex * terra tracta originem: mulier autem, quia omnium † viuentium mater erat futura, appellabatur * EVA.

Gen. 2. b. 7.
d. 21. 22.

Gen. 2. b. 7.
& 3. d. 19.
† Gen. 3. d. 20.
* Al. Hena.

H. ij.

M.

M. Cùm tanta in vtrisque viris pariter atque foemina vitiositas, improbitas, peruersitasque hodiè conspicitur, an eos Deus tales ab initio condidit?

A. Nihil minùs. Deus enim summè bonus, nihil nisi * bonum potest efficere: Hominem ergò primum Deus ad † imaginem & similitudinem suam condidit.

Gen. 1. d. 31.

† Gen. 1. d. 26.

Col. 3. b. 10.

M. Imago autem illa, ad quam hominem ais formatum esse, quænam est?

Rom. 8. f. 29.

1. Cor. 15. f. 49

2. Cor. 3. d. 18.

& 4. a. 4.

Colof. 1. b. 15.

& 3. b. 10.

A. Ea est absolutissima iustitia, & perfectissima sanctimonia, quæ ad ipsam Dei naturam quam maximè pertinet: quæque in * Christo nouo nostro Adamo, præclarissimè est demonstrata: cuius in nobis, quædã quasi scintillulæ vix iam cõpareant.

M. Itane vix comparent?

Rom. 1. c. 22.

1. Cor. 1. c. 18.

23. & 2. d. 14.

& 3. d. 19.

Eph. 4. d. 17.

A. Profectò: neque iam ita splendent vt in initio, ante hominis lapsum, quandoquidem homo peccatorum * tenebris, & caligine errorum imaginis huius splendorem restinxit.

M. At quomodo hoc factum sit dicas, volo.

* Gen. 2. b. 8.

Gen. 2. c. 17.

* Gen. 3. b. 11.

Psal. 8. b. 4. 5.

6. & c.

A. Dicam: Cùm mundum hunc fabricatus esset Dominus Deus, * hortum ipse parauit cultissimū, plenissimumque oblectationis & iucunditatis, quæcunque expetibiles erāt, delitijs vndique affluentem. Hic Dominus Deus singularis cuiusdam beneuolentiæ gratia hominem collocauit, omniacque illius vsui permisit: tantum illi fructu arboris † scientiæ boni & mali interdixit, morte, si illum gustaret, denunciata. Par enim erat, vt tot beneficijs * affectus

fectus homo, hactenus parendo, libenter se Dei imperio obtemperare ostenderet, utq; sua contentus sorte, altius sese contra conditoris voluntatem conditus ipse non efferret.

M. Quid deinde factum est?

A. Mulier † à diabolo illusa, viro persuasit, ut ves-
titum suum gustaret: quæ res utrunq; mortis sta-
tim obnoxium effecit: deletaq; illa cœlesti imagi-
ne, ad quam primum est conditus, in locum sapi-
entiae, virtutis, sanctitatis, veritatis, iustitiae, qui-
bus cum ornamentis Deus induerat, tetrissima
successerunt pestes, * cæcitas, impotentia, impie-
tas, vanitas, iniustitia, quibus etiam malis, atque
miseriis progeniem suam, atque adeo omnem pos-
teritatem implicuit & cooperuit.

Gen. 3. 1. b.

6. 7.

Ad. 14. c. 12.

13. & 17. c. 22.

Rom. 1. c. 22.

& 8. b. 7. 8.

1. Cor. 2. d. 14.

Eph. 4. d. 17.

18. f. 22.

M. Verum an non nimium seuerè vnus pomi gustum vltus esse Deus videri possit?

A. Ne quis hominis scelus grauissimum, ut paru-
um delictum eleuet, neue ex pomo tantum, † & Gen. 3. 3. 6.
impressa gula factum spectet. Nam ille vnà cum
coniuge sua, dolosis * Satanæ illecebris captus Gen. 3. 3. 4. 5.
atq; irretitus, à Dei veritate incredulus ad menda-
cium deflexit: serpentis calūnijs, quibus Deum &
mendacij, & inuidiæ, & malignitatis insinulat,
fidē habuit: tot † beneficijs affectus, in auctiorem
ingratissimus extitit: terræ filius, cui parum vide-
batur, quod ad Dei similitudinem factus esset, in-
tolerabili * ambitione atq; superbia, sese Dei ma-
iestati æquare affectauit: deniq; conditoris se im-
perio † contumaciter subduxit, imò iugum eius

Gen. 3. d. 22.

† Gen. 3. b. 11.

Ose 6. b. 7.

Rom. 3. d. 19.

H. in. petulanter

petulanter excussit. Frustrà ergò Adæ peccatum verbis extenuatur.

M. Atquì parentum culpa omnem posteritatem summa priuari foelicitate, vltimisq; malis atque miserijs onerari, quomodo non iniquū videbitur?

A. Adamus generis humani primus parēs extitit: ornamētis itaq; illis eū Deus affecit, vt ea tam sibi quàm suis, hoc est, vniuerso hominum generi haberet simul ac perderet. Eo itaq; spoliato, natura vniuersa nuda, inopsq;, ac bonis omnibus destituta deseritur; illoq; peccati labe inquinato, quasi * à radice trunco vitiatò, rami vitiosi enatì sunt: qui vitium suum in alios ex se nascentes surculos, transtulerunt. Inde autem tam breue, † exiguum, atq; incertum vitæ curriculum nobis circumscriptum: inde nata est carnis nostræ infirmitas, * corporum debilitas, imbecillitas, fragilitasq; humani generis: inde horribilis mentiū † cæcitas, & animorum prauitas: inde ista distortio deprauatioq; affectionum, & cupiditatū omnium: hinc illud * seminarium, & quasi sentina peccatorum omnium, cuius vitijs genus humanum inficitur & conflictatur: cuius mali propriū, verumq; nomen quærentes, nostri PECCATVM ORIGINIS appellarunt.

M. An in hac tantum vita, peccati huius poenas luit humanum genus?

A. Imò hoc natiuo malo ita corrupta est natura & perdita, vt nisi bonitas * & misericordia omnipotentis Dei, afflictis nobis, adhibita medicīna, tulisset

Rom. 5. b. 12.

14. c. 17. 18. 19.

1. Cor. 15. c. 22.

& g. 43.

† Plal. 100. a. 3.

6. 7. b. 9. 10. &c.

102. b. 8. 9. &c.

109. 23. &c.

* Iob. 14. a. 1.

&c.

† Rom. 1. c. 22.

1. Cor. 3. c. 18.

19.

Eph. 4. d. 17.

18. 19.

* Rom. 5. b. 12.

&c.

Gen. 3. d. 14. 15

Mar. 1. d. 21.

Col. 1. d. 13.

tulisset opem atq; auxilium, quemadmodum fortunis in calamitates omnes, corporibus in vniuersas † morborum mortisq; miserias incidimus: ita Gen. 3. c. 17. 18. 19.
 necessariò in * tenebras, atq; sempiternā noctem, † Mat. 8. b. 12. & 22. b. 13.
 & ignem, qui extingui non potest, ibi omni sup-
 plicio perpetuò excrucianti, præcipites rueremus.
 Nec mirum alias etiam res † conditas, eam poenā, Gen. 3. c. 17.
 quam commeruit homo, in cuius vsum conditæ erant, subijisse: perturbatoq; in cælo * & terra toto Gen. 3. c. 17. 18. 19.
 naturæ ordine, noxias tempestates, sterilitatem, morbos, atq; alia infinita mala in orbem inuasisse:
 in quas † miserias atq; ærumnas, præter natium Ose. 6. b. 7.
 illud malum, multis nostris, magnisq; peccatis 2. Cor. 11. a. 3.
 meritissimò incidimus.

M. O funestam atque horrendam ex peccato cladem & calamitatem. At quænam tandem illa est, quam nobis fecisse Deum medicinam dicis, in qua Transitor.
 primi nostri parentes, & reliqui deinceps eorum posterī spem posuerunt & defixerunt?

A. Ad eam nimirū salutis spem erecti sunt, quam Secunda pars
 ex fide in Iesum Christum liberatorem atq; seruatore, Symboli.
 ipsi à Deo * promissum cōceperunt. Hoc Dens filius,
 enim est quod iam proximè in Symbolo sequitur: Gen. 3. c. 14. l. 5.
 CREDO IN IESVM CHRISTVM. &c.

M. An & primis parentibus nostris Deus liberationis per Iesum Christum spem statim fecit?

A. Profectò: Nam vt Adamum * & Euam verbis Gen. 3. b. 11. a. 12. 13. c. 17. d. 23. 24.
 primū grauiter castigatos, de horto deturbauit, ita
 serpentē deuouit, † & minatus est illi tempus olīm † Gen. 3. c. 14.
 fore, quo mulieris semen caput illi imminueret.

M.

M. Quod verò est semen illud, de quo loquitur Deus?

Gal. 3. c. 16. 19. A. Semen * illud est (vti clarissimè nos docet Paulus) Iesus Christus filius Dei, verus Deus, & filius virginis, verus homo, in quo nos fiduciam atque spem nostrā collocare, secundo loco in Symbolo
 Mat. 1. d. 20. 21. profitemur: qui conceptus est è Spiritu † sancto,
 Luc. 2. d. 31. 35. & genitus ex sanctæ, castæ, atq; incorruptæ virginis Mariæ natura: atque ea matre sic natus & enutritus est, vt reliqui infantes, nisi quòd ab omni peccati contagione * omnino purus esset atque alienus.

Ioh. 1. d. 29.
 Heb. 4. d. 15.
 & 9. d. 14.

M. An satis ergò habuit Deus semel in Veteri testamento de hoc semine promississe?

A. Imò promissionem hanc humano generi optatissimam, Dominus Deus parentibus † nostris primum factam, identidem illorum posteris confirmauit, quò maiore expectatione illius præstandi homines tenerentur. Nam fœdere per circumcissionem * cum Abrahamo & eius semine inito, ipsi primum, mox Isaaco eius filio, deinde Iacobo nepoti promissum suum confirmauit. Postremò, clarissimis per Moysen † ceterosq; prophetas suos editis oraculis, promissi sui constantiam retinuit atq; seruauit.

Gen. 17. b. 10.
 & 22. d. 18.
 & 26. a. 4.
 & 28. c. 14.
 † Deu. 10. c. 15
 & 34. a. 4.
 Pl. 89. a. 4. f. 35
 Esa. 53. & 54.
 a. 3. & 65. b. 9.

M. Quid autem sibi volunt ista verba, Serpentis caput contere?

A. In * serpentis capite venenum eius continetur, vitæq; & virtutis summa consistit: caput ergò serpentis vniuersam vim atq; potentiam, & regnum,
 aut

Psal. 74. c. 13.
 & 140. a. 3. 4.
 Eccle. 10. b. 10.
 Amos. 8. a. 3.

aut, vt veriùs loquar, tyrannidem diaboli, serpentis antiqui significat : quam * vniuersam, Iesus Christus, semen illud mulieris, in quo promissi sui summam Deus compleuit, virtute mortis suae subegit. Itaq; serpentis caput conterens, omnes sibi fidentes ab eius tyrannide in libertatem vindicauit. Hoc enim est, quod hic in Symbolo profitemur, nos IN IESVM CHRISTVM DEI FILIVM CREDERE: id est, Iesum Christum nobis, qui impietate & scelere obstricti atq; obligati, & mortis aeternae laqueis irretiti tenebamur, & serpentis Diaboli foeda seruitute premebamur, libertatis vindicem esse, atq; seruatorem.

Mat. 1. d. 21.
Act. 10. f. 38.
Col. 1. d. 13.
2. Tim. 2. d. 26.
He. 2. d. 14. 15.
1. Ioh. 3. b. 8.

M. Videris mihi interim, & ipsum nomen IESV, illustri admodum explicatione esse interpretatus.

A. Profecto: neq; enim aliud Hebraeis est IESVS, quam שׁוּתָר Græcis, Latinis SERVATOR. Nam vt vim eius exprimant, aliud magis aptum nomen non habent. Ex his autem quæ diximus obscurum iam esse non potest, quare hoc nomen sit adeptus: solus enim ille suos aeterno exitio, cui alioqui erant destinati, exemit & seruauit. Et alij quidem hoc nomen vsurparunt, quod corporibus hominum salutem attulisse visi sint: At * Iesus Christus animas simul & corpora sibi fidentium solus seruare potest.

Mat. 1. d. 21.
Act. 4. b. 10. 12
Ro. 5. b. 9. 10.
I. Ioh. 2. b. 9.

M. A quo est illi hoc nomen inditum?

A. Ab * Angelo, Dei ipsius iussu. Nomini verò quod ipsi Deus imposuit, reuera etiam eum respondere necesse fuit.

Mat. 1. d. 21.
Luc. 1. c. 31.
& 2. c. 21.

I. I.

M.

M. Iam CHRISTI nomen quid sibi velit, dicito.

Psal. 2. a. 6.
& 109. a. 5.
Da. 9. g. 24. 25.
Luc. 7. c. 16.
Act. 7. c. 37.

A. Idem est, ac si [†] vnctum diceret: quo significatur, eum summum Regem, Sacerdotem, ac Prophetam esse.

M. Vnde hoc constabit?

Leui. 4. a. 3.
1. Reg. 16. a. 1.
b. 12. 13.
3. Reg. 19. d.
15. 16.

A. Ex sacra scriptura: quæ & * vnctionem ad tria hæc accommodat; & eadem sæpè Christo tribuit.

M. An ergò oleo, quali in priscis Regibus, sacerdotibus, & prophetis creandis vsi sunt, vnctus est CHRISTVS?

Luc. 4. c. 18.
Act. 4. c. 27.
& 10. f. 38.
Heb. 1. c. 9.
* Ioh. 1. b. 14.
16.

A. Nequaquam: verum multò præstantiore: vrberrima videlicet [†] Spiritus sancti gratia, qua repletus * fuit, diuinisq; eius opibus accumulatissimè præditus: cuius cœlestis vnctionis externa illa, vmbra tantummodò fuit.

M. Sibi ne soli hæc adeptus est, an & nobis etiam aliquas inde vtilitates præbet?

Luc. 22. c. 29.
Ioh. 1. b. 14. 16
2. Cor. 1. d. 21.
Coloss. 1. b. 13.
2. Tim. 4. a. 8.

A. Imò à Patre ista Christus accepit, vt nobiscum eadem, modo atq; ratione, quam conuenire cuiq; maximè nouit, comunicet: [†] ex eius enim plenitudine, vt ex vnico, sancto, atque augusto fonte, haurimus omnes quicquid habemus cœlestium bonorum.

M. Non ergò mundanum dicis esse CHRISTI regnum?

Luc. 1. d. 32.
Ioh. 18. f. 36.
Col. 1. b. 13. 14
2. Tim. 4. a. 1.

A. * Minime: sed spirituale & æternū, quod verbo & Spiritu Dei, quæ iustitiam secum & vitam ferunt, regitur atq; administratur.

M. Quem

M. Quem nos ex hoc regno fructū percipimus?

A. Virtute & spiritualibus † armis, ad carnem, mundum, peccatum, Satanam, immanes & capite-
tales animarum nostrarum hostes debellandos, & 10.a.4.
nos instruit: beatam conscientiarum liberratem Eph.4.b.8.
largitur: deniq; Diuinis suis epibus præditos, ad & 6.b.11.
piè sancteq; viuendum iuuat & confirmat.

M. Qualis sacerdos est CHRISTVS?

A. * Maximus, & æternus: qui solus sese Deo si- Psal.110.b.4.
stere, solus sacrificium, quod ille gratum acce- Heb.4.d.14.
ptumq; habeat, facere, & solus Dei iram placare 15.& 5.b.6.
valet. & 7.a.3.b.
11.c.15.16.

M. Quo ista nostro commodo facit?

A. Quia nobis à * Deo pacem ac veniam petit & * Luc.2.b.14.
precatur, nobis iram Dei placat, nosq; patri recõ- Ioh.14.d.27.
ciliat. Solus enim Christus Mediator noster est, Act.10.f.36.
per quem cum Deo redimus in gratiam. Sed & Eph.2.c.14.17
collegas nos quodāmodò sibi † in sacerdotio suo Coloss.1.c.20.
facit, nobis quoq; dans aditum ad Patrem, vt in e- 1.Tim.2.b.5.
ius cõspectum cum fiducia prodire, & nos ac no- He.9.b.14.15.
stra omnia Deo Patri in sacrificium per ipsum of- †Rom.8.c.14.
ferre audeamus. 15.& 12.a.1.
Gal.4.a.56.
Eph.3.b.12.

M. Prophetia CHRISTI cuiusmodi est?

A. Quum prophetas Dei optimi maximi seruos, Mat.13.a.3.8.
vt voluntatem suam mortales edocerent, antea à 9 & 21.d.34.
se missos, homines * contemnerent atque aspers- 37.
narentur, verbumq; eius sacrosanctum suis som- Luc.11.g.47.
nijs atque inuentis iam planè obscurassent, atque 50.
obruissent, ipse Dei filius prophetarum omnium Act.7.f.51.52.
Heb.1.a.1.2.

I. ij.

Domínus

Ioh. 1. 24. 9.

& 3. d. 26. c. 40.

& 15. c. 15. &

17. a. 6. & c.

Dominus in hunc mundum descendit, ut Patris voluntate quam plenissime declarata, prophetijs, ac vaticinationibus omnibus finem imponeret. Patris ergo legatus † atque internuncius ad homines venit, ut ipso interprete, in rectam Dei cognitionem ac veritatem omnem adducerentur. Ita triplex illud officium & munus, quod Dei filius à Patre coelesti susceptum expleuit, ut nobiscum fructum eius omnem communicaret, Christi nomine continetur.

M. Hoc ergo in summa dixisse videris, filium Dei non modò dici, & esse IESVM CHRISTVM, id est, servatorem, Regem, Sacerdotem, Prophetam, sed & nobis, & ad nostrum commodum atque salutem ita esse.

Iohan. 1. b. 12.

13. & 11. g. 52.

Rom. 9. l. 26.

A. Omnino.

M. Verum quum pijs omnibus hic honor habeatur, ut Dei filij nuncupentur, quomodo Christum filium Dei Vnicum appellas?

Mat. 2. c. 15 &

3. d. 17.

Ioh. 1. b. 14. c.

43. & 14. b. 10.

Iheb. 1. a. 3. &

3. b. 5.

A. Solius Christi Deus * naturalis est pater, solus Christus naturâ Dei filius est, ut qui ex substantia patris genitus, unusque cum Patre essentiae est: nos verò Deus gratuito per Christum filios sibi ascivit atque adoptavit. Itaque Christum unicum Dei filium rectè agnoscimus, quum hic illi honor, suo summoque iure debeatur: filiorum tamen nomen adoptionis † iure nobiscum etiam per Christum gratis communicatur.

Rom. 8. c. 15.

Gal. 4. d. 5.

Eph. 1. a. 5.

1. Ioh. 3. a. 1.

M. Iam Dominum esse nostrum quomodo intelligis?

A. Quid.

A. Quòd principatum illi Pater in * homines, Angelos, atq; vniuersa detulerit: quodq; Dei regnum in cœlo pariter ac in terra nutu atque potestate sua administret. Hinc verò admonētur pñ omnes, non sui t se iuris esse, sed totos tū corporibus, tum animis, tum in vita, tum in morte in Domini sui esse potestate, cui vt seruos fidissimos obedire, & in omnibus obsecundare oportet.

Deu. 10. c. 17.
Mat. 9. a. 6. &
10. a. 1. & 21.
d. 18.
Luc. 1. d. 32.
Eph. 1. d. 20.
† Deu. 10. b. 12
c. 20.
Mal. 1. a. 6.

M. Quid deinde sequitur?

A. Quomodo naturam humanam assumpserit, necessariaq; ad salutem nostram vniuersa præstitit, memoratur.

M. Itane Dei filium hominem fieri oportuit?

A. Omnino: quod enim homo in Deum peccauit, * hominem quoque luere atque expiare necesse erat: quod onus longè grauissimum, † nullus nisi homo Iesus Christus tollere atque sustinere poterat. Sed neque † mediator esse alijs poterat ad Deum hominibus conciliandū, pacemq; inter eos conficiendam, nisi idem Deus pariter atque homo Christus. Itaque homo factus, nostram quasi personam induit, vt in ea salutis nostræ partes suscipere, sustineret, perageret, atq; absolueret.

Mat. 17. d. 23.
23. & 20. d. 18.
19.
Ioh. 11. f. 50.
Ro. 5. c. 15. & 8
1. Cor. 15. c. 21
Phil. 2. a. 6. 7.
Heb. 2. b. 9.
† Esa. 53.
† 1. Tim. 2. b. 5.
Heb. 9. d. 15.
& 12. f. 24.

M. Verum cur ē Spiritu sancto conceptus est, natusq; ex Maria virgine, potius quàm consueta, ac naturali ratione procreatus?

A. Qui aliorum scelera expiare, impiosq; ac damnatos in integrum restituere debeat ac possit, nulla ipsum † labe aut macula peccati imbutum vel aspersum,

l. iij.

spersum,

1. Cor. 5. b. 7.
 Heb. 4. d. 15.
 & 9. d. 14.
 * Gen. 6. b. 5. 6.
 Psal. 14. a. 23.
 & 51. a. 5.
 Rom. 3. c. 10.
 † Esa 7. c. 14.
 Mat. 1. c. 20. 23
 Luc. 1. c. 31.
 d. 35.
 * Exo. 12. a. 5.
 Ioh. 1. d. 29. 36
 1. Pet. 1. d. 19.
 Apoc. 14. a. 4.

spersum, sed singulari ac summa integritate, & innocentia præditum esse oportet. Quum ergo peccatum * corruptum & contaminatum esset humanum semen, in conceptione filij Dei, mirificam atque arcanam Spiritus sancti virtutem, & qua in vtero castissimæ purissimæq; Virginis, atq; ex eius substantia formaretur, intercedere oportuit, ne communi illa humani generis labe ac contagione pollueretur. Christus ergo purissimus * ille agnus à Spiritu sancto, conceptu virginis sine crimine genitus editusq; est, vt maculas nostras, qui vt in peccato & dedecore primum concepti natiq; sumus, ita deinde in turpi vita commoramur, lueret, elueret, atq; deleteret.

M. At cur nominatim Mariæ virginis fit mentio, in hac confessione Christiana?

Gen. 22. d. 18.
 Esa. 11. a. 1.
 Mat. 1. a. 1.
 & 22. d. 42.
 Rom. 1. a. 2.

A. Vt agnoscaturn esse verum illud † Abrahæ ac Davidis semen, de quo diuinitus vaticinationibus Prophetarum prædictum atque præmonstratum fuerat.

M. Ex his quæ iam sunt dicta, intelligo Iesum Christum Dei filium, naturam humanam ad hominum salutem induisse: perge ergo, quid deinde factum est?

Esa. 53. toto.
 & 61. a. 1.
 Ierc. 33. c. 14.
 * Luc. 4. c. 18.
 Act. 3. d. 22. 23
 & 7. c. 37.

A. Doctrinam illam de salute per Christum restituenda, lætissimam, & modis omnibus diuinam, quæ Græco vocabulo *εὐαγγέλιον* nominatur, à prophetis † sanctis Dei seruís, antiquitus proditam: * ipse tandem prophetarum dominus Iesus Christus,

Euangelium. Christus summus Euangelista. Christi mors. 63

Christus, Dei, atque idem Virginis filius, id est, illud ipsum promissum semen, omnes luculentissimè docuit: eandemq; vt per vniuersum orbem terrarum docerent, Apostolis † suis, quos ad illud munus elegerat, mandata dedit.

Mat. 28. d. 18.

19.

Marc. 16. d. 15.

M. An satis habuit doctrinam hanc simpliciter & clarè verbis tradidisse?

A. Imò quò propensioribus eam animis mortales amplecterentur, * depulsis morbis, fugatis † dæmonibus, atq; alijs infinitis beneficijs, miraculis, & signis, quibus tota † eius, atque Apostolorum suorum vita innocentissimè sanctissimeq; acta, res fertissima erat, eandem confirmauit atque comprobauit.

Mat. 4. d. 24.

& 8. a. 2. b. 13.

15.

† Mar. 9. c. 18.

Act. 10. f. 38.

† Act. 2. d. 22.

g. 43. & 3. a. 6.

& 5. a. 5. c. 12.

15. 16. 19.

M. At quamobrem Symbolum, omissa eius vitæ historia, à natalibus statim ad mortem transiit?

A. Quia ea tantum in Symbolo recensentur, quæ sunt in redemptione nostra † præcipua, quæq; illius ita sunt propria, vt eius quasi substantiam in se complectantur.

Esa. 53. toto.

Act. 13. d. 23.

27. & c.

M. Iam mortis eius ordinem & modum mihi ediffere.

A. A suis nefariè * proditus, à Iudeis per calumniā malitiāq; accusatus, à Pontio Pilato iudice damnatus, sæuis verberibus crudeliter cæsus, & indignis modis acceptus atq; illusus, in crucem sublatus, illi suffixus est: atque ita omni supplicio ex cruciatus, ignominiosa atque acerbissima morte affectus est.

Esa. 53.

Mat. 26. b. 14.

f. 59. 60. 16.

& 27. c. 26. 28.

d. 33. 34. & c.

Mar. 15. toto.

Luc. 23. toto.

Ioh. 18. & 19.

toto.

M. Hancine

M. Hancine gratiam pro cœlesti illa doctrina, & pro maximis illis atq; infinitis meritis ipsi retulerunt?

A. Hæc quidem illi in eum crudeliter, malitiosè, atque impiè perpetrarunt: verùm ipse sua sponte * ac volens hæc omnia perpeſſus atque perfuſus est, vt iratum humano generi Patrem sacrificio hoc suauissimo placeret, vtque pœnas † nobis debitas dependeret ac persolueret, atq; nos ex illis hoc modo eximeret. Neq; enim inter homines inusitatum, vt alter pro altero spondeat, * & fide iubeat, aut luat etiam. Cum Christo autem quasi sponsore, pro nobis sic passo, Deus summo quasi iure egit: in nos verò, quorum peccata, merita supplicia, pœnasq; debitas in Christum transtulit, lenitate, mansuetudine, clementia, misericordia singulari vsus est. Christus ergò mortem, quæ pœna hominum sceleri à Deo immortalis erat constituta, pertulit, ac perferendo vicit. Sed & mortem suam victum & subactum fregit ac domuit illum, qui mortis tenebat imperium, † id est, diabolus, à cuius ius nos tyrannide atque seruitute in libertatem vindicauit.

M. Verùm quum nos morte, quæ quotidie immineat atque impendet nihilo minus mulctemur, & peccati nostri pœnas luimus, quem tandem ex hac victoria fructum percipimus?

A. Amplissimum profectò. Nam morte Christi effectum est, vt mors * fidelibus iam non sit interitus, sed quædam quasi migratio commutatioq; vitæ

Mat. 20. d. 28.

Mar. 10. f. 45.

Ioh. 10. b. 11.

c. 15. 17. 18.

Rom. 4. d. 25.

Col. 1. c. 20.

† Esa. 53. toto.

2. Cor. 5. 21.

Gal. 1. a. 4.

Eph. 1. b. 7.

Col. 2. c. 14.

* Gen. 42. d. 19.

c. 24. f. 37. &

43. b. 9. c. 23.

& 44. c. 16. d.

32. 33.

Aët. 10. f. 38.

Col. 1. b. 13.

Heb. 2. d. 14.

Luc. 23. f. 43.

Io. 11. c. 25. 26.

vita, brevisq; adeò & certa in cœlum transmissio, quò ducem nostrum intrepidè sequi debemus: quò sicuti morte non interijt, ita nec perire nos patietur. Quocirca pij * mortis metu, quæ laborum, solitudinum, atque malorum huius vitæ omnium perfugium illis & dux in cœlum sit, exhorrescere iam ampliùs, aut trepidare non debent.

Ioh. 11. b. 11.
1. Cor. 15. e. 18
1. Thess. 4. c. 13
14.

M. Ecquod aliud commodum nobis ex Christi morte accedit?

A. Qui vnus cum Christo per fidem sunt corporis, & in his prauis affectus & appetitus vitiosi, quos Carnis concupiscentias vocamus, quasi vnâ cum eo in crucem acti, emoriuntur, ne ampliùs in animis nostris dominantur.

Rom. 6. a. 4. 7.
b. 11. 12. 13. d.
22. & 8. a. 1. 2.
3. b. 10. 11. 13.
Colos. 2. c. 13.

M. Romanus præses sub quo passus est, cur dicitur nominatur?

A. Primùm, personarum & temporum designatio rebus fidem tribuit: deinde, Christum suo, atq; à Deo assignato & constituto tempore, naturam nostram suscepisse, ac mortem oppetisse, res ipsa indicat: * quum sceptrum videlicet à Iudæ posteris ad Romanos, & ac alienigenas Reges, qui præcarium sub Romanorum imperio regnum obtinebant, translatum iam esset. Ad hæc, Christum gentibus * ad supplicium tradendum fore, & sententia iudicis capite damnandum, diuinitus olim fuerat præmonstratum.

Gen. 49. b. 10.
Dan. 9. g. 25.
† Luc. 2. a. 1.
& 3. a. 1.

Psal. 2. a. 2.
Lu. 13. f. 31. 32
& 24. c. 26.

M. Id quamobrem tandem?

A. Sententia Iudicis Innocens damnatus est, vt
K. i. fontes

2A. 53. b. 3. 8.
Ro. 5. a. 1. 6. 8.
& 8. a. 1.
2. Cor. 5. d. 18.
23.
1. Pet. 3. d. 18.

fontes nos, quorum causa Diuino iudicio conuicta atq; damnata erat, pro cœlesti † tribunali absolueret, & in integrum restitueret. Si enim à latronibus iugulatus, aut commota & concitata seditione, à priuatis hominibus ferro trucidat⁹ fuisset, nullam ea mors satisfactionis, compensationisq; speciem habuisset.

Mat. 27. c. 18.
23.

M. Atqui Pilatus de illius * innocentia testimonium dixit.

Marc. 15. b. 10.
Luc. 23. b. 14.
Ioh. 18. g. 38.
† Esa. 53. a. 5.
Ioh. 1. c. 29. 36
1. Pet. 3. d. 18.

A. Rectè hoc illi testimonium tribuit † Pilatus, cui de eius innocentia planè constitit. Nam si nocens extitisset, minimè fuisset aptus atq; idoneus, qui alieni peccati pœnas sufferret atque persolueret: Deumq; placatum peccatoribus efficeret. Eum tamen postea assiduo Iudæorum clamore atque conuictio iactatus, & improbiſſimis vocibus * fatigatus atque victus, idem ille Pilatus innocentem de sententia populi condemnauit. Vnde liquet non sua ipsum peccata, quæ † nulla in eo erant, nec pœnas ipsi debitas morte luisse, sed debitas hominum sceleris, sibi indebitas pœnas sua voluntate in se susceptas subiſſe, sustinuisse, atq; dependisse: & nostrorum flagitiorum maculas morte voluntaria, & suo innocentis sanguine luisse atq; eluisse.

Mat. 27. c. 22.
Luc. 23. b. 18.
21. 23. 24.
Esa. 53. a. 4. 5.
1. Pet. 2. d. 24.
& 3. d. 18.

M. At qua de causa populus summa & singulari integritate atq; innocentia virum tam acerbè & penitus oderat?

Mat. 27. b. 18.
Marc. 15. a. 10.
† Mat. 15. b. 12

A. Sacerdotes, Pharisei, & Scribe, inuidiæ, * incendio flagrant, quum † veritatis vim atque lucem

cem

cem ferre non possent, in eius vindicem atq; asser-
torē, imperitæ * multitudinis odium concitarunt.

Luc. 20. c. 19.
Ioh. 8. c. 40. 49
& 11. f. 47.
* Mat. 27. c. 20
Mat. 15. b. 11:

M. Quum iudicio damnatus sit, quomodo sua ip-
sum sponte mortem obijisse dicis?

A. Si Pharisei, aut Scribæ, aut Iudæi alij, aut simul
vniuersi, vitæ necisq; potestatem in Christum ha-
buissent, iamdudum illi mortem maturassent: sæ-
pè enim t̃ antea illi perniciem necemq; machinati
fuerant. Sed & quum in aliud tempus supplicium
eius differre statuissent, * quòd festus ille Azymo-
rum dies, quem anniuersarium summa religione
cæremoniaq; celebrare solebant, iam adesset: ne id
quidem efficere potuerunt, quin sub ipsum diem
testum, alieno ipsis tempore, sed diuinitus huic rei
constituto, pateretur. Vnde satis constat, in ipso-
rum manu ac potestate nulla harum rerū aut tem-
porum momenta sita fuisse, sed suā ipsum t̃ volun-
tate, nulla vi coactum, hanc mortem pro nostra
salute oppetisse.

Luc. 11. g. 53.
& 20. c. 19.
Ioh. 8. g. 59.
& 11. g. 53. 57.
* Mat. 26. a. 4.
Mar. 14. a. 1.

M. Quare eum potissimum necis diem illi Deus
destinauit?

A. Vt ex ipso etiam tempore intelligeretur, Chris-
tum esse illum * Paschalem, id est, verè castum
purumq; agnum, qui morte maclatus, gratissimā
se Patri victimam pro nobis præberet.

Mat. 26. a. 2.
Luc. 22. a. 1. 7.
Marc. 14. a. 1.
1. Cor. 5. c. 7.
Heb. 7. d. 27.

M. Quum eligendæ mortis optio penes ipsum fu-
erit, cur in crucem agi voluit, potiùs quàm alio
quouis supplicio affici?

A. Primùm quidem ex Patris sui voluntate, ad
K. ij. quam

Esa. 53. d. 12.

Mat. 26. d. 39.

42.

Marc. 15. c. 28.

Luc. 22. d. 37.

Ioh. 3. b. 14.

† Deu. 21. d. 23

Gal. 3. b. 13.

Esa. 53. toto.

Plal. 22. a. 6. 7.

c. 12. 13. & c.

Mat. 26. g. 67.

& 27. c. 21. 26.

28. d. 34. 38. c.

44. f. 48.

Phil. 2. a. 7. 8.

Esa. 53. a. 6.

Psal. 22. a. 1.

Mat. 26. d. 38.

& 27. f. 46.

Luc. 22. d. 43.

Esa. 53. a. 4. 5.

b. 8.

1. Pet. 3. d. 18.

quam se i cōformauit, quæq; tot vaticinationibus, oraculis, signis, atque indicijs diuinitus olim prodita fuit atq; declarata. Deinde, vltima omnia pati voluit pro nobis, qui vltima omnia eramus cōmeriti. Erat enim illud mortis genus præ cæteris omnibus † execrādum & detestabile, quo potissimum tamē pro nobis occumbere voluit, vt diram execrationem, qua scelera nos nostra deuinxerāt, in se susciperet, eaque nos hoc pacto exolueret. * Contumelias enim omnes, omnia probra atque supplicia, pro salute nostra leuia omnino sibi esse, atq; pro nihilo duxit: adeoq; cōtemptus, abiectus, & omnium hominū infimus esse sustinuit, quō nos planē perditos, ad amissæ salutis spem erigeret.

M. Ecquid amplius de Christi morte dicendum habes?

A. † Christum non communi modo morte in hominum conspectu mulctatum, sed & æternæ mortis horrore perfusum fuisse: cum vniuersis Inferorum copijs quasi manum conseruisse, atq; luctatū esse: pro summo Dei tribunali iudicium triste, Diuinæq; animaduersionis grauem seueritatem subiisse: in summas angustias adductum fuisse: horribiles formidines, atq; acerbissimos animi dolores, quō iusto Dei iudicio per omnia satisfaceret, iræq; eius plenē placaret, pro nobis perpeffum atque perfunctum esse. Peccatoribus enim, * quorum hīc quasi personam Christus sustinuit, non præsentis modō, sed & futuræ etiā æternæq; mortis dolores atque cruciatus debentur. Quum verō humani generis perditū iam atque damnatū culpam pariter

riter, iustamq; poenam ita in se susceperet atq; sustineret, tam graui metu, tantoque animi motu ac dolore perturbatus est, † vt exclamaret, Deus meus, Deus meus, quare dereliquisti me?

Psal. 22. a. 1. 6.
Mat. 27. f. 46.

M. An non ignominia interim hoc pacto Dei filius afficitur, aut desperationis illi nota quædam inuritur?

A. Ille quidem hæc omnia absque omni omnino * peccato perpeffus est: tantum abest, vt vlla animi eius desperatio occuparit. Nunquam enim interea Patri † confidere, & benè de salute sperare desit, nec circumfuso vndique pauore obtorpuit vnquam, aut dolore oppressus fuit: & cum vniuersa * inferorum potestate luctatus, aduersam vim omnem, & furentes ac violentos impetus fregit, atque superauit: vniuersaq; hæc in se suscepta, funditus deleuit: ipseq; in primis beatus nihilominus permansit, beatitudinemq; suam nobis, qui ipsi fidimus, impertiuit. † Nisi enim hæc eius verè beata morte salutem vitamq; essemus consequuti, sempiterna omnes morte perpetuò perieramus.

1. Pet. 2. d. 22.

Mat. 26. d. 42.
Luc. 23. d. 46.
Heb. 5. b. 7.

Osc. 13. d. 14.
1. Cor. 15. d. 26
g. 54. 55.
Col. 1. c. 13. 14
2. Tim. 1. c. 10.
He. 2. d. 14. 15.

Ioh. 8. d. 24.
Eph. 2. c. 12.
Colof. 1. c. 13.
Heb. 2. d. 14.

M. Verum in Christum, qui Deus sit, quomodo potuit tantus animi dolor atq; trepidatio cadere?

A. Secundum humanæ * naturæ affectionem, Diuinitate interim potestatis suæ vim non intendente, hoc effectum est.

Mat. 26. d. 42.
Rom. 8. a. 3.
1. Pet. 4. a. 10.

M. Iam ergo mihi breuiter summationemq; amplissima illa commoda, quæ ex Christi morte, cruciatuq; longè maximo percipiunt fideles, recense.

A. In summa, † vnico mortis suæ sacrificio, peccata

Heb. 7. d. 27.

& 9.d.12. cata nostra coram Deo expiavit, & placata Dei ira
 10.c.12.14. nos in gratiam cum eo reduxit: sanguine suo ut
 *Heb. 9.d.13. purissimo *lauacro, animarum nostrarum sordes
 1. Ioh. 1.b.7. atque maculas omnes eluit, atque deleuit: & pec-
 Apoc. 1.b.5. catorum nostrorum † memoriam, ne amplius vna
 † Ps. 32.a.1.2. quam in Dei conspectum veniant, sempiterna ob-
 Rom. 4.b.7.8. litione obruens, *Chirographum illud, quo tene-
 Heb. 10.c.17. bamur & conuincebamur, decretumq; cuius sensu
 *Col. 2.c.14. tentia damnabamur, induxit, & inane factum as-
 Ioh. 3.c.16.& 11.c.25.26. boleuit. Hæc ille omnia viuus pariter atque mor-
 Ro. 6.a.4.8. tuis, illi dum vixerunt † confisus, morte sua præ-
 b.11.&c. & 8. stitit. Postremò mortis sui vi, cupiditates alioqui
 a.1.2.3.b.10. effrenatas atque indomitas, in ijs, qui illi per sis-
 11.&c. dem omnino adhærescunt, ita * frenat ac frangit,
 Col. 2.c.13. & illarum ardorem ita restinguit, ut spiritui facili-
 us obtemperent atque obsequantur.

M. Cur sepultum fuisse etiam addis?

Es. 53.b.9. A. Exangue, atque † exanimum corpus sepul-
 Mat. 12.c.40. chro conditum est, ut mors eius testator esset, ut
 & 27.g.59.60. q; de ea inter omnes constaret. Si enim statim re-
 1.Co. 15.2.4.5. uixisset, mortem eius pleriq; in disceptationem &
 contouersiam vocassent, atque ira in dubium ea
 ventura videretur.

M. Quid sibi vult quod sequitur de eius ad Inferos descensu?

A. Christum ut corpore in terræ viscera, ita ani-
 ma à corpore separata, ad inferos descendisse: si-
 mulq; etiam mortis suæ virtutem, atque efficaci-
 1. Pet. 3.d.19. tatem ad mortuos, atq; inferos adeò ipsos ita pe-
 netrasse, ut & incredulorum animæ acerbissimam
 iustissimamq;

iustissimamque * infidelitatis suæ damnationem: Ioh. 3. d. 24.
ipseq; inferorum princeps † Satanas, tyrannidis † 1. Cor. 15. 8.
suæ, & tenebrarum potestatem omnem debilita- 55.
tam, fractam, atque ruina collapsam esse persenti- Col. 1. c. 13. 14.
ret: contrà verò * mortui, Christo dum vixerunt He. 2. d. 14. 15.
fidentes, redemptionis suæ opus iam peractum * Ioh. 5. c. 25.
esse, eiusq; vim atque virtutem, cum suauissima & 11. c. 25. 26.
certissimaq; consolatione, intelligerent atq; per- Rom. 14. b. 9.
ciperent. Col. 1. c. 19. 20.

M. Iam ad sequentia pergamus.

A. Tercio die post † reuixit, & quadraginta dies Mat. 28. b. 6. 9.
rum spacio, suis se viuum frequenter exhibuit, & Mar. 16. b. 6. 9.
inter discipulos versatus est, edens ac bibens cum Luc. 24. a. 6. 7.
illis. b. 14. 15.

M. Quid, an non satis erat, quòd per mortem eius Ioh. 20. c. 14.
peccatorum liberationem veniamq; impetramus? d. 19. 20. 26.
& 2. a. 1. 4.

A. Id non satis erat, si vel eius, vel nostri rationem Act. 1. a. 3. 4.
habeas. Nisi enim reuixisset, minimè putaretur & 2. d. 24. 32.
* filius Dei: quin & illud ipsi, dum in cruce pen- Rom. 1. a. 4.
deret, ij qui viderant, exprobrabant atq; obijcie-
bant: † Alios inquit seruauit, seipsum non po- Mat. 27. c. 40.
test seruare: descendat nunc de cruce, & credemus 41. 42.
ei. Iam autem excitatus à mortuis, ad vitæ peren- Mar. 15. c. 30.
nitatem, * Diuinitatis suæ potentiam declarauit Luc. 23. d. 35.
maiores, quàm si descendendo de cruce, mortis 37.
terrores refugisset. † Mori quidem omnibus est * Rom. 1. a. 4.
commune: tamen verò intentatæ morti quidam † Heb. 9. g. 27.
se ad tempus subdlexerunt, mortis tamen semel
oppositæ vincula soluere, aut abruptere, & vir-
tute propria reuiuiscere, id vnici filij Dei Iesu
Christi

Rom. 1. 2. 4.

& 6. 2. 4. 9. &

14. b. 9.

1. Cor. 15. g.

54. 35. 37.

Eph. 1. d. 20.

Col. 1. c. 17. 18

1. Ioh. 3. b. 8.

Heb. 2. d. 14.

† Psa. 16. b. 10.

Mat. 12. d. 40.

A& 2. d. 26. 31

Christi, authoris vitæ proprium est: quo se * peccati, & mortis, ipsiusq; adeo Diaboli victorem demonstravit.

M. Quam aliam ob causam excitatus est?

A. Vt † Davidis, & aliorum sacrorum vatum implerentur oracula, qui prædixerunt fore, vt nec corpus eius tentaretur corruptione, nec anima apud inferos relinqueretur.

M. At quas nobis vtilitates præbet, quòd reuixit Christus?

Rom. 4. d. 25.

† Rom. 6. a. 4. 5

b. 11. 12. 13.

Col. 3. a. 1. 2.

A. Multiplices, & varias. Inde enim nobis * iustitia, qua antè carebamus: inde innocentia † studium, quam Vitæ nouitatem vocamus; inde vires, & ad piè sancteq; viuendum virtus nobis, ac robur accedunt: inde nobis spes, & mortalia corpora nostra à morte in * integrum aliquando tandem restituenda. Si enim Christus ipse † morte absumptus fuisset, liberator noster minimè extitisset: quæ enim nobis spes esset reliqua salutis per illum, qui seipsum non seruauit? Fuit igitur & consentaneum illi personæ, quam sustinebat Dominus, & necessarium nobis ad salutem adiuumentum, vt primum Christus * seipsum morte liberaret, post autem, vt nobis mortis claustra rumperet, atque resuelleret: atque ita salutis nos nostræ spem in resurrectione ipsius collocaremus. Neq; enim fieri potest, vt Christus † caput nostrum reuiuiscens, nos corporis sui membra, morte & interitu deleri omnino sinat.

Ioh. 11. c. 25.

Rom. 8. b. 11.

1. Cor. 15. c. 20

21. 22.

† 1. Cor. 15. c.

13. 14. 16. 17.

Rom. 8. b. 11.

1. Cor. 15. b. 11

12. d. 20. 21.

1. Pet. 1. a. 3.

Eph. 1. d. 22.

& 4. c. 15. 16.

& 5. d. 23.

Col. 1. d. 18.

M. Attigisti, mi fili, principes causas resurrectionis

nis

nīs Christi : nunc de eius in cælum ascensu quid
censeas, libet audire.

A. In Apostolorum suorum conspectu, circum-
fusa velatus nube, in cælum * ascendit, aut potius
supra omnes cœlos, vbi ad Dei patris dexteram
allidet. Mar. 16. d. 19.
Luc. 24. g. 51.
Act. 1. b. 9. 10.

M. Hoc quomodo sit intelligendum dicito.

A. Simplicissimè quidem Christum † corpore in
cælum ascendisse, vbi prius corpore non fuerat;
terramq; vbi prius corpore fuerat, reliquisse. Nam
Diuina natura, quæ omnia implet, & in cœlis sem-
per extitit, & eadem, ac spiritu suo * Ecclesiæ suæ
semper in terris præsens adest, aderitq; vsque ad
mundi dissolutionem. Ioh. 14. c. 19.
& 16. b. 10. c.
16. d. 28.
Mat. 18. c. 20.
& 28. d. 20.

M. Aliam ergò Diuinitatis eius rationem, huma-
nitatis aliam esse dicis?

A. Dico præceptor: neque enim aut de eius Di-
uinitate corpus, aut de illius corpore Deum faci-
mus. Hæc enim † creata est, illa minimè; hanc
in cælum assumptam, in cœlo * manere: illam au-
tem sic † vbiq; esse, vt cælum & terram impleat,
testantur sacre Scripturæ. Esa. 7. c. 14.
Mat. 1. a. 2. d.
23.
Lu. 2. a. 7. f. 49.
g. 52. 53.
Ioh. 1. a. 1. b. 14
Gal. 4. a. 4.
* Mar. 16 d. 19
Luc. 24. g. 51.
Act. 1. b. 9. 10.
& 3. d. 21.
Eph. 4. b. 10.
† Ioh. 1. a. 3.
& 16. c. 13.
1. Cor. 15. d. 28
Eph. 1. d. 23.
Col. 1. c. 16. 17.

M. Verùm, an aliquo modo corpore præsentem
nobis adesse Christum dicis?

A. Si magna paruis componere licet, sic Christi
corpus præsens adest nostræ fidei, vt sol cum cer-
nitur, adest oculo: nulla enim res, quæ sub sensus
cadit, ad similitudinem Christo propius accedit,
quàm sol: qui cùm cœlū semper occupet, & pro-

Ioh. 14. c. 19.
& 16. b. 10.
d. 28.

† Act. 7. g. 55.

Col. 3. a. 1.

Hebr. 4. d. 16.

& 10. d. 22.

& 11. a. 1. 3.

Mat. 28. d. 20.

1. Cor. 15. d. 28

Eph. 2. d. 23.

Col. 1. c. 17. 18

inde oculum reuera non contingat, tamen corpus solis præsens aspectui adest, nihil id impediēte tanta interualli distantia. Sic Christi corpus, quod eius ascensu nobis sublatum est, * quodq. reliquit mundum, & ad Patrem abiit, sensibus quidem nostris abest: fides tamen nostra † versatur in cœlo, atq. intuetur Solem illū iustitiæ, ac præsens præsentī in cœlo verè adest, vt visus noster adest corpori solis in cœlo, aut sol in terris nostro visui. Præterea verò, quemadmodum sol lumine suo rebus omnibus adest, sic etiam & Christus Diuinitate, Spiritu, atq. potentia sua * præsens adest omnibus, atq. omnia complet.

M. Iam quod ad Christum attinet, quid potissimum spectas in eius ascensu, sessioneq. ad dexteram Patris?

Phi. 2. a. 6. 7. 8.

A. Par erat vt Christus, qui à † summo honoris atque dignitatis gradu, ad infimam serui conditionem, ad ignominiam damnationis atque probrosæ mortis descenderat, amplissimam rursum gloriam atque splendorem obtineret: eundem nimirum, quem antè habuerat, vt scilicet humilitati & ignominia, gloria eius atque maiestas proportionē quadam respōderent. Quod & D. Paulus ad * Philippenses scribens clarissimè docet: Factus est inquit, obediens vsq. ad mortem, mortem autem crucis: propter quod & Deus illum ecclesiæ caput constitutum, supra omnes principatus euectum, cœli & terræ imperio, vt omnia gubernet, donatum, ad summam extulit sublimitatem, & dedit illi nomen, quod est supra omne nomen, vt in no-

Phil. 2. b. 8. 9.

10.

Eph. 1. d. 20.

21. 22. 23.

Colos. 1. c. 18.

Heb. 2. b. 9.

mine

mine IESU omne genu se flectat, cœlestium, terrestrium, & infernorum.

M. An quum Dei dexteram, & sessionem nominas, esse Deum humana specie, aut figura, animo & cogitatione fingis?

A. Nequaquam Præceptor: sed quia nobis sermo est de Deo apud homines, humano more, quomodo delatum sibi à Patre regnum Christus accepit, utique exprimimus. Solent enim Reges, quos * præcipuo honore dignantur, suarq; domus nationis vicarios constituunt, sibi ad dexteram collocare. Istis ergo verbis significatur, Deum patrem filium suum Christum † caput Ecclesiæ constituisse: per quem suos tueri, & rerum vniuersitatem gubernare velit.

3. Re. 2. c. 19.

Psal. 110. a. 1.

Mat. 20. c. 21.

† Eph. 1. d. 22.

& 4. c. 1 §. 16.

& 5. d. 23.

Col. 1. d. 18.

M. Rectè: iam nos ex eius ascensu in cœlum, sessioneq; ad dexteram Patris, quid capimus commodi?

A. Primum, Christus ut in terram, quasi exilium nostra causa descenderat, ita & cœlum, paternam hæreditatem adiens, nostro nomine ingressus est: * viam atq; aditum illuc nobis patefaciens, ianuamq; cœli, nobis antea propter peccatum clausam, aperiens. Nam cum Christus caput nostrum, humanam nostram carnem secum in cœlum vexit, nos corporis sui membra, tam † potens atq; beneuolum caput in terra perpetuo nō relinquet. Præterea in conspectu ‡ Dei astans, & nos illi cōmendans, atq; pro nobis intercedēs, causæ nostræ patronus existit: quo aduocato, causā nō cademus.

Ioh. 14. a. 2.

2. Cor. 5. a. 1.

Eph. 2. d. 18.

Heb. 10. d. 19.

20. 22.

† Eph. 1. d. 22.

23. & 4. c. 1 §.

19. & 5. d. 23.

Colos. 1. d. 18.

‡ Ioh. 16. d. 26.

Rom. 8. f. 34.

Heb. 7. d. 25.

& 9. g. 24.

1. Ioh. 2. a. 1.

L. ij. M. At

M. At cur non potiùs in terris hîc nobiscum mansit?

Ioh. 14. d. 31.
& 17. a. 4.
& 19. f. 30.

Ioh. 14. b. 16.
& d. 26. & 16.
a. 7. c. 13.
Rom. 5. a. 5. &
8. b. 9. c. 16.
1. Cor. 12. a. 4.
& c.
2. Cor. 1. a. 22.
Eph. 1. d. 17.
† Ro. 8. a. 4. & c.
Col. 3. a. 1. 2.
Ep. 4. d. 22. 3. o.

A. Rebus, quæ illi à † Patre fuerât mandatæ, quæque ad salutem nostram pertinerêt, omnibus perfunctus cùm esset, nihil illi opus fuit diutiùs in terris versari. Sed & quæ faceret, si corpore præsens adesset, ea omnia absens facit, tuetur, iuuat, corroboret, corrigit, coërcet, castigat. Præterea sacrum Spiritum * suum, vti promisit, cœlo in corda nostra demittit, vt certissimum beneuolentiæ suæ pignus, per quem è tenebris nos atque caligine in lucem vocat, mentium cæcitatem illuminat, mœsticiam ex animis nostris pellit, & illorū vulneribus medetur: efficitq; Diuino † spiritus sui instinctu, vt cœlum intuentes, mentes animosq; nostros humo excitatos, ab affectionibus prauis, & terrenis rebus sursum, vbi Christus est ad dexteram Patris, erigamus: cogitantes, spectantesq; supera atque cœlestia, celsi & erecti hæc nostra exigua contemnamus, vitam, mortem, diuitias, paupertates, humanaq; omnia excelsio magnoq; animo despicientes. Summa deniq; illa sit, Christum ad dexteram Dei assidentem, * potentia, prudentia, prouidentia sua mundum vniuersum regere atq; administrare, mouere, gubernare, & moderari omnia: eadem vsque facturum, quoad mundi fabrica dissoluatur.

Mat. 28. d. 18.
Luc. 1. d. 33.
Ioh. 17. a. 2.
Ep. 1. d. 20. 21.
Phil. 2. b. 9. 10.

M. Quum ergo corpore sublatus in cœlum, suos hîc in terris Christus non destituat, crassè iudicant, qui præsentiam absentiamq; illius solo corpore metiuntur.

A. Sanè.

A. Sanè. Nam res quæ incorporeæ sunt, sub sensum cadere non possunt. Quis vnquam suam ipsius animam viderit? Nullus. At quid nobis adest præsentius, quid propinquius, coniunctiusue, quam anima cuiq; sua? Quæ spiritualia sunt, non videntur nisi † oculo spiritus. Christum igitur qui in terris videre vult, aperiat oculos non corporis, sed animi & fidei, & videbit præsentem, quem oculus non videt.

Ioh. 8. g. 58. &
14. c. 21.
Gal. 3. a. 1.
Ep. 1. d. 18. 28.

M. At quibus peculiariter & efficacissime adesse eum præsentem agnoscit fides?

A. Conspiciet eum fidei acies præsentem, atq; a deo in medio, vbicunq; sunt duo vel tres congregati * in nomine eius; videbit præsentem suis, id est, verè pijs omnibus vsque ad seculorū omnium exitum. Quid dixit? Christum videbit præsentem: imò & videbit, & sentiet in seipso habitatem quisi, que pius, haud aliter atq; animum suum propriū. Habitat † enim ac residet in animo eius, qui suam fiduciam omnem atq; spem in eo collocat.

Toh. 14. c. 23.
Ep. 3. b. 16. 17.
Col. 3. b. 11.

M. Ecquid præterea habes adhuc dicendum?

A. Christus ascendendo, assidendoq; ad dexteram Patris, falsam * illam opinionem, quam aliquando Apostoli † etiam ipsi acceperant, amouit atque ex hominum animis penitus euellit, quod scilicet, Christus in terris nobis conspicuus regnaturus esset, haud aliter ac reliqui Reges terræ, & principes mundani. Hunc * errorem mentibus nostris eripere, ac de regno suo magis sublimia cogitare nos voluit Dominus; abesse ergo ab oculis, atque

Luc. 2. a. 23. &
17. c. 20. 21.
Ioh. 6. b. 15.
† Mat. 20. c. 21.
Luc. 24. b. 21.
Act. 1. a. 6.
Ioh. 18. g. 36.

Eph. 1. d. 18.
Col. 3. a. 1. 2.

omni sensu corporeo voluit, vt ea ratione, fides * nostra & excitata & exercitata sit, ad intuendum moderationem & prouidentiam eius, qui corporeo aspectu non sentitur.

M. Ecqua alia ratio est, quare è terris in cœlum se subduxerit?

Mat. 38. d. 18.
1. Cor. 15. d. 24
25. 27. 28.
† Rom. 14. b. 9.
Phil. 2. b. 9. 10.
† Luc. 17. c. 20.
21.

A. Cùm non vnus alicuius regionis terræ, sed omnium † terrarum orbis pariter atq; † cœli princeps sit, viuorum pariter atque mortuorum Dominus; par erat, vt clam sensibus nostris regnum suum administraret. Nam si sub aspectum veniret, locum atque sedem mutare, huc † & illuc identidem trahi, & nunc in hanc regionem, nunc in aliam migrare cum opus esset, vt suscepta negotia transigeret. Si enim eodem momento temporis vsq; omnibus præsens adesset, iam non homo, sed spectrū potiùs esse, neq; corpus habuisse verū, sed imaginarium videretur: aut certè quod Eutyches censuit, corpus eius abiisse in Diuinitatem, aut vsq; esse putaretur. Vnde mille continuò nascerentur opiniones falsæ, quas omnes, corpore integro in cœlum sublato, depulit, animosq; hominum maximis erroribus liberauit. Mundum interrim, tametsi nobis non conspicuus, summa * virtute, & sapientia admirabiliter regit atq; administrat. Hominum est, humana quadam ratione Res publicas suas gubernare & moderari: Christi autem, id est, filij Dei, diuina.

Mat. 23. d. 19.
Phil. 2. b. 9. 10.
Apoc. 11. d. 15.

M. Attigisti præcipua quædam, ex infinitis & immensis beneficijs, quorū fructum ex Christi morte, resurrectione, & ascensione, percipimus: nam
vni

vniversa ne mente quidem atque animo humano concipi, nedum verbis atq; dicendo explicari vllō modo queunt. Haftenus tamen scientiam in hac re tuam experiar, vt mihi prima rerum capita, ad quæ reliqua omnia referuntur, breuiter & summatim describas.

A. Dico igitur, cum ex his, tū etiam ex alijs Christi actionibus duplicem nos vtilitatem capere. Vnam, quod quæcunq; fecit, ea omnia nostro commodo fecerit: adeo quidem, vt perinde t nostra sint, modò eisdem firma viuacq; fide inhæserimus, ac si nos ea fecissemus ipsi. Ipse quidem cruci suffixus est, & nos cum ipso in crucem sublati sumus, & nostra in eo peccata sunt punita. Ipse mortuus est & sepultus, nos itidem vnā cum peccatis nostris mortui sumus & sepulti: idēq; ita, vt omnis peccatorum nostrorum memoria, sempiterna obliuione penitus deleatur. Ipse à morte excitatus est, & nos cum eo reuiximus, resurrectionis & vitæ eius sic facti participes, vt nobis deinceps mors non dominetur: est enim idem in nobis * spiritus, qui Iesum à mortuis excitauit. Postremo, præterquam quod ab ascensu eius spiritus sancti t dona cumulatissimè nobis accesserunt, nos secum etiam in cælum subleuatos, sublatosq; tulit, vt eius quasi possessionem, vnā cum capite nostro occuparemus. Ista quidem nondum apparent, tamen tū demum hæc omnia proferentur in lucem, cum Christus, qui est lux mūdi, in quo spes nostræ omnes atque opes positæ sunt atque defixæ, immortalī gloria clarus, sese palam omnibus ostendet.

M. Alterum

Esa. 9. b. 6.
1. Cor. 15. f. 48
49.
Rom. 6. b. 6. 7.
& c. & 8. f. 32.
& 13. d. 14.
Gal. 2. d. 20. &
3. d. 27.
Heb. 3. c. 14. &
10. c. 17.

Rom. 8. b. 11.

Eph. 4. b. 8.

Ioh. 8. b. 12.
Rom. 8. c. 24.
1. Co. 1. d. 30.
Col. 1. a. 5. &
2. a. 3. & 3.
a. 4. b. 11.
1. Pet. 1. a. 4.

M. Alterum illud commodum, quod ex Christi actionibus consequimur, cuiusmodi tandem est?

Ioh. 13. b. 15.
1. Pet. 2. d. 21.
1. Ioh. 2. a. 6.

A. Quod Christus se nobis * exemplar ad imitandum proposuit, ad quod vitam nostram omnem formemus. Christus si mortuus sit pro peccato, si sepultus, id semel perpeffus est: si reuixerit, si in cœlum ascenderit, semel tantum reuixit, semel ascendit: iam non amplius moritur, sed vita sempiterna fruitur, & in summa atq; perenni gloria regnat. Sic † si nos simus mortui, si sepulti peccato, quomodo posthac viuemus in eodem? Si excitati cum Christo simus, si per certam fidem atq; spem firmam in cœlo cum eo versemur, in cœlestes res, diuinas, æternas, non terrenas, mundanas, & caducas, curas omnes cogitationesq; in posterum conferre debemus. Et quemadmodum * terrestribus hominis hæcenus gestauimus imaginem, cœlestis deinceps imaginem induamus: dolores & iniurias omnes eius exemplo placide & sedate ferentes, ceterasq; illius virtutes Diuinas, quoad mortales possunt, imitantes atq; exprimentes. Et cū Christus Dominus nunquam desistat nobis benefacere, patris misericordiam perpetuo nobis exposcere, & implorare, Spiritum suum sanctum nobis largiri, Ecclesiam suam amplissimis donis mirabiliter & assidue exornare: par est nos simili † ratione proximum omni studio iuuare, & arctissimis amoris, concordiae, atq; summæ coniunctionis vinculis, quantum in nobis erit, cum omnibus hominibus astringi: atque ita nos totos in Christi, velut vnicui * exempli, mores formari.

Rom. 6. a. 2. 3.
c. 10.
Gal. 2. d. 19.
Col. 2. d. 20.
& 3. a. 1.
2. Tim. 2. b. 11.

Rom. 8. f. 20.
1. Cor. 15. f. 47.
48. 49.

Ioh. 15. b. 13.
& 15. b. 12.
Ephc. 5. a. 2.
Heb. 12. d. 14.

Gal. 2. d. 20.
1. Pet. 2. d. 21.
1. Ioh. 2. a. 6.

M. An non & nostri etiam erga Christum ipsum officij ex his admonemur?

A. Admonemur sanè, vt voluntati † Christi, cuius toti sumus, quemq; Dominum esse nostrum profiteamur, obediamus & pareamus; vt Christum seruatorem, qui eam nobis, suis adhuc hostibus, charitatem præstitit, vt ad eius summum erga nos amorem nihil posset accedere, ita ex animo, ita toto vicissim pectore amemus, diligamus, amplectamur, vt Christum nobismet ipsis chariorem habeamus: Christo, qui ita se totum nobis dedit, * nos ipsos totos, omniaq; nostra inuicem tradamus; opes, honores, gloriam, patriam, parentes, liberos, coniuges, chara, grata, iucundaq; omnia præ Christo vilia, pericula omnia pro Christo ieiunia habeamus, atque despiciamus: vitam denique animamq; ipsam amittamus potius, quam Christum, nostrumq; in illum amorem atque officium deferamus. Fortunata enim mors, quæ naturæ debita, pro Christo est potissimum reddita: pro Christo, inquam, qui se pro nobis voluntariæ mortis obtulit atque obiecit: quiq; vitæ author, mortuos nos eripere mortis, * ac vitæ restituere, & vult, & potest.

Rom. 8. b. 8. 10.
2. Cor. 5. d. 15.
1. Thes. 5. b. 10

Mat. 10. d. 19.
37. & 16. d. 25.
Luc. 9. c. 23. v. 4
& 14. f. 26.

Marc. 8. d. 35.

Magist. Perge.

A. Admonemur præterea, vt Christum Dominum in cælo iam regnantem, non terrestri † aliquo cultu, impijs traditionibus, & frigidis hominum inuentis, sed cultu cœlesti & * reuera spiritali, qualis & nos qui demus, & illum qui accipiat, deceat

Mat. 15. a. 3. &
8. v.
Ioh. 4. d. 21. 22
* Ioh. 4. c. 23.
24

M. i.

maximè,

§ 2 officium nostrū erga Christum seruatorem. Iudiciū vltimū.

maximè, purè & castè veneremur : haud aliter atq̃ ille & honorauit, & honorat Patrem : cū eadem opera & Patrem pari honore prosequamur. Qui enim honore * Christum afficit, honorat & Patrem : cuius rei ipse certissimus est, & locupletissimus testis.

Ioh. 5. d. 23.

M. Iam de vltimo iudicio, & mundi fine quid sentias, paucis audire cupio.

Mat. 24. c. 29.

30. & 25. c. 31.

1. Cor. 15. g. 52

1. Thes. 4. d. 16

A. Veniet Christus in 3 nubibus cœli, cum summa gloria, & augustissima atque maximè verenda maiestate, sanctorū Angelorum comitatu & frequentia stipatus atque circumfusus : & horribili tubæ sonitu, ac classico tremendo, mortui omnes, qui ab orbe condito ad eum vsque diem vixerunt, animis atque corporibus integris excitabuntur :

Rom. 14. b. 10.

12.

1. Cor. 4. 2. 4. 5.

2. Cor. 5. b. 10.

& pro † tribunali illius iudicio listentur : vitæ suæ rationem, quæ ab incorrupto atque severo iudice ad veritatem reuocabitur, pro se quisque, red-dituri.

M. Verū, cū in fine mundi iudiciij dies futurus sit, morsq̃ omnibus sit definita atque constituta, quomodo in Symbolo quosdam tum viuos futuros dicis ?

1. Cor. 15. g. 51

1. Thes. 4. d. 17

† 1. Cor. 15. c.

42. 43. g. 53. 54

Phil. 3. d. 21.

A. Diuus Paulus docet eos, qui tunc erunt * superstitēs, subitò immutandos atque innouandos esse, ita vt deleta corporum † corruptione, ac mortalitate abolita, immortalitatem induantur : atque hæc illis mutatio instar mortis erit, quum & corruptæ naturæ interitus, incorruptæ initium futurus sit.

M. An

M. An iudicij huius cogitatione pios percelli, atq; horrore perfundi, illudq; reformidare & refugere oporteat?

A. Minimè: is enim sententiam feret, qui pro nobis sententia ludicis damnatus est, ne nos graue Dei iudicium subeuntes condemnemur, sed iudicio absoluamur: is inquam, iudicium pronunciat, in cuius nos fide atque clientela sumus, quiq; causæ nostræ patrociniū suscepit. Imò singulari quadam * consolatione cōscientiæ nostræ sustentantur, & inter medias huius vitæ misérias & ærumnas, gaudijs exultant, quòd Christus semel futurus sit mundi iudex: hac enim maximè spe nitimur, quod tum demum regnum illud immortalitatis & æternæ vitæ, hætenus tantum inchoatū, quod Dei filijs ante iacta mundi fundamenta constitutum atque definitum fuit, omni ex parte plenè & cumulatè perfectum, immutabili æternitate possidebimus. * Impij verò, qui vel Dei iustitiam atque iram non formidarunt, vel eius per Christum clementia, misericordiæq; non sunt confisi, quiq; pios, terra mariq; persequētes, omnibus iniurijs affecerunt, summisq; supplicijs & mortibus crudelissimis mactarunt, cum Satana atque Caco-dæmonibus vniuersis in destinatum ipsis inferorum carcerem, impietatis & scelerum vindicem, & tenebras perpetuas cōstentur: vbi scelerum suorum conscientia, & sempiterno igne, atq; omni summoq; supplicio excruciatī, æternas pœnas dabunt, atq; dependent. Nam quod à mortalibus in Dei immortalis immensam, infinitamq; Maiestatem

M.ij.

statem

Rom. 8. c. 9. 23

g. 38. 39.

1. Cor. 1. b. 7.

Phil. 3. d. 20.

Tit. 2. d. 13.

2. Pet. 3. c. 12.

† Mat. 25. g. 34

1. Cor. 13. c. 9.

10. & 15. f. 42.

43. g. 53. 54.

* Mat. 8. b. 12.

& 22. b. 13. &

23. c. 30. 41.

He. 10. c. 26. 27

Iud. 6. 7. 8.

Apoc. 14. b. 10

11. & 19. d. 20

& 20. c. 10. d.

14. & 21. c. 18.

statem peccatum est, infinito etiam perpetuoque supplicio dignum est.

M. Ultimo iudicio mundi finis coniunctus est, de quo apertius adhuc explicare te velim.

Mat. 24. c. 29.
30. 33.
2. Pet. 3. c. 10.
11. & c.

A. Mundi finem huiusmodi futurum esse * Apostolus commemorat. Caelum procellae in morem transibit, elementa aestuantia soluentur, terra & quae in ea sunt vniuersa, flamma conflagrabit: quasi diceret fore aliquando, ut hic mundus ardore deflagrans, omni suo vitio per ignem (vt in auro fieri videmus) excocto, totus repurgetur, atque in absolutam summamque perfectionem reuoluetur, faciemque induat longè pulcherrimam, quae sempiternis seculorum aetatibus non immutabitur.

3. Pet. 3. c. 13.

Hoc enim est quod diuus † Petrus ait: Caelum novum, & terram novam, in quibus iustitia inhabitabit, secundum promissionem Dei expectamus. Neque verò à fide abhorret, ut peccatum, ita & corruptionem * rerum, atque mutabilitatem, ceteraque ex peccato enata mala, aliquando tandem finem esse habitura. Atque haec est summa secundae partis fidei Christianae, quae tota redemptionis nostrae per Iesum Christum historia continetur.

Rom. 8. c. 19.
22. & c.
2. Pet. 3. c. 13.
Apoc. 21. a. 1.
Conclusio.

Transitio.

M. Quum ergò de Deo Patre conditore, deque eius filio Iesu Christo servatore iam dixeris, id est, duas confessionis Christianae partes absolueris: iam de tertia libet audire, quid de SPIRITU SANCTO credas.

*Tertia pars
Symboli.
Spiritus sanctus*
Mat. 28. d. 19.
Io. 14. d. 26. &
15. d. 26. & 16.

A. Illum tertiam † personam sanctissimae Trinitatis esse confiteor, à patre & filio ab aeterno procedentem,

cedentem, utriq; æqualem, atque eiusdem prorsus naturæ, vnaq; cum utroq; adorandum atque inuocandum.

b 7. & 20. f. 22.
Act. 5. a. 3. 4.

M. Cur Sanctus appellatur?

A. Non tantum ob suam ipsius sanctitatem, quæ utique summa est, sed quod per eum electi Dei, & membra Christi sancta * efficiantur. Qua de causa Diuinæ literæ illum Spiritum sanctificationis vocarunt.

Rom. 1. a. 4.
& 15. d. 16.
2. Thes. 2. c. 13
Tit. 3. b. 6.
1. Pet. 1. a. 2.

M. Quibus in rebus hanc sanctificationem constituis?

A. Primum quidem eius instinctu, afflatuq; Diuino † regeneramur: & idcirco dixit Christus oportere nos ex aqua & spiritu renasci. Cœlesti itidem eius afflatu, Deus Pater nos sibi filios * adoptat: vnde non immerito Spiritus adoptionis est dictus. Illo interprete, † Diuina nobis mysteria aperiuntur: eius lumine, animorum nostrorum oculi, ad ea intelligenda illustrantur: eius iudicio, * vel cōs donantur, vel reseruantur peccata: eius vi, reprimitur & † domatur vitiosa caro, & cupiditates prauæ coërcentur atque restringuntur: eius arbitrio, multiplicia dona in pios distribuuntur. Is in huius vitæ multis varijsq; incommodis, molestijs, atq; miserijs, ægritudinem, luctumq; piorum, qui ferè sunt in hoc mundo grauissimè afflicti, & quorum dolores omnem humanam consolationem vincunt, arcano solatio suo, & bona spe sedat, lenit, & consolatur: vnde & † Paracleti, id est, cōsolatoris verū propriumq; nomen sibi assignat. Eius

Ioh. 3. a. 5.
Tit. 3. b. 5.
* Rom. 8. c. 15.
d. 23.
Gal. 4. a. 5. 6.
† Ioh. 14. b. 17.
d. 26. & 16. b. 13.
1. Cor. 2. c. 10.
11. d. 13.
Eph. 1. d. 17.
* Ioh. 20. f. 22.
† Rom. 8. a. 4.
5. & c. b. 13. 14.
& c. c. 26.
* Ad. 2. a. 4.
1. Cor. 12. a. 4.
7. & c.

Ioh. 14. b. 16.
d. 26. & 15. d. 26. & 16. a. 7.

M. ij.

denique

Rom. 8. b. 11.

1. Cor. 12. a. 4.
7. & c.*Quarta pars
Symboli.
Ecclesia.*

Mat. 16. c. 18.

Mat. 28. d. 19.
Act. 2. a. 5. 9.
1. Cor. 12. b. 13
Eph. 5. d. 23.
24.Act. 10. c. 34.
35.
Rom. 2. b. 11.
Gal. 6. d. 15. 16
Col. 3. b. 11. 12
& c.
† Mat. 16. c. 18.
Ro. 8. c. 29. 30.
Eph. 1. a. 4. 5.
Col. 3. b. 12.
Tit. 1. a. 1.

denique virtute, corpora nostra mortalia † reuiuiscunt: breuiter, quæcunq; nobis deferuntur in Christo beneficia, ea omnia Spiritus sancti * opera intelligimus, sentimus, accipimus. In tantorum ergo donorum authore, non immerito fiduciam atque spem collocamus, eumq; colimus, atque inuocamus.

M. Superest iam quarta pars de SANCTA ECCLESIA CATHOLICA, de qua quid sentias audire velim.

A. In pauca conferam, quæ Scripturæ sacræ fusè explicant & copiosè. Antequam cælū & terras fabricatus est Dominus Deus, regnum quoddam sibi pulcherrimū, & rempub. sanctissimam habere decreuit: eam Apostoli, qui Græcè scripserunt, * ἐκκλησίαν appellarunt, quæ, vt verbum verbo exprimam, congregatio dici non ineptè potest. In hanc quasi ciuitatem suam adscripsit Deus infinitam † hominum multitudinem, qui omnes vnico suo Regi Christo * pareant, & dicto audientes sint atque obediens, qui ipsius sese tutelæ commendarūt, & quorum ipse patrociniū suscepit, eosq; perpetuò tuetur & conseruat. Ad hanc Rempub. propriè pertinent, quotquot † verè timent, honorant, & inuocant Deum, prorsus applicantes animos ad sanctè pieq; viuendum: quicq; fiduciam atque spem omnem in Deo constituentes, vitæ æternæ beatitudinem certissimè expectant. Qui autem sunt in hac fide firmi, stabiles, atque constantes, hī † electi atq; designati, & (vt nos loquimur) prædestinati erant ad hanc tantam felicitàtem,

ante

ante posita mundi fundamenta : cuius rei testem
 * ipsi intus in animis habent spiritum Christi, si-
 duciae huius authorem, pariter & pignus certissi-
 mum. Cuius Diuini Spiritus instinctu, mihi etiam
 certissime persuadeo, meipsum quoque beata hac
 ciuitate, Dei per Christum beneficio, gratuito do-
 natum esse.

Rom. 8. b. 9.
 c. 15. 16.
 2. Cor. 1. d. 22.
 & 5. a. 5.
 Eph. 1. c. 13. 14
 & 5. d. 30.

M. Pia sanè & planè necessaria persuasio. Eccle-
 siae ergò quam dicis, definitionem mihi cedo.

A. Breuissime verissimeq; dixerim, ECCLESIAM
 ESSE CORPVS † CHRISTI.

1. Cor. 12. d.
 27.
 Eph. 1. d. 23. &
 5. d. 23.
 Col. 1. c. 18. d.
 24.

M. At paulò adhuc explicatiùs velim.

A. Ecclesia est * corpus Reipub. Christianae, id
 est, vniuersitas societasq; fidelium omnium, quos
 Deus per Christum ad † vitam perpetuam ab æ-
 terno tempore destinauit.

* Rom. 12. b. 5.
 1. Cor. 12. b. 12
 & c. c. 20. d. 26.
 2. Cor. 1. d. 22.
 Eph. 3. b. 9.
 † Mat. 25. c. 34.
 Eph. 1. a. 4. 5.
 2. Thes. 3. c. 13.

M. Quorsum hoc caput in Symbolum inseritur?

A. Quia nisi ecclesia esset, sine causa tum Christus
 fuisset mortuus, tum ea, quæ vsque adhuc relata
 sunt, omnia frustrà essent, atq; ad nihilum recide-
 rent.

Magist. Quid ita?

A. Quia hactenùs salutis causas tractauimus, es-
 iusq; fundamenta contemplati sumus, quomodo
 videlicet, Christi merito nos amet Deus, charosq;
 habeat : quomodo item, hanc Dei gratiam, in quam
 sumus restituti, Spiritus sancti opera retineamus.
 At horum hic vnus effectus est, vt sit * ecclesia, id
 est, cœtus piorum apud quos hæc Dei beneficia
 collocentur.

Mat. 16. c. 18.
 Act. 20. f. 28.
 1. Cor. 12. b. 13
 & c. & 14. c. 13.
 2. Cor. 11. f. 28
 Ep. 3. b. 10. 11.
 d. 21. & 5. d. 25
 1. Tim. 3. d. 15.

collocentur : vt sit ciuitas & Respub. quædam beata, in qua nostra omnia ponere & quali consecrare, & cui nos totos dedere debeamus, & pro qua mori non dubitemus.

M. Ecclesiam hanc cur Sanctam appellas?

Rom. 8. c. 29.

1. Cor. 14. f. 33

Ephes. 1. a. 4. 5.

b. 11.

A. Vt hac notione ab impiorum & nefario cœtu discernatur. Quoscunq; enim Deus elegit, in vitæ eos sanctitatem atque innocentiam restituit.

M. Est ne hæc, quam ecclesiæ tribuis, sanctimonia integra iam, atque omni ex parte perfecta?

Rom 8. f. 26.

1. Cor. 13. c. 9.

11. 12.

2. Cor. 12. b. 5.

9.

1. Cor. 13. c. 10

13. & 15. g. 55.

Ephes. 5. d. 26.

Apoc. 19. b. 8.

& 21. a. 2. c. 10.

& c. g. 27.

A. Nondum. Quoad enim mortalem in hoc mûdo vitam agimus, quæ est imbecillitas & fragilitasq; humani generis, infirmis viribus sumus ad omnia omnino vitia declinanda. Est ergo ecclesiæ sanctitas nondum quidem expleta & perfectè absoluta, præclare inchoata tamen. Verùm quum Christo, à quo illi omnis accedit *mundities, atq; puritas, plenè coniuncta fuerit, tum demùm innocentiam & sanctitatem omnibus suis partibus expletam, & perfectè absolutam, vt vellem quandã niueam purissimamq; induetur.

M. Quorsum tandem ecclesiam hanc Catholicam nominas?

Mat. 28. d. 19.

Act. 2. a. 5. 9.

& 10. c. 34. 35.

1. Cor. 12. b.

43. 14.

A. Perinde est, ac si Vniuersalem dicerem: non est enim hic cœtus, conciliūq; piorum, certo quospiam vno loco, aut tempore astricū: sed fidelium, qui ab orbe condito, omnibus locis, atque seculis vixerunt, victuriq; sunt, vniuersitatem continent atq; complectitur : vt vnum sit Ecclesiæ corpus, sicuti

* sicuti vnus est Christus, vnicum corporis caput. Mat. 8. b. 17.
Eph. 2. c. 12. 13
14. &c. & 4. a.
4. 5. &c.
Cum enim Iudei ecclesiam Dei, vt populo suo pe-
cultiarem, & quasi gentilitiam sibi assumerent, &
vendicarent, & suam dicerent, ac suam tantum esse
confirmarent: Christiana fides proficitur * ingen- * Act. 1. b. 8. &
2. a. 5. b. 8. 9. &
10. c. 35.
Col. 3. b. 11.
&c.
tem priorum hominum numerum, multitudinemq;
infinitam, ex omnibus terrarum orbis regionibus,
ex omnibus omnium vbique gentium partibus,
ætatibusq; sæculorum, sacri verbi, vocisq; suæ vi
& potestate, atq; cœlestis Spiritus diuino instin-
ctu collectam, in hanc ecclesiam, quasi ciuitatem
suam, à Deo ascriptam esse: qui omnes vna † vera
fide, vna mente, voceq; cōsentientes, vnico suo re-
gi Christo, vt membra * capiti, per omnia parcant.
M. An ergo rectè quosdam huic Christianæ fidei
partii adiungere existimas, se credere sanctam ca-
tholicam Romanam ecclesiam?

Eph. 4. a. 4. 5.
& 5 d. 23.
* 1. Cor. 6 c. 13
Eph. 4. c. 15. 16
& 5. g. 30.
Colos. 1. c. 18.

A. Eos non solum alienum huic loco sensum as-
fingere arbitror, dum nullum in ecclesia Christi
nisi qui Romani pōtificis decreta edictaq; omnia
sacrofācta habeat, censerī velint: verū etiam,
dum vniuersitatem ecclesiæ, quam ipsi vbique terra-
rum & gentium longè lateq; diffusam esse primū
confitentur, postea nomine vnus gentis appposito,
contrahunt, & in angustum adducunt, haud paulo
amplius, quā Iudæos infātre iudico: vt qui cō-
traria, & inter se pugnantia vno spiritu voluant,
& pronuncient. Verū ad hanc eos infāciam ad-
degit cœca cupiditas, studiumq; Romanum pon-
tificem ecclesiæ in terris caput in locum Christi,
N. I. supponendi

supponendi atque substituendi.

M. Iam id ex te audire velim, cur sanctæ Ecclesiæ catholicæ statim adiungas, nos CREDERE SANCTORVM COMMVNIONEM.

A. Quia hæc duo eodem pertinent, & sunt inter se apta admodum atque conuenientia. Hæc enim pars cam, quæ est inter Ecclesiæ membra, coniunctionem societatemq̃, qua nulla propior esse potest, clariùs adhuc exprimit. Nam quum Deus per vniuersas terrarum regiones atque cras, vt & per omnes ætates atq̃ secula, habeat qui se purè casteq̃ venerentur: hij t̃ omnes, licet diuersis, & longinquis temporibus, atque locis separati sint atq̃ distracti, vbicunq̃ gentium, vbicunq̃ terrarum fuerint, vnius tamen sunt, eiusdemq̃ corporis, cuius caput Christus est, membra inter se quàm maximè connexa atq̃ coherentia. Ea est pijs hominibus & cum Deo, & inter se communitas. Spiritus enim, fidei, sacramentorum, precum, remissionis peccatorum, & æternæ felicitatis, omniumq̃ adeo beneficiorum, quæ Deus Ecclesiæ per Christum largitur, communitate sunt inter se coniunctissimi. Quin & concordia, t̃ atq̃ amoris inter se vinculis arctissimis ita sunt astricti, ita vnum est omnibus propositum, vt eadem sit utilitas vniuscuiusq̃ & vniuersorum: & in id maximè studium incumbant, quomodo beneficijs vltro citroq̃ datis, atq̃ acceptis, sese mutuò cum ad alia omnia, tum præcipue ad beatam illam æternamq̃ vitam, consilio atque auxilio iument. Verùm quia hæc sanctorum communio neque sensibus nostris, neque

* naturali

Cor. 12. b. 12.
13. & c. c. 20.
d. 26.

Eph. 4. c. 15. 15
& 5. d. 30.
Col. 1. c. 18. &
2. d. 19.

Eph. 4. a. 3. 4.
5. & c. c. 15. 16.
Col. 2. d. 19.

Mar. 7. b. 12.
& 19. c. 14. &
22. d. 39.

Rom. 12. b. 3.
1. Cor. 10. f. 24
& 13. b. 5.
2. Cor. 11. g. 28
Gal. 6. a. 2.
Phil. 2. a. 1. 2.
3. 4. 5.

* naturali atque infusa in nobis notione, aut intelligentiæ vi aliqua, vt aliæ ciuiles communitates, societatesq; hominū, percipiatur: meritò inter ea, quæ creduntur, hoc loco posita est.

M. Breuis hæc tractatio de Ecclesia, collocatisque apud eam Dei per Christum beneficijs, vehementer mihi placet: eadem enim clarissimè in Sacris scripturis docentur. Verùm potestne Ecclesia aliter cognosci, quàm quum fide creditur?

A. Hic quidem in Symbolo propriè agitur de eorum congregatione, quos Deus arcana t̄ electio-
ne per Christum sibi adoptauit: quæ Ecclesia nec oculis cerni, neque ex signis cognosci perpetuò potest. Est tamen & visibilis seu spectabilis Dei ecclesia, cuius nobis indicia notasq; ostendit atq; patefacit.

M. Quò ergò tota hæc ecclesiæ tractatio clarior fiat, visibilem illam Ecclesiam, ita mihi suis notis signisq; describe, & quasi depinge, vt ab aliâ quauis hominum societate discernatur.

A. Experiar quomodo quàm optimè id possim præstare. Visibilis Ecclesia nō est aliud, quàm certa quædam multitudo hominum, qui in quocunq; loco sint, purā & synceram * profitentur doctrinā Christi: illam ipsam videlicet, quam Euangelistæ atque Apostoli Sacrarum literarum sempiternis monumentis fideliter memoriæ prodiderūt: quiq; Deum Patrem † Christi nomine verè inuocant: vtuntur præterea eius mysterijs, * quæ usitato nobis vocabulo Sacramenta appellantur, eadem pu-

N.ij.

ritate

1. Cor. 2. d. 14.

15.

Rom. 8. c. 29.

30. 33.

Eph. 1. a. 4. 5.

b. 11.

Colof. 3. b. 12.

Ecclesia visibilis descripta.

Esa. 55. b. 11.

Mat. 10. b. 14.

& 28. d. 19.

Luc. 24. c. 47.

Rom. 10. b. 8. 9.

2. Tim. 1. c. 10.

1. Ioh. 14. b. 13.

& 15. c. 16. &

16. c. 23.

* Mat. 28. d. 19.

1. Cor. 11. c. 28.

ritate, & simplicitate (quod ad ipsorum naturam attinet) qua vli sunt, & literis consignarunt Apostoli Christi.

M. Visibilis ergò ecclesiæ notas esse dicis Evangelij, id est beneficiorum Christi prædicationem, inuocationem, & sacramentorum administrationem synceram.

A. Sunt hæc quidem Ecclesiæ visibilis notæ præcipuæ & planè necessariae : vt sine quibus ne Ecclesia quidem Christi esse, diciue rectè possit. Sed & in eadem ecclesia, si probè instituta fuerit, certus gubernationis * ordo & modus, disciplinæq; ecclesiasticæ ea ratio obseruabitur, ne impunè liceat cuiquam, qui in illo grege versatur, publicè quicquàm impiè, flagitoseue vel dicere, vel facere : adeoq; vt omnes prorsus offensiones, in illa hominum congregatione, quoad eius fieri potest, omnino vitentur. Verùm labente paulatim iam olim hac disciplina, vt sunt hodie corrupti, deprauatiq; omnium mores, maximè verò diuitum atque potentum, qui peccatorum, adeoq; scelerum omnium impunitatem, atq; summam licentiam habere volunt, censoria animaduersio, & castigatio teneri in ecclesiis vix iam potest. In quocunq; cœtu tamen verbum Dei, eiusq; inuocatio, & sacramenta purè & syncerè retinentur, non est dubium, quin ibi etiam sit Ecclesia Christi.

M. An non omnes ergò in hac visibili Ecclesia sunt ex electorum ad vitam æternam numero?

A. Multi per hypocrisin, & simulationem pietatis,

Mat. 18. c. 15.

16. 17.

1. Cor. 4. d. 21.

& 10. g. 31. 32.

& 14. c. 26. g.

40.

Phi. 2. b. 14. 15.

1. Thel. 5. c. 14.

d. 22.

& 2. The 3. d.

14. 15.

Col. 2. a. 5.

1. Tim. 2. c. 8. 9.

& c. & 3. a. 1. 2.

Tit. 2. a. 2. 3. 4.

& c. & 3. c. 10.

eis, in hanc se societatem adiungunt, qui nihil minus quam vera ecclesiae membra sunt. Verum, quia ubicunque verbum Dei syncerè docetur, & sacramenta ritè administrantur, ibi perpetuò sunt alii qui ad * salutem per Christum designati, totum illum coetum Ecclesiam esse Dei censemus: quum & Christus sese, vel duobus † aut tribus, qui suo nomine congregati fuerint, adfuturū polliceatur.

Esa 55. b. 11.

Act. 13. g. 48.

Mat. 18. c. 20.

M. Cur Ecclesiae, REMISSIONEM PECCATORUM subiungis?

A. Primum, quia * claves, quibus coelum & claudendum est, & reserandum, id est, potestas illa ligandi & soluendi, reseruandi atque remittendi peccata, quae in verbi Diuini ministerio sita est, Ecclesiae per Christum delata, atque permissa, ad eam propriè pertinet: deinde quia nemo remissionem peccatorum consequitur, qui non sic verum corporis † Christi membrum: id est, qui communem Ecclesiae confociationem studiosè, piè, sanctèque, perseueranter etià, & atque ad vltimum non cessat, & tueatur.

Mat 16. c. 19.

& 18. c. 18.

Luc. 24. c. 47.

Ioh. 20. f. 23.

Ioh. 15. a. 4. 6.

Col. 2. d. 19.

Mat. 24. b. 13.

M. Nullane ergo salutis spes extra Ecclesiam?

A. Extra eam nihil nisi damnatio, exitium, atque interitus esse potest. Quae enim potest * membris à capite corporeque auulsis, abscissisue, vitae spes superesse? Qui ergo discordiam † in Ecclesia Dei seditiosè cōcitant, dissidiumque, & dissentionem inter ea faciunt, factionibusque eam perturbant, usque donec in concordiam atque gratiam cum Ecclesia redeant & reuertantur, spes omnis salutis per peccatorum

Ioh. 15. a. 4. 6.

Col. 2. d. 19.

1. Tim. 3. d. 15.

1. Ro. 2. b. 8. 9.

1. Cor. 1. b. 11.

& 3. a. 3.

1. Tim. 1. a. 4. 6.

2. Tim. 2. c. 15.

d. 23.

Tit. 3. c. 6. 10.

N. iij.

remissionem.

11.

remissionem præcidiur.

M. REMISSIONIS nomine quid significas?

Psal. 32. 1. 2.
Act. 13. f. 38.
& 26. d. 18.
Rom. 3. d. 24.
Eph. 1. b. 7.
Col. 1. c. 13. 14.

A. Liberationem culpæ, erratq; veniam fideles à Deo impetrare. Deum enim gratuito * propter Christum peccata ipsis condonare, eosq; iudicio & dānatione, iustisq; & sceleri debitis supplicijs eripere & liberare.

M. An non ergo p̃s officijs atque operibus Deo satisfacere, & peccatorum veniam ipsi mereri possumus?

Esa. 53. a. 4. 5.
b. 3. d. 12.
Rom. 5. b. 8. 10.
Col. 1. c. 20. 21.
2. Tim. 1. c. 10.
He. 9. d. 14. 15.
* Rom. 3. d. 24.
25. 27. 28.
Gal. 2. c. 16.

A. Nulla meritis nostris debetur misericordia; sed Deus animaduersionem suam & supplicium, quo in nos vsurus erat, Christo remittit & condonat. Solus enim Christus perpeffione dolorum, † & morte sua, quā pœnam scelerum nostrorū dependit atque persoluit, Deo satisfecit: per solum ergo Christum receptū ad Dei gratiam habemus. Nos ex gratuita * eius liberalitate atq; benignitate beneficiū hoc accipientes, nihil habemus, quod præmij aut cōpensationis nomine, ipsi vicissim offeramus aut reddamus.

M. Nihilne omnino pro nostra parte faciendum, ut veniam peccatorum impetremus?

Confessio.

* Cic.

Pœnitentia.

A. Tametsi inter homines concessio peccato, dissoluta est ab eo, qui peccatorum vindex esse debet, ut ignorat impetrare; cōfessionem tamen erranti medicinam quandam esse, ne à pietate quidem nostra † alieni ignorarent. Es pœnitentia, quam Resipiscentiam quidam malūt appellare, atq; consilij

filij mutatione peccatoribus opus esse ad veniam impetrandâ, iam antè dictum est : & peccatoribus se veniam daturû, Dominus promittit, si eos pœniteat, † si resipiscant, animosq; à vitæ prauitate ad ipsum conuertant.

Ierc. 18. b. 3.
Ezec. 18. d. 21.
e. 30. 31. 32. &
33. c. 14.
Mat. 4. c. 17.
Luc. 5. f. 32.
Paritum.

M. Quot sunt pœnitentiæ partes?

A. Duæ præcipuæ. Veteris hominis, siue carnis mortificatio : & Noui hominis, siue spiritus viuificatio.

M. Apertius ista planiusq; explicari velim.

A. Veteris hominis mortificatio, est agnitio, * cōfessioq; peccati ingenua atque sincera, tum animi pudor atque dolor, cuius sensu, quod à iustitiâ aberrarit, & Dei voluntati minù obsequens fuerit, grauius afficitur. Debet enim vnusquisq; antè aeternæ vitæ peccata recordans, sibi totus † displicere, sibi succedere, acrem se vitiorum suorum iudicem præbere, & ipse de se sententiâ ferre, & iudicium pronuntiare, ne irati Dei graue iudiciû subeat. Hunc dolorem quidam Contritionem appellant, cui peccati odium acre, amissæq; iustitiæ amor & desiderium, propinquitate atq; natura cōiuncta sunt.

Confessio.
Psal. 32. a. 4. 5.
& 51. a. 3. 4.
Prou. 28. c. 13.
1. Ioh. 1. d. 8. 9.
† Psal. 6. b. 67.
& 31. b. 9. 10.
& 38. a. 3. 4. 5.
b. 8. 9. 10. c. 17.
18. & 51. c. 17.
& 102. a. 4. 5.
1. Cor. 11. g. 38.
2. Cor. 7. c. 9.
10. 11.
Contritio.
Odium peccati.

M. At tanta esse potest scelerum conscientia, & pœnitendi vis, vt circumsuso vndiq; pœnore, hominis animum salus desperatio occupet.

A. Verum * id quidem est, nisi doloris magnitudinî cōsolationem Deus adhibeat. Sed pijs superest adhuc altera illa pars resipiscentiæ, quæ † spiritus renouatio, siue noui hominis viuificatio dicitur.

Amor iustitiæ.
Gen. 4. h. 13.
Mat. 27. a. 46.
2. Cor. 2. b. 7. 8.
† Ep. 4. d. 23. 24.
1. Pet. 4. b. 6.

Ea

Mat. 4. c. 17.
 Luc 7. f. 38. g.
 47. 78. 50. &
 13. d. 18. 21. &
 18. c. 13. & 24.
 4. 47.
 Act. 2. f. 37.
 & 3. d. 19. &
 16. f. 30. 31.
 1. Tim. 1. c. 15.

Ea est, cum fides accedens animum ita affectum
 * recreat subleuatq; dolorem leuat, & consolatur;
 à desperatione ad spem veniæ, à Deo per Christum
 impetrandæ, & à limine mortis, atq; ab inferis a
 deo ipsis, ad vitam reuocat, atq; erigit. Atque hoc
 est, quod REMISSIONEM PECCATORVM nos
 credere profitemur.

M. An homo hoc metu, atque hijs difficultatibus,
 suis se viribus liberare potest?

Mat. 12. d. 12.
 Luc. 15. c. 22.
 2. Cor. 1. a. 3. 4.
 2. Thes. 2. d. 16
 12.

A. Nihil minùs. Solus enim Deus est, * qui diffi-
 dentem rebus suis confirmat, afflictum erigit, per-
 ditum recreat, & quo duce hanc quam dixi spem,
 mentem, voluntatemq; peccator suscipit.

M. Iam quod superest in Symbolo, recita.

Mat. 22. c. 31.
 32.
 Ioh. 11. c. 25.
 1. Cor. 15. toto

A. Credo RESURRECTIONEM CARNIS, * ET
 VITAM AETERNAM.

M. De his, quoniam in explicando vltimo iudicio
 antea nonnihil attigisti, pauca tantum à te percō-
 tabor. Quorsum tandem, aut cur ista credimus?

1. Cor. 15. c. 14
 17. 18. 19.

A. Tametsi animos hominum immortales, sem-
 piternosq; esse credamus, tamen si corpora nostra
 interitu omnino delenda fore putaremus, * con-
 sideremus prorsus, vt qui solido gaudio & æuo
 sempiterno integri, altera nostri parte desiderata
 nunquam frueremur. Non animas ergò solùm no-
 stras, quæ ex hac vita migramus, admistione cor-
 porum liberatas, puras & integras statim † in cœ-
 lum ad Christum euolare, certò credimus, verum
 etiam corpora nostra † in meliorem vitæ statum
 restituta, suis tandem animis rursus coniungen-
 da,

Luc. 16. c. 22.
 & 23. f. 43.
 Rom. 8. b. 11.
 1. Cor. 15. f. 42
 43. 44. g. 53. 54

da, totosq; nos perfectè atq; absolutè beatos efficiendos: hoc est, tam corporibus, quàm animis nostris, aeternitate, immortalitate, vitæq; longè beatissima, quæ perpetuis sæculorum ætatibus non immutabitur, fructuros esse, nihil profectò dubitamus. Hæc spes nos in miserijs * consolatur, hæc spe præditi, non solum incommoda & difficultates, quibus in hac vitâ afficimur, sed vitæ commutationem, ac mortis dolores toleranter patimur & sustinemus. Mortem enim, non interitum omnia tollentem, atq; delentem, sed ducem nobis in cœlum esse, quæ nos in viam placatæ, tranquillæ, beatæ, sempiternæ vitæ deducat, persuasissimum habemus. Et proinde ex corporum vinculis tantumquam ex carcere, ad cœlum quasi communem urbem & civitatem Dei atq; hominum, alacres lætiq; excurrimus atq; euolamus.

Phil. 3. d. 21.
1. Thes. 4. c. 13.
14. d. 15. & 6. 17

Ioh. 11. c. 25.
1. Cor. 15. c. 58
1. The. 4. c. 13.
14. 18.
Apoc. 13. d. 23

2. Cor. 5. a. 1. & 2.
Eph. 2. d. 19.

M. Ecquid præterea conducit ista credidisse?

A. Admonemur ne rebus incertis, fluxis, & caducis nos impediamus, aut implicemus: ne ad terrenam gloriam aut felicitàtem spectemus: sed mûdum hūc * vt inquilini, & de migratione perpetuò cogitantes, incolamus: ad cœlum & cœlestia aspiremus: vbi beati æuo sempiterno fruemur.

Heb. 13. c. 19.
14.
1. Pet. 2. d. 11.

M. Cùm impios conditione à pijs longissimè † diuersa, ad miseriam æternam videlicet, sempiternamq; mortem resuscitandos esse antea docueris, cur Symbolum vitæ duntaxat æternæ, inferorum verò mentionem nullam facit?

Mat. 25. c. 34.
d. 41. & 46.

A. Fidei hæc est Christianæ confessio, quæ non

O. i.

nisi

Mar. 16. d. 16.
Luc. 24. c. 47.
Ioh. 3. c. 15. 16.
Rom. 4. c. 16.

nisi ad pios pertinet: & proinde ea tantum recenset, quæ sunt ad consolandum * accommodata, amplissima nimirum præmia, quibus suos Deus donabit. Impios ergo à regno Dei alienos quæ maneant supplicia, non commemoratur.

M. Explicato iam Symbolo, id est, summa fidei Christianæ, dic mihi quod commodi ex hac fide comparamus?

Ro. 3. c. 21. 27.
Gal. 2. c. 16. A. Iustitiam † coram Deo, per quam hæredes vitæ æternæ instituimur.

M. An non ergo pietas erga Deum nostra, ac vita inter homines honestè sanctèq; acta, iustos coram Deo nos efficit?

Pag. 40.

Rom. 10. a. 5.
Gal. 3. b. 12.

Gen. 6. b. 5. &
3. d. 11.
Luc. 18. c. 11.
12. 14.
Ro. 7. c. 14. 15.
Gal. 2. c. 16.
*Rom. 11. a. 6.

A. De hoc quædam † superius post explicatam Legem, & alibi etiam, in hanc ferè sententiam diximus. Si quisquam ad præscriptam normam * iuris diuini integrè viuere posset, is merito iustus ex operibus bonis censeretur: verum cum ab ea vitæ perfectione longissimè absimus † omnes, adeoq; peccatorum nostrorum conscientia opprimamur, * alia nobis ineunda ratio, & via reperienda est, qua nos Deus in gratiam recipiat, quàm nostro merito.

Magist. Quæ tandem quæso?

Ro. 3. c. 24. &
4. a. 4. 7. d. 16.
Ephes. 2. a. 4. 5.
2. Tim. 1. b. 9.
Tit. 3. b. 4. 5.
1. Pet. 1. a. 3. &
2. b. 10.

A. Ad Dei † misericordiam confugiendum est, qua gratis nos in Christo, nullo nostro merito, nec operum respectu, amore, & benevolentia complectitur: tum peccata nobis nostra condonans, tum iustitia Christi per fidem in ipsum ita nos donans,

nans, vt ob eam, perinde ac si nostra esset, ipsi accepti simus. Diuine ergo per Christum clementiæ, iustitiæ nostram omnem acceptam ferre debemus.

M. Vnde ista ita esse intelligimus?

A. Ex Euangelio, quod Dei per Christum promissiones continet, * quibus dum fidem, id est, certam animi persuasionem, & stabilem beneuolentiæ Diuinæ fiduciam, qualis iam per totum Synbolum est descripta, adiungimus, in huius, quam dico iustitiæ possessionem, pedem quodammodo ponimus.

Ro. 4. a. 8. 5. c.
14. 16. d. 20. 24
Gal. 2. c. 16. d.
20. & 3. b. 11.
Heb. 10. g. 38.

M. Non ergo inter huius iustitiæ causas fidem principem locum tenere dicis, vt eius merito nos ex nobis iusti coram Deo habeamur?

A. Nequaquam: id enim esset fidem in Christi locum substituere. Verum huius iustitiæ fons * est Dei misericordia, quæ in nos per Christum deriuatur: per Euangelium verò nobis offertur, † & à nobis fide, quasi manu prehenditur.

Eph. 1. a. 4. 5.
6. d. c. & 2. a. 4.
Tit. 3. b. 4. 5. 6.
† Mar. 1. b. 14.
Rom. 4. c. 6. d.
19. 20. 21. 24.

M. Fidem igitur non causam, sed instrumentum esse iustitiæ dicis, quod scilicet Christum, * qui est iustitia nostra, amplectitur, tam arcta nos coniunctione cum illo copulans, vt omnium eius bonorum participes faciat.

Ioh. 1. a. 12.
Rom. 3. d. 22.
1. Cor. 1. d. 30.
Heb. 9. d. 14.

Aud. Sic est.

M. Verum an à bonis operibus ita separari hæc iustitia potest, vt qui hanc habet, illis careat?

A. Nequaquam: fide enim Christum, qualem se
O. ij. nobis

Ro. 8. a. 1. & c.

b. 9. 10. 12. 13.

† Rom. 5. a. 4.

Ro. 5. a. 1. 2.

1. Cor. 13. a. 2.

Eph. 3. c. 17.

Iacob. 2. d. 20.

1. Pet. 1. d. 19.

20. 21. 22.

nobis offert, accipimus: ipse verò nō modò à peccatis & morte nos liberat, & cum Deo in gratiam reducit, sed & Spiritus * sancti diuino afflatu & virtute, ad studium innocentiae atque sanctitatis, quam Vitae † nouitatem appellamus, regenerat, atq; reformat.

M. * Iustitiam ergò, fidem, ac bona opera, natura cohaerentia esse dicis, quæ proinde non magis distrahī debeāt, quàm Christus illorum in nobis author, à seipso diuelli possit?

A. Omnino.

M. Hæc igitur fidei doctrina, hominum voluntates ab operibus officijsq; pijs nequaquam alienat.

Psal. 1. a. 3.

Rom. 11. b. 16.

Eph. 3. c. 17.

Col. 2. a. 6. 7.

Tit. 3. b. 8.

† Rom. 6. a. 1. 2.

3. 4.

A. Nihil minùs. Nam opera bona fide, * vt radice sua nituntur: tantum ergò abest, vt à vita integre agenda animos nostros fides retardet, vt contra ad eius studium maximè incitet: adeoq; verè fidelis non sit, qui non & vitia pro virili tdeclinet, & virtutes studiosè amplexetur: ita semper viuens, vt rationem sibi reddendam arbitretur.

M. Ergò explicatè mihi, quomodo opera nostra Deo accepta sint, & quibus donentur præmijs esse differe.

Deu. 4. a. 1. 2.

& 22. c. 12.

† Mar. 7. b. 6. 7.

8. 9. & 10. c. 17.

19.

Ioh. 15. b. 10.

† Ro. 9. f. 31. 32

& 14. d. 25.

Heb. 11. b. 6.

A. In operibus bonis duo præcipuè requiruntur. Primùm, vt ea opera, * quæ lege Diuina præscripta sunt, deinde vt ea mente atq; † fide, quam Deus exigit, à nobis suscipiantur. Nullæ enim vel actiones, vel cogitationes sine fide susceptæ, Deo placere possunt.

M. Perge.

Magist. Perge.

A. Constat ergo omnia opera, quæcumq; facimus
antequam renati * sumus, Deiq; spiritu renouati,
quæ propriè nostra dici possunt, vitiosa esse. Quæ
lemuncq; enim speciem splendoris & dignitatis
præ se ferant, præbeantq; hominum oculis: quum
e prauo corruptoq; † corde, quod Deus maxime
spectat, manet & proficiuntur, nō nisi inquinata
contaminataq; esse, & Deum proinde grauiter of-
fendere possunt. Huiusmodi igitur opera vt ma-
los fructus, * ex arbore mala editos, aspernatur
Deus, atq; à se reijcit.

10. 3. 0 3. 4. 5. 6

Ro. 9. f. 1. 32.

Eph. 2. a. 3.

1. Pet. 1. d. 22.

23.

† Ro. 8. a. 5. 6. 7.

1. Cor. 1. c. 19.

20. & 3. d. 19.

2. Cor. 1. c. 12.

Mat. 7. c. 18. 19

& 12. d. 33. 35.

M. Nullis ergo operibus, aut meritis Deum ante-
uertere possumus, quibus illum ad beneuolenti-
am, beneficentiāq; priores prouocemus?

A. Nullis planè. Nam nos Deus non solū quum
inimici eius essemus, † id est, peccatores, sed & an-
te mundi facta fundamenta in Christo dilexit, atq;
elegit. Et hic est ille, quem dixi, iustitiæ nostræ fons
atque origo.

Ro. 5. b. 8. 10.

& 11. c. 35.

1. Ioh. 4. b. 9.

10. d. 19.

Eph. 1. a. 4.

M. De illis verò operibus, quæ iam in gratiam apud
Deum positi, spiritusq; sacri instinctu facim⁹,
quid censes?

A. Debita pietatis officia, quæ ex fide, * per cha-
ritatem operante proficiuntur, Deo quidem gra-
ta sunt, non tamen ipsorum merito, † sed quod il-
le suo fauore ea liberaliter dignetur. Nam tamen
à Diuino afflatu, vt à fonte riui deducantur, ex
* carnis tamen nostræ, quæ sese in agendo admis-
cet, quasi contagione vitium concipiunt: haud se-

Rom. 12. a. 1.

Galat. 5. a. 6.

† Luc. 17. c. 10.

& 18. c. 11. 12.

14.

* Eph. 6. b. 6.

Rom. 7. c. 14.

15. 17.

Gal. 5. c. 17.

O. iij.

cūs,

cūs, ac riuus alioqui purus & limpidus, cœno, limoq̃, per quod fluit, turbatur atq̃ inficitur.

M. Quomodo ergo ea Deo placere affirmas?

Ro. 9. f. 31. 32. A. Fides * est, quæ Dei gratiam operibus nostris
Gal. 3. a. 6.
Heb. 11. b. 6.
† Psal. 130. a. 3.
& 143. a. 2.
conciliat, dum pro certo habet, eum summo nobis
seum † iure acturum non esse, neque facta nostra
quali ad calculos vocaturum, aut exacturum ad
perpendicularum: id est, in illis æstimandis expen-
dendisq̃ non adhibiturum seueritatem: sed omni
eorū vitiositate Christo eiusq̃ meritis remissa atq̃
condonata, pro perfecte absolutis esse habiturum.

M. Persistis ergo in eo, nō posse nos operum me-
rito cōsequi, vt iusti coram Deo habeamur, quum
actiones humanas vel perfectissimas venia indi-
gere existimes.

A. Deus ipse in verbo suo ita statuit: eiusq̃ sacer
Luc. 18. c. 11.
12. 14.
Rom. 4. a. 2.
Gal. 2. c. 16.
† Rom. 3. c. 20.
* Psal. 143. a. 2.
† Ioh. 4. d. 18.
& 15. b. 14. 15.
16. & 25. b. 4. 5.
Psal. 130. a. 3.
* Iob. 14. b. 14.
14. 16. & 25.
b. 6.
Esa. 64. b. 6.
1. Cor. 4. a. 4.
spiritus nos instituit, vt precemur, ne * in iudiciū
nos adducat. Nam quum iustitia Deo iudici pro-
banda, perfecte † absoluta atque expleta omnibus
suis partibus & numeris esse debeat, vt quæ ad a-
cerrimam Diuinæ legis iudiciq̃ normam, & quas
si ad perpendicularum dirigenda simul atq̃ exigens
da sit: opera verò nostra vel * optima, quum à Dis-
uini iuris iustitiæq̃ regula, atque præscripto lon-
gissimè aberrant, atque absint, multisq̃ modis &
culpanda sint & damnanda, operibus iustificari
coram Deo nulla omnino ratione possumus.

M. Annon hæc doctrina hominum animos ab of-
ficijs pietatis abducit, & ad bona opera segniores
atq̃ tardiores efficit, aut minùs certè alacres prom-
ptosq̃

ptosq; ad pia studia reddit:

A. Nequaquam: neq; enim proinde inutilia esse & frustra, aut sine causa fieri bona opera dicemus, quod iustitiam per illa non consequamur. Nam & in proximi commodum, * & in Dei gloriam cedunt: & de Diuina erga nos beneuolentia, nostraq; vicissim in Deum charitate & fide, atque ita de salute nos nostra, quasi testimonijs quibusdam certiores faciunt. Et equum omnino est, vt Christi filij Dei sanguine redempti, & innumeris prae-
 terea atq; immensis Diuinis beneficijs affecti, ad redemptoris * arbitrium atque nutum viuentes, & nos totos accommodantes, memores nos, gratosq; erga salutis nostrae authorem praebeamus, aliosq; illi † exemplo nostro acquiramus atq; lucrificamus. Ista recogitans aliquis, pijs suis studijs operibusq; satis laetari potest.

Mat. 5. b. 16.

1. Pet. 2. c. 12.

Mat. 12. d. 33.

Phil. 2. b. 12.

1. Pet. 1. c. 10.

* Ro. 14. b. 7. 2.

1. Cor. 6. c. 12.

2. Cor. 5. c. 15.

1. The. 5. b. 10.

† Mat. 5. b. 16.

1. Pet. 2. c. 12.

M. At praemijs tamen tum in hac vita, tum in futura nos ad bene agendum inuitat Deus, & quasi mercede quadam nobiscum paciscitur.

A. * Merces illa non pro dignitate, vt dixi, operibus tribuitur, & illis quasi gratia pro meritis refertur, sed Dei benignitate gratis praeter meritum in nos confertur. Iustitiam verò Deus nobis pro sua in nos charitate, & liberalitate † per Christum donat. Dei donum liberalitatemq; quum dico * gratuitam, & sine mercede, aut merito nostro benignam intelligo: vt sit mera sinceraq; Dei liberalitas, quam ad nostram modo, quos diligit, quicq; illi fidimus, salutem referat, non cōducta, aut mer-
 cenaria, quasi quaedam commodorū vtilitatumq; suarum.

Mat. 5. b. 12.

& 10. d. 41. 42.

& 25. c. 34. 35.

Eph. 3. d. 20.

2. Tim. 1. b. 9.

† Rom. 3. c. 24.

1. Cor. 1.

* Rom. 3. c. 24.

& 11. b. 6.

Gal. 5. a. 4.

2. Tim. 1. c. 9.

Tit. 3. b. 4. 5.

Apoc. 21. b. 6.

suarum mercatura, quàm ad fructum aliquem suum exerceat, aliquod vicissim præmium, aut præmium à nobis repetens : qua sola vel cogitatione Dei benignitas, simul & maiestas minueretur.

M. Quum ergò Deus, & iustitiam nobis per fidem tribuat, & opera nostra per eandem grata accepta habeat : dic mihi, fidem hanc, naturæ ne doctam, an Dei donum esse putas?

Mar. 9. c. 23. 24.

Ioh. 9. c. 29.

1. Pet. 1. d. 20.

21.

* Mat. 16. b. 7.

8. 9. 11.

Luc. 18. f. 34.

Rom. 8. p. 6. 7.

1. Cor. 2. d. 14.

† Mat. 6. d. 30.

& 8. c. 26. &

16. b. 8. & 14.

d. 31.

* Mat. 16. c. 17.

Luc. 24. g. 45.

Col. 1. b. 9.

2. Tim. 2. a. 7.

1. Tim. 2. a. 7.

1. Tim. 2. a. 7.

† Luc. 17. a. 5.

1. Tim. 2. a. 7.

1. Tim. 2. a. 7.

1. Tim. 2. a. 7.

1. Tim. 2. a. 7.

1. Tim. 2. a. 7.

1. Tim. 2. a. 7.

1. Tim. 2. a. 7.

1. Tim. 2. a. 7.

1. Tim. 2. a. 7.

1. Tim. 2. a. 7.

1. Tim. 2. a. 7.

1. Tim. 2. a. 7.

1. Tim. 2. a. 7.

1. Tim. 2. a. 7.

1. Tim. 2. a. 7.

1. Tim. 2. a. 7.

1. Tim. 2. a. 7.

1. Tim. 2. a. 7.

1. Tim. 2. a. 7.

1. Tim. 2. a. 7.

1. Tim. 2. a. 7.

1. Tim. 2. a. 7.

A. Donum † diuinum, & quidem singulare, atque eximium, fides est. Nam & hebetiora, tardioraque sunt ingenia nostra, quàm ut Dei sapiëntiam, cuius fontes fide aperüuntur, concipere, & animo comprehendere possint : & corda nostra, vel ad † disfidëntiam, vel ad prauam peruersamque in nobis, vel alijs creaturis confidëntiam, quàm ad veram in Deo fiduciam, sunt propensiora. Verùm Deus verbo suo nos instruens, simulque * mentes nostras spiritu suo sancto illustrans, ad ea, quæ alioqui obstusam ingeniorum nostrorum aciem longe fugerent, dociles nos reddit, & salutis promissiones in animis nostris consignans, nos ita format, ut de illarum fide nobis sit persuasissimum. Hæc intelligentes Apostoli, Dominum orant, ut † fidem ipsorum augeat.

Tertia

*Tertia pars de Oratione, & gratiarum
actione.*

M. Opportunè de oratione mētionem fecisti. Absoluta enim iuris Diuini, & Symboli, id est, confessionis Christianæ explicatione, proximum est vt de precatione, & quæ illi finitima est, gratiarū actione, iam dicamus: est enim horum cum superioribus implicita, & aptè cohærens ratio.

A. Aptissimè profectò: vt quæ ad priorem legis Diuinæ tabulam referuntur, officiaq; pietatis in Deum præcipua complectuntur.

M. In explicanda oratione, quem ordinem sequemur?

A. Hunc, si ita tibi videbitur præceptor, vt primo loco, quis sit orandus: secundo, qua fiducia: tertio, qua animi affectione: quarto, quid orādum sit explicemus.

M. Pimū igitur dic mihi quem inuocandum esse censeas?

A. Nullum profectò, nisi Deum solum.

Magist. Quid ita?

A. Quia in Dei vnius manu, † vita salusq; nostra posita est, in cuius potestate sita sunt omnia: quum ergo omne quod bonum est, quodq; hominem Christianum optare & expetere oporteat, Deus nobis largiatur: quumq; is solus in quouis * discrimine opem atque auxilium ferre, periculaq; omnia depellere possit, ab eo rem omnem petere

P.i. atque

Transit.

Psa. 50. c. 15.

d. 23.

Act. 9. d. 31:

Rom. 10. c. 12.

& 15. b. 6.

2. Cor. 1. a. 2. 4.

2. Tim. 2. d. 22.

1. Pet. 1. c. 17.

*Rerum docen-
darum ordo.*

Psal. 17. b. 7. 8.

& 26. a. 1. &c.

28. b. 8. & 78.

& 104. toto.

Pf. 18. a. 1. &c.

d. 26. 27. 28.

&c. & 91. a. 1.

2. &c.

106 *Angeli, aut homines sancti de mortui, non inuocandi.*

Psal. 50. c. 15.
d. 23. & 81. b. 7
& 89. d. 26. 27.

atq; ad ipsum solum in quauis difficultate confu-
gere, & ipsius opem implorare nos cōuenit. Hoc
enim ipse in † verbo suo tanquam peculiarem,
propriūq; numinis sui cultum exigit, atque des-
polcit.

M. Annō ergō rectē sanctos homines, qui ex hac
vita abierunt, aut Angelos etiam inuocabimus?

Psal. 2. c. 12.
& 25. a. 1. 2.
& 118. b. 8. 9.

Psal. 50. c. 15.
& 89. b. 26. 27.
Ioh. 16. c. 23.
24.

A. Minimē: id enim esset, vel infinitatem illis, vt
vbique præsentes sint, vel absentibus abditarum
voluntatum nostrarū intelligentiam, hoc est, Di-
uinitatem quandam tribuere: simulq; fiduciam at-
que spem nostram, * quæ tota in solo Deo collo-
canda esset, partim in ipsos transferre, atque ita in
idolatriam prolabi. Sed & quum Deus ad se vnū
nos vocet, † se nos & auditurum & adiuturum,
interposito etiam iureiurando promittat, ad alio-
rum opem confugere diffidentie esset, atq; infide-
litas certum argumentum. Et quod ad sanctos
homines, qui ex hac vita excesserunt, attinet: qua-

Psal. 102. d. 21.
23. 24.
† Psal. 50. c. 15.
* Ephe. 3. d. 20.
† Mat. 11. d. 28

* Ioh. 16. c. 23.
24.

Rom. 10. c. 3.
14. d. 17.

le quæso hoc esset, relicto Deo * viuente, audien-
te † preces nostras, potentissimo, * propensissimo
ad iuuandum, qui nos ad se ‡ vocet, suo numine
atque auxilio nos defensurum in verbo veritatis
promittat, * atq; iuret: illo inquam relicto, ad ho-
mines mortuos, surdos, imbecilles confugere: qui
neq; opem promiserint, neq; auxiliū ferre possint,
quibus iuuandi nostri partes Deus nusquam tri-
buerit, ad quos nullis scripturis, quibus † fides
certō nitatur, dirigamur, sed capitis tantū nostrū
somnia, aut delirij potius fidētes, temerē agamur.

M. At

M. At Angelorum, qui nos circumstant, & nos proinde audiunt, opera Deus ad salutem nostram vitur.

A. Verum tñd quidem est; nusquam tamen in verbo Dei apparet, Deum velle nos vel angelis, vel hominibus pijs iam mortuis, preces adhibere. Quum verò fides * verbo Dei nitatur, & quod nō est ex fide † peccatum sit, rectè dixi, certum esse infidelitatis signum, relicto Deo, * ad quem solum nos scripturæ remittunt, angelos, aut pios homines hac vita carentes, de quibus inuocandis nulum in sacris literis verbum extet, precari atque implorare.

Psal. 91. b. 11.

12.
Heb. 1. d. 14.

Ro. 10. d. 17.

Ro. 14. d. 23.

Mat. 6. b. 6. 9.

M. Quum tamen charitas piorum animis nunquam † excidat, etiam in cœlo versantes, solliciti sunt de nobis, & salutem nostram expetunt.

1. Cor. 15. c. 18

A. Id verò negari non potest: non tamen sequitur à nobis proinde esse inuocandos: nisi putemus amicorū, quamuis longè absentium, tantum quòd nobis bene velint, opem atque auxilium esse implorandum.

M. Ab hominibus tamen viuīs, præsentibusq̃, quibuscum versamur, opem sæpè petimus.

A. Fateor: homines enim, vt * mutux inter se op̃is indigent, ita facultatem sese mutuò iuuandi Deus illis concessit; diserteq̃ etiam præcipit, vt quisq̃ proximum suum, quo possit adiumento, † subleuet. Homines ergò, vt beneficentiæ Diuine ministros ex voluntate Dei imploramus, opem

1. Cor. 12. b.

11. c. 21. d. 29.

1. Pet. 4. b. 10.

Mat. 7. b. 12.

1. Cor. 10. f. 24

Gal. 6. a. 2.

P. ij.

arque

1. Pet. 1. b. 10.

atq; auxilium ab ipsis expectantes: at ita tamen, vt tota fiducia nostra in solo Deo reponatur, illiç quicquid * per manus hominum traditur, vt omnis benignitatis fonti acceptum referamus. Rectè ergò atq; ordine ista fiunt, neque quicquam impediant, quo minùs vnum Deum inuocemus, ita vt nihil aliunde boni nos expectare, nec alibi totum nostrum præsidium collocare testemur.

M. Prece igitur & obsecratione, vt & alijs omnibus pietatis officijs, ex præscripto verbi Dei nobis esse vtendum, alioqui Deo placere non posse statuis.

Deut. 4. a. 2.
& 5. c. 32. 33.

A. Omnino: in religione enim ordinis, atq; rationis à Deo institutæ perturbatione peccatur, quicquid peccatur.

Transitio.

M. Solum ergò Deum, collocata in eo omni fiducia, inuocandum esse, eiç vt bonorum omnium fonti accepta referenda esse omnia, hæcenus dictum est. Iam proximum est, vt qua fiducia miseri mortales, qui tot modis indigni sumus, immortalẽ Deum appellare debeamus, declares.

Io. 14. a. 2. 3. b.
13. & 16. c. 23.
Eph. 2. d. 13.
1. Tim. 2. b. 5.
He. 4. d. 16. &
10. d. 19. 20. 22

A. Sumus quidem nos omnibus modis indignissimi, verum non superbè atq; arroganter, quasi digni irrumpimus, sed Christi * mediatoris nomine, atque fiducia accedimus: à quo ianua nobis patefacta, quamuis vilissimi homunculi simus, ex argilla & luto ficti, scelerumq; nostrorum conscientia oppressi, aditu non prohibebimur, neque difficiles accessus ad Diuinam maiestatem, eiusq; gratiam nobis conciliandam sumus habituri.

M. Non

M. Non ergò vt ad principem aliquem mundanum, ita & ad Deum accessuris opus est homine aliquo internuntio, aut interprete, qui nos illi cōmendet, causamq; nostram exponat.

A. Nihil minùs: nisi & Deum hominum* instar vt vni loco inclusum, multa nisi per seruos suos intelligere non posse, vel dormire inter dum, vel non satis otij ad auscultandum habere statuamus: nam quod ad indignitatem nostram attinet, preces nostras, nulla re nobis insita, sed vnica † Christi, cuius nomine precamur, dignitate niti iam diximus.

3. Re. 18. f. 27.
Psal. 33. b. 13.
14. & 94. b. 7.
9. 10. 11.

Ioh. 15. e. 16.
& 16. c. 23. 24
25. 26.

M. Ergò solius omninò Christi nomine, atq; fiducia patrem Deum inuocandum esse censet?

A. Certè præceptor: solus enim ille supra alios omnes singulari nos * amore complectitur, vt omnia nostra causa velit: solus est apud Deū Patrem, cui ad dexteram assidet, † gratiosissimus, vt quiduis ab eo impetrare possit: solus ergò mediator Dei & hominum, homo Iesus Christus: solus inquam, vt redemptionis, sic & inuocationis (vt ita loquar) mediator, cuius solius * nomine Deum patrem adire nos disertè sacræ literæ iubent, additis etiam promissionibus, eum sua intercessione effecturum, vt, quæ oramus, exoremus. Alioquin † sine Christo, Dei auris atque animus ab hominibus abhorret,

Ioh. 15. b. 9. 23.
Ro. 8. d. 17. 18.
19.
Ep. 5. a. 2. d. 25.
† Mat. 3. d. 17.
& 12. b. 18.
Rom. 8. c. 34.
* Ioh. 14. b. 13.
& 16. c. 23. 26.

M. At mutuis * precibus alij alios adiuuamus tamē, quoad in hoc mundo haremus.

Ioh. 15. a. 3.
Ep. 2. c. 12. 13.
1. The. 1. a. 2.
Col. 4. a. 2. 3.
Eph. 6. c. 18. 19.

A. Verum id quidem est, non tamen ideo alios
P. iij.   mediatores

mediatores Christo substituimus, sed coniunctis animis & votis, ad charitatis atque verbi Dei præscriptum, vno † mediatore, communem patrem inuocamus.

1. Tim. 2. b. 5.
Heb. 9. d. 15.

M. Alios ergo mediatores ad Deum, aut causæ nostræ patronos, præter vnum Christum constituerè, & à Scripturis factis, ac proinde à fide alienum, & cum Christi ipsius summa iniuria coniunctum esse dicis?

Aud. Dico præceptor.

Magist. Perge.

A. Summa rei illuc pertinet, ut promissionum * nobis per Christum factarum fiducia nixi, eiusque freti patrocínio, omiſſa omni dignitatis nostræ ratione, precibus quasi ex ore † Christi conceptis, ad Deum Patrem inuocandum accedamus: quod ut veritati scripturarum maxime consentaneum est, ita ab * arrogantia, temeritatisque culpa longissime utique abest.

Ro 1. a. 2. 5. &
4. d. 21. 24.
2. Cor. 1. d. 20.
& 3. b. 4. 5.
Gal. 3. d. 22.
Tit. 1. a. 2.
† Mat. b. 9. 10.
Ioh. 14. b. 15.
d. 26. & 15. c.
15. 21. & 16. c.
23. 24. 26.
* Psa. 29. a. 1. 2.
Act. 3. c. 12. 16.

M. Sic verò ut dicis, Deum precantes, quod petunt impetrandi spem bonam concipere debere existimas?

Mat. 21. c. 21.
Mar. 11. d. 22.
23. 24.
Ioh. 16. c. 23.
Iac. 1. a. 6. & 5.
d. 15. 16.
† Mat. 7. b. 10.
Heb. 4. d. 16.
& 10. d. 22.
1. Ioh. 5. c. 14.

A. Et Dominus ipse certa nos * fide petere iubet, addita promissione, & iureiurando etiam interposito, nobis datum iri, quicquid credentes petierimus: & eius item Apostoli rectam precationem ex fide manare docent. Proinde firmissimum, hoc orationis ponere fundamentum perpetuo oportet, ut in certâ paternæ bonitatis † fiducia acquiescentes

scientes, Deum preces vota^q nostra exauditurum,
& quod petierimus, quatenus quidē id nobis ex-
pediet impetraturos nos esse statuamus. Proinde,
qui temere atq; inconsultē ad precandum acce-
dunt, quiq; hæsitantes, & de successu incerti orāt,
vana irritaq; verba incassum fundunt.

Mat. 20. c. 22.

& 21. c. 21.

Ioh. 16. c. 24.

Iacob. 1. a. 6.

& 4. a. 3.

M. Intelligo qua fiducia Deum inuocandum esse
dicas: nunc qua animi affectione accedendum sit,
explica.

A. Indigentia, ægestatisq; nostra, & erumnarum,
quæ nos premunt, sensu animos nostros grauiter
affici oportet: adeo quidem, vt liberationis ex ea
molestia, atq; opis Diuinæ, quam expetimus desy-
derio ingenti flagremus. Sic verò animis affecti,
fieri nō potest, quin attentissimè, † ardentissimòq;
studio, quod cupimus, precibus omnibus votisq;
exposcamus.

Psal. 50. c. 13.

94. c. 7. & 124.

a. 1. 2. & 127.

a. 1. 20.

Rom. 7. b. 18.

& 8. d. 23.

2. Cor. 3. b. 4. 5.

† Luc. 18. a. 5. 7

Rom. 12. c. 12.

Eph. 6. c. 18.

Col. 4. a. 2.

1. Tim. 2. a. 1.

M. Video ergo non satis esse lingua tantum, &
voce precari.

A. Mente * atque attentione, sine qua preces nun-
quam efficaces esse possunt, non adhibita, precari
non solum est laborem inutilem frustra suscipere;
(quomodo enim nos Deus exaudiat, quum non
attendimus † nec exaudimus nosmetipsos?) nec
inanes solum sine fructu, sed & noxias * etiam, læ-
sa maiestate Diuina, voces fundere: tantum abest,
vt Diuinum numen scelere violatum eiusmodi
preces placare queant.

1. Cor. 14. c.

14. 15.

1. Cor. 14. c. 18

Psal. 109. b. 7.

M. Vnde ista ita esse intelligimus?

A. Quum

Ioh. 4. c. 23. 24. **A.** Quum Deus sit spiritus, (vt ita loquar) atque
 2. Cor. 3. d. 17. animus purissimus, animum mentemq; cum alijs
 semper, tum verò in oratione, per quam homines
 cum Deo quasi colloquuntur, & communicant,
 vel maximè requirunt. Sed & ijs tantum, qui ipsum
 Psal. 145. c. 18. * verè, id est, ex animo inuocant, propinquum
 19. fore se, eorumq; preces sibi cordi esse testatur.
 Esa. 29. c. 12. 13. Contrà verò, qui † simulatè, temerè in lingua
 Mat. 15. a. 8. promptum habent, quod animo & cogitatione
 & 20. c. 22. non comprehendunt, nec consequuntur, & cum
 * Ier. 48. b. 10. immortali Deo * negligentius, quàm cum mortali
 homine solent, agunt, horum preces Deus meritò
 auersatur, atq; detestatur. Mente ergò semper opus
 est, ac lingua in precatione perpetuò non est
 necessaria.

M. Est tamen aliquis in precibus linguæ vsus.

Psa. 35. d. 28. **A.** Maximè. Æquum enim est, vt † lingua etiam
 & 52. c. 14. 15. omnem vim atq; facultatem suam ad amplifican-
 & 71. d. 21. 22. dum Dei gloriam, sedulò studioseq; conferat: quū
 23. præ alijs corporis partibus in hunc vsum propriè
 Rom. 14. c. 11. à Deo condita sit. Præterea vt animo cogitatione
 Phil. 2. b. 11. curaq; vehementer intento, vox imprudentibus
 interdum nobis erumpit: ita nonnunquam ipse
 pronuntiandi sonus, auditioq; nostrorum verborum
 mentem excitat, atq; acuit, eiusq; intentionē
 iuuat, & remissionem, qua assidue animus vrgetur,
 arcet atq; depellit.

M. Quum hæc ita se habeant, quid de illis censes,
 qui in precando peregrina atque ipsis incognita
 lingua vtuntur?

A. Eos

A. Eos non operam modò (quod aiunt) sed Deum etiam ipsum pariter ludere. Si enim LOQVI

*Interpretatiõ
nominis.*

est suo loco verbum quodq; scienter ponere, qui * non intellecta verba pronunciant, perstrepunt veriùs quàm loquuntur: tantùm abest, vt precentur. Psittacos enim potiùs quàm homines, nedum Christianos agunt. Itaq; facessat procul à pijs hominibus talis hypocrisis, atque ineptia. Nam si D. Paulus absurdum putet, vt quis apud alios sermonem habeat, quem non intelligunt, quòd verba neminem moueant nisi eum, qui eiusdem linguæ societate sit coniunctus, loquentemq; atque audientes mutuò sibi barbaros fore affirmet: quanto est absurdius, nosmet nobis ipsis esse barbaros, dū eo sermone, qui nobis non est notus, vtimur, illaq; lingua, in qua ipsi surdi sumus, sensus nostros atq; vota explicare cõonamur? Huiusmodi certè homines vt maximè ineptos optimo iure rideri, homines olim sapientissimi existimauerunt.

1. Cor. 14. b. 7.
9. c. 11.

Cor. 14. c. 12.

Cicer. offic.
Tusc. 5. & de
Oratore

M. Video quàm attentus animus, studiumq; ardēs in oratione requiratur. Verùm dic mihi, ardorem istum naturalēne, & animis nostris insitum, an Diuinam hanc mentium nostrarum incitationem esse putas?

A. Sacræ literæ testantur Dei spiritum * gemitus inenarrabiles, quibus preces nostræ efficaces redduntur, cicare. Is ergò sine dubio mentes nostras afflatu suo concitat, & ad orandum acuit atque adiuuat.

* Ro. 8. c. 26.
Eph. 2. d. 18.

M. Quid ergò, cū hic animi ardor, qui semper

Q. i.

adesse

adesse non potest, confederit, aut extinctus omnino fuerit, an pigritia torpentes, & quasi dormitantes, agitationem, motumq; spiritus oscitanter expectabimus?

Psal. 51. d. 17.
Mat. 26. d. 40.
41.

A. Nihil minùs : quin potiùs languentibus nobis atq; animo remissis, Diuinum † protinus auxilium expetendū est, vt is alacritatem nobis addat, animosq; nostros ad precandum excitet : hanc enim mentem, voluntatemq; Deo duce suscipimus.

M. Superest iam, vt quid precibus à Deo debeamus exposcere, ex te intelligam. Licétne, quicquid in mentem buccamue nobis venerit, à Deo peteres?

Cicero pro
domo sua..

Mat. 7. b. 11.
Ioh. 16. c. 23. 24.
Iacob. 4. a. 3.
1. Ioh. 5. b. 14.

A. Quum homines à vera pietate alieni, tam honestam opinionem de deorum suorum numine ac mente habuerint, vt expeti nihil ab ijs, quod sit iniustum, ac inhonestum debere arbitrentur: absit vt homines Christiani quicquam, à quo diuina mens atque voluntas * abhorreat, precibus à Deo petamus vnquam. Hoc enim esset diuinam maiestatem iniuria, atq; ignominia etiam summa aspicere : tantum abest, vt talis illi precatio placere, aut quicquam ab eo impetrare queat. Quum verò & hebetiora sint mortalium † ingenia, quam vt quid ipsis expediat intelligere possint, & animorum cupiditates tam cœcæ atq; indomitæ, vt non solum duce, quem sequantur, sed frænâ etiam, quibus coercantur, opus habeant, nimis absurdum esset, affectibus nos nostris temere præcipitesq; in præcâdo ferri. Ad certam ergo normam atq; præ-

scriptionem

Mat. 20. c. 22.
Ro. 8. c. 26. 27.
Iacob. 4. a. 3.

scriptionem preces nostræ omnino sunt dirigendæ.

M. Quam tandem quæso?

A. Eandem profectò illam, † quam cœlestis magister discipulis suis, ac per eos nobis omnibus precandi formulam constituit: quâ, quæ à Deo petere fas est, ac nostra impetrare interest, vniuersa in pauca admodum contulit, quæ etiam ab ipso autore Precatio Dominica est appellata. Si ergò doctorem cœlestē diuina voce nobis præeuntem sequemur, nunquam profectò à recta precandi regula aberrabimus.

Mat. 6. b. 9. 10.
Luc. 11. a. 1. 2.
&c.

M. Dominicam ergò precationem mihi recita.

A. Quum volueritis orare (inquit * Dominus) sic dicite. PATER NOSTER QUI ES IN COELIS, SANCTIFICETVR NOMEN TVVM. VENIAT REGNVM TVVM. FIAT VOLVNTAS TVA, SICVT IN COELO, SIC ETIAM IN TERRA. PANEM NOSTRVM QVOTIDIANVM DA NOBIS HODIE. ET REMITTE NOBIS DEBITA NOSTRA, SICVT ET NOS REMITTIMVS DEBITORIBVS NOSTRIS. ET NE NOS INDVCAS IN TENTATIONEM, SED LIBERA NOS A' MALO. QVIA TVVM EST REGNVM, ET POTENTIA, ET GLORIA IN SECVLA. AMEN.

Mat. 6. b. 9. &c.
Luc. 11. a. 1. 2.
&c.

M. Arbitrarisne ista à nobis quasi dictata perpetuò reddenda esse, ita vt vno verbo ab ipsis discere sit nefas?

† De hoc constat
ex Psalm. libro,
& alijs. & Scrip-
tura locis pene
infinitis.

A. Non est dubium, quin † alijs in precando vers-
bis vti liceat, modò ab huius precationis sententia

Q. ij.

non

*Psal. 107. a. 5.
& b. 12. c. 18.
d. 28. & c.*

non aberremus. In ea enim certa quædam, & præcipua rerum capita Dominus proposuit, ad quæ, nisi preces nostræ omnes referantur, Deo placere non possunt: petat tamen quisque à Deo, ut præsens * tempus atque necessitas flagitabunt: & cui volet parti huius precatiois, & quamdiu volet, immoretur, eamque prout visum fuerit, varijs modis amplificet: nihil enim impedit, modò ea fiducia atque affectu, quo est antè dictum, in eam tem sententiam, quæ hac oratione ostenditur, Deum precetur.

M. Precatio Dominica quor partes habet?

Partitio.

A. Postulationes quidem sex continet, partes tamen in summa duæ sunt: quarum prior ad solam Dei gloriam attinet, & tres priores petitiones complectitur: posterior, quæ reliqua tria postulata continet, ad nostrum commodum proprie pertinet.

M. Itane utilitatem nostram à diuina gloria diuellis, atque distrahis, ut æqualiter etiam inter ea partiaris?

A. Cohærentia non distraho, sed quò tota tractatio perspicua fiat, secernenda distingo: ut quorum sum quidque pertineat intelligatur. Alioqui, quæ proprie ad Dei gloriam spectant, ea nobis quoque summas utilitates præbent: quæ rursum utilitati nostræ seruiunt, omnia ad diuinam gloriam reuocantur. * Is enim finis, ad quem referenda sunt vniuersa, hic esse nobis scopus debet, ut Dei gloria quam maxime amplificetur. Partitionem tamen hanc in tractando interim non incommodam fore,

neq.

*Finis vniuersæ
tutæ Dei gloria.
1. Cor. 10. 30.
31.
Col. 3. c. 17.*

nec temerè, sed ex rerum ipsarum proprietate fieri arbitror: quia dum illa, quæ ad Dei gloriam amplificandum propriè pertinent, petimus, vilitates interim nostras omittere oportet, quum tamen in posterioribus illis petitionibus commodis nostris rectè seruiamus.

M. Iam verborum omnium pondera paulò diligentiùs examinemus. Cur Deum Patrem nominas?

A. Permagna in vnius huius nominis vsu vis inest. Duo enim, quæ suprà in precando cùm primis necessaria esse demonstrauimus, complectitur.

M. Quæ sunt illa?

A. Primùm, non quasi absenti, † aut surdo loquor, sed vt præsentem audientemq; appello atq; inuoco, certò persuasum habens, eum precantem me exaudire: alioqui enim eius auxiliũ frustra implorarem. Hoc ita de Angelorum aut hominum etiam mortuorum * quoquam statuere, sine omni dubitatione profectò non possum. Deinde, fiducia impetrandi, antè diximus, esse rectè precationis fundamentum: charum verò ipsum verbum est Patris, ac paterni amoris, & spei bonæ atq; fiduciæ plenissimum. † Nominè ergò, quo nullum in terra dulcius, appellari Deus voluit, ita nos ad se inuitans, vt eum, omni sublata de patrio eius animo atque beneuolentia dubitatione, intrepidè adeamus. Cũ enim Patrem eum nobis esse decernimus, * eius spiritu animati, vt suum liberi parentem foleant, accedimus. PATER ergò charitatis † atq; amoris nomine, potiùs quàm dignitatis, aut maiestatis

Q. iij.

statu

Psal. 33. b. 13.
14. & 34. c. 15.
17. & 94. b. 9.
10. 11. & 139.
a. 1. 2. & c.

* Esa. 63. c. 16.

Psal. 103. c. 13.
Luc. 15. c. 12.

Rom. 8. c. 15.

Gal. 4. a. 6.

† Mal. 1. b. 6.

statís vocabulís, REX aut DOMINVS nuncupari hoc loco Deus voluit, & paterni nominis am-
plissimum patrimonium nobis interim quali † li-
beris suis relinquere.

Joh. 1. b. 12.

Ro. 8. c. 15. 17.

Gal. 4. a. 6. 7.

M. Eáne igitur impetrandi fiducia, qua suos filij parentes adire solent, ad Deum accedemus?

Mat. 11. d. 27.

Joh. 1. c. 13. &

10. c. 15.

*Mat. 7. b. 11.

Luc. 11. c. 13.

A. Firmiorem multò stabilioremq; esse Diuinæ beneuolentiæ, quàm humanæ fiduciam, † Christus naturalis Dei filius, ingenij patris optimè gnarus, nobis confirmat dicens: *Si vos (inquit) cum mali sitis, filios vestros inanes voces fundere non sinis-
tis, sed eorum postulationibus conceditis, quan-
tò erit cœlestis Pater, qui ipsa est bonitas atq; be-
nignitas, in vos beneficentior? Verùm omnem
hanc fiduciam † Christus, vt est antè dictum, nobis
affert: neq; enim nos, qui natura iræ filij sumus,
Deus sibi nisi per Christum adoptat, aut filios esse
agnoscit.

Rom. 5. a. 1. 2.

Gal. 4. a. 4. 5. 6.

Eph. 2. a. 4. 5.

1. Joh. 2. 2. 1.

M. Ecquid prætereà nos docet Patris nomen?

Mala. 1. b. 6.

Mat. 26. d. 39.

42.

A. Vt cum eo amore, * reuerentia, atq; obediens-
tia, quæ Patri cœlesti à suis liberis debetur, ad pre-
candum accedamus, vtq; eam mentem, quæ filios
Dei decet, habeamus.

M. Deum cur nostrum potiùs cōmuniter Patrem
appellas, quàm tuum separatim?

Psal. 22. a. 1. 2.

Rom. 1. a. 8.

1. Cor. 1. a. 4.

A. Fas quidem est pio cuiq; Deum † suum nomi-
nare, verùm eam oportet esse hominū Christiā-
norū inter ipsos communiter, atq; societatem,
eāq; charitate atq; beneuolentiā singuli vniuersos
complecti debent, ne alijs neglectis, quisquam vs-

num

num se curet, sed publicam omnium vtilitatem respiciat: vnde priuatim nihil in tota hac precatione, sed communi omnium nomine cuncta postulatur. Sed & cum illi, quorum infima est fortuna, ac vitæ cenditio, communem * Patrem coelestem, æque ac felices, & amplissimæ dignitatis gradus adepti, appellent, eos ne fratres dedigne-
mur, qui filiorum honore apud Deum dignantur, admonemur. * Despicatissimi verò & qui in hoc mundo sunt contemptissimi, hac interim consolatione lenire se, atque sustentare possunt, quòd in cælo potentissimū eundemq; benignissimum Patrem habeant. Præterea qui Deo † fidimus, eum rectè Patrem esse nostrum profite-
mur. Impij enim atq; increduli, vt Dei potentiam iustitiamq; extimescant, paternæ tamen eius erga se bonitati confidere non possunt.

M. Cur Deum in cælo esse dicis?

A. Quemadmodum cælum rotundo atq; immenso ambitu omnia complectitur, circumdat terram, circumdat maria: nec res, aut locus est aliquis, qui cæli capacitate non cingitur atque concluditur, estq; ex omni parte patens atq; apertum, & rebus omnibus perpetuò sic adest, vt in eius quasi conspectu locentur vniuersa: ita Deum * arcem cæli tenentem, rerum pariter omnium gubernacula tenere, ubiq; præsentem adesse, videre, audire, moderari vniuersa intelligimus.

Magist. Perge.

A. In cælo etiam, ob id Deus esse dicitur, quòd
suprema.

Mal. 2. b. 10.

Ioh. 8. c. 41.

1. Cor. 8. a. 6.

Eph. 4. a. 5. 6.

Deu. 10. c. 17.

18.

Psal. 10. d. 18.

& 68. a. 5. 6. &

146. b. 6. 7. & c.

† Psal. 11. b. 5.

6. 7. & 25. a. 10.

2. & c. & 73. c.

25. 26. & c.

Rom. 1. c. 18.

& 2. b. 6. 7. 8.

Psal. 11. b. 4. 5.

& 20. b. 6. &

33. b. 13. & 119.

a. 4. 5. 6. & 119.

23.

Pfal. 8. a. 3. &
19. a. 1.

*Pfal. 8. a. 1. 2.

3. 4. & 11. b. 4. 5

Pfal. 50. a. 3. 4.

6. & 57. a. 5. b.

10. 11. & 68. d.

32. 33. & 113.

a. 4. 5.

suprema, atque † cœlestis illa regio, Diuinis eius atq; præclaris operibus magnificentius collucet atq; illustratur. * Deum præterea in cœlo regnantem, in æterna & summa fœlicitate esse demonstratur, cum nos adhuc in terris patria pulsi, vt paternorum bonorum exhæredes filij miserè & calamitosè exulemus. Idem ergò valet, † Deum in cœlo esse, ac si cœlestem & modis omnibus Diuinum eum appellem, id est, incōprehensibilem, excelsissimum, potentissimum, beatissimum, optimum, maximum.

M. Quem ex istis fructum percipis?

Pfal. 50. a. 4. 6.

& 89. b. 3. 6. 7.

Mat. 23. b. 9.

Pfal. 20. b. 6.

& 102. c. 15.

17. & 113. a. 4.

3.

Colof. 3. a. 1.

Rom. 8. c. 17.

Eph. 1. c. 14. d.

18.

Heb. 9. c. 15.

1. Pet. 1. a. 3. 4.

A. Euellunt ista ex animis nostris vulgares atque corruptas de Deo opíniones, instituuntq; mentes nostras, vt de cœlesti * Patre cogitationem longè aliam, quàm de terrenis parentibus solemus, suscipiamus; vt reuerentiam summam aduersus sanctam eius maiestatem adhibeamus, eamq; venerabundí suscipiamus, & admiremur: cum attendere, precesq; ac vota nostra † exaudire certò statuam⁹: in eo, qui cœli & terræ præses sit & custos, spem omnem collocemus: simul autem ne quid Deo indignum petamus, sed vt cœlestem Patrem appellantes, animos * humo excitatos, celsos & erectos, terrena despicientes, supera atq; cœlestia cogitantes, habeamus, & ad beatissimam illam Patris nostri fœlicitatem, atq; ad cœlum quasi † hæreditatem paternam, perpetuò aspiremus, his verbis admonemur.

M. Hoc ergò tam fœlici aditu, introituq; precationis

tionis nobis iam patefacto, agè primùm mihi postulatum recita.

A. Precamur primùm, vt DEI NOMEN SANCTIFICETVR.

M. Hoc quid sibi vult?

A. Non aliud, quàm vt eius gloria * vbique amplificetur.

Psa. 89. a. 5. 6.

&c.

Rom. 11. d. 36.

& 16. d. 27.

1. Cor. 10. g. 31

† Mal. 1. b. 6.

M. Cur istuc primo loco postulamus?

A. Quia æquissimum est, vt filij patris, † serui domini, conditi conditoris gloriam augeri, maxime expectant atq; exoptent.

M. An quicquam Dei gloriæ accrescere aut decedere potest?

A. Dei quidem gloria cùm perpetuò sit † amplissima, in seipsa neq; accessione maior, neq; decessione minor fieri potest: neq; enim accretione, aut diminutione aliqua, vt hæc nostra solent, mutatur.

Psa. 56. b. 5. c.

11. & 104. c. 31

Verùm vt Dei nomen illustre notumq; mortalibus fiat, eiusq; laus & gloria in terris, ita vti par est, celebretur, precamur. Et sicuti immensa Dei

Psal. 96. a. 1. 3.

&c.

potentia, sapientia, iustitia, bonitas, diuinaq; eius opera omnia gloriam Dei atq; amplitudinem reuerà illustrant, ita optamus vt † nobis etiam illustria & gloriosa appareant: quò authoris magnificentia, vt in se se est amplissima, sic & inter nos modis omnibus splendida, atq; præclara reluceat, & laudibus atque honoribus priuatim publiceq; celebretur.

Psa. 113. a. 2. 3.

&c. & 114. a.

1. & 145. toto.

Rom. 11. d. 36.

Magist. Perge adhuc.

R. i.

A. Precamur

2^a. 52. b. 5. 6.
Ezec. 36. d. 20.
Rom. 2. d. 34.

Ios. 24. c. 14.
d. 23.
Psal. 96. a. 4. &
97. b. 7. 9. &
115. a. 3. 4. & c.
& 135. c. 15.
Rom. 1. c. 23.
1. Ioh. 5. d. 21.

A. Precamur præterea ne sanctissimum Dei nomen ab alijs propter nostra vitia * male audiat, & quasi ignominia afficiatur: sed ut potius eius gloria per nostram erga Deum hominesq; pietatem ubiq; gentium amplificetur. Optamus deniq; ut aliorum omnium, qui cælo, terra, mariue, vel alijs vspiam locis † Deorum appellationes & honores adepti sunt, & in templis, varijs figuris, atq; ceremonijs coluntur: quibûsue pectora sua, quasi delubra quædam, homines errore, & vanis opinionibus imbuti consecrarunt: huiusmodi inquam commentitiorum, fictorumq; Deorum nominibus funditus extinctis, & obliuione sempiterna obrutis, atq; deletis, solum Dei cœlestis Patris diuinum nomen atque numen, magnum clarumq; sit, illudq; mortales omnes ubiq; terrarum agnoscat, auguste, sancteq; colant atq; venerentur, & puris votis atque animis precentur, inuocent, implorēt.

M. Rectè quidem dixisti: perge quaeso.

Mat. 4. d. 23.
& 8. d. 35.
Mat. 1. b. 14.
Ioh. 8. d. 31. 32

† Mat. 13. c. 25.
c. 38. 39. & 15.
2. 2. 3. 6.
Luc. 16. b. 8.
Ioh. 3. c. 19. 20.
Luc. 10. a. 3.
c. 12. & c.
d. 17. 18.
Ioh. 16. c. 3.
& 17. b. 15.

A. Secundo loco petimus, ut ADVENIAT REGNUM DEI, id est, ne verbis sui diuinam * veritatem, quam & Euangelium regni Christus nunciat, obscurâ in tenebris sinat iacere, sed eam quotidie magis ac magis in lucem proferat, contra Sathanæ † atque impiorum hominum ingenia, caliditatem, solertiam, contraq; fictas omnium insidias, qui veritati tenebras offundere, eamq; infirmare, aut mendacio contaminare nituntur: contraq; tyrannorum violentiam, * & crudelitatem, qui modis omnibus veritatem extinguere atq; opprimere, adeoq; funditus delere conantur, præsidio suo

suò tueatur, & defendat: vt nihil esse, quod Diuinae veritatis inuictæ virtuti resistere queat, manifestum atq; testatum omnibus fiat.

M. Perge porrò de regno Dei dicere.

A. Precamur vt quamplurimos * sacrosancti huius verbi doctrina institutos, & veritate adductos, è tenebris in lucem vocet, eosq; in numerum sanctumq; cœtum suum, id est, ecclesiam suam, in qua præcipuè regnat, aggregatos, i spiritû suo assidue gubernet, atq; vt milites suos, † cum hostili vitiorum agmine, quasi exercitu Satanæ summa contentione perpetuo decertantes, auxilio suo iuuet: vt in Diuina eius virtute firmitatem & robur tenentes, coërcitis affectionibus prauis † atque distortis, fractis domitisq; cupiditatibus, victis, fuis, fugatis, atq; profligatis vitijs omnibus, cœlestem Rempublicam & regnum augeant atq; amplificent, Deo * per spiritum interim suum in ipsorum animis regnante, atq; imperante.

M. Ista quotidie fieri videmus.

A. Fiunt quidem hæc quotidie, ita vt † Deum piorum atq; impiorum rationem habere satis intelligamus, vtq; regnum Dei in hoc mundo præclare inchoatum videri possit: optamus tamen, vt assidue incrementis eo vsq; augeat, vt reprobis omnibus, * qui Satanæ instinctu contra Diuinam veritatem contumaciter, atque obstinate resistunt, & repugnant, & vitijs atque flagitijs omnibus sese contaminantes, Dei regno atq; imperio subijcere recusant, sub iugum missis, atq; perditis: † Satanae

Mar. 1. b. 14. 15
Lu. 4. c. 18. 19.
Ioh. 17. c. 17.
19. 20. 21.
1. Pet. 2. b. 9. 10
† Ioh. 16. b. 13.
† Luc. 22. d. 31.
Eph. 6. b. 10.
11. d. 17. 18.
1. Pet. 5. c. 8. 9.

† Ro. 1. b. 11.
12. & 8. a. 1. 5.
& c. b. 10. 12.
& c.

* Ro. 8. b. 9. 10.
11.

1. Ioh. 3. d. 24.
& 4. c. 13.

† Psal. 34. c. 15.
16. & 37. b. 9.

10. & c. & 58.
a. 5. b. 9. 10.

* Mat. 13. c. 38.
41 & 22. a. 6.

7. b. 13.
Luc. 19. c. 14.

c. 27.
& 12. f. 45. 46.

& 20. c. 16.
† Mat. 25. d. 41.

Rom. 16. c. 20.
1. Cor. 15. d. 24

25. 26. & c. g.
54. 55. 56. 57.

naq; ipsius tyrannide funditus deleta, hostibusq;
 omnibus confectis, oppressis, atq; obtritis, ita vt
 nihil contra Dei nutum atque diuionem respirare
 queat, ipse solus vbique gloriose regnet, imperet,
 triumphet. Et sicuti Deo * per spiritum suum in
 nobis regnante, communitas quædam hominibus
 cum Deo est in hoc mundo: ita scelicissimi † etiam
 regni sui gaudium, atq; gloriam sempiternis seculis
 lorum ætatibus non immutandam in cœlo nobis
 cum per Christum vt communicet, quò cœlestis
 Patris nostri non filij modò, * sed & hæredes si-
 mus, precamur atq; optamus: cuius voti Patrem
 cœlestem nostrum aliquando tandem nos com-
 pletes facturum esse, nihil profectò quicquam am-
 bigimus aut dubitamus.

M. Quid deinde sequitur?

A. VT DEI VOLUNTAS FIAT: † filiorum es-
 nim est, vt ex patrum voluntate vitam suam insti-
 tuant. Non contrà vt parentes ad filiorum volun-
 tatem sese conforment.

M: An ergò homines quicquam inuito Deo face-
 re posse existimas?

A. Multa certè scelera atque flagitia illius volun-
 tate pergrauiter * offensa, quotidie à mortalibus
 fieri, atque admitti perspicuum est, planeq; inter
 omnes cōstat: ita tamen vt nulla vi, aut necessitas
 te cogi possit Deus, quin quod facere † destinauit,
 id facillime efficiat. Non tantum igitur precamur
 vt quod illi decretum fuerit, eueniat: quod quum
 diuina voluntas efficiendi necessitatem secum
 semper

Ro. 8. b. 9. 10.

11.

1. Ioh. 3. d. 24.

& 4. c. 13.

† Mat. 13. f. 43.

1. Cor. 2. b. 9.

Apoc. 21. d. 10

11. & c.

Mat. 25. d. 34.

Rom. 8. c. 15.

16. 17.

Tit. 3. c. 7.

Pf. 40. b. 8.

Mat. 26. d. 39.

42. Ioh. 4. d. 34

& 5. c. 30. & 6.

d. 38.

Eph. 6. a. 1.

1. Ioh. c. 14.

Pfal. 5. a. 4. 5.

& 45. b. 7. 8.

Pfal. 119 d.

104. 128.

† Pfal. 115. a. 3.

& 135. b. 5. 7.

Rom. 9. d. 19.

semper adferat, euenire necesse est: sed quæ mens
tes nostræ * cupiditatibus flagrantibus, plarunq; fes
rantur ad eas res appetendas, atque peragendas, Ro. 3.b.7. &c.
quæ Deo maximè displicent, petimus, vt omnes Ga.5.c.16.17.
omnium volūtates, i sacri spiritus sui impulsu, ad
sensum & voluntatem numinis sui ita commutet † Rom. 8.a.2.4
atq; cōformet, vt nihil velimus aut optemus, nedū 5. &c.c.14.15.
faciamus vnquam, à quo diuina eius voluntas abs 1. Cor. 2.c.12.
horreat: & quicquid ex eius voluntate * euenire & 3.d.16.
intelligimus, id non aquis solū, sed & libentibus * Act. 21.c.14.
animis accipiamus, & patiamur. 1. Pet. 3.d.17.
& 4.c.13.

M. Quorsum addis, vt IN TERRA FIAT ITI-
DEM AC IN COELO, Dei voluntas?

A. Nimirū vt ad exemplar cœlestium illorum Psa. 91.c.11. &
spirituum, quos Angelos vocamus, diuinæ Maies 103.d.20.21.
tati dicto audientes atque obediētes per omnia & 104.a.4.5.
simus: & quemadmodum in cœlo nulla est rebels Heb. 1.b.6.7.
lio, ita neq; in terra quisquam qui contra sanctam d.14.
Dei voluntatem resistere & repugnare aut velit, Apoc. 7.c.11.
aut audeat, vsquam inueniatur. Sed & quum * so 19.b.10. &
lein ac lunam, reliquasq; stellas in cœlo nobis cō 22.c.9.
spicuas, assiduo motu & perenni agitatione fer- * Psa. 19.a.4.5
ri, & terram radijs suis ex diuina voluntate perpe- & 104.d.20.
tuo illustrare videmus, obediētiæ exemplum nos &c. & 135.b.7
bis ad imitandum propositum intuemur. Præterea & 136.b.7.8.9
verò quum in Sacris scripturis voluntatem suam
* Deus disertè explicuerit, id quod Testamēti tno
mine illis indito apertè significauit, qui in scriptu-
rarum sententia non manent, à Dei certè voluntate
manifestè recedunt.

R. iij.

M. Satis

Deu. 5.d.32.
Mat. 7.d.21. &
12.d.50.
† 2. Cor. 3.b.6.
d.14.
Gal. 4.c.24.

M. Satis iam à te tractata esse videtur prima pars precationis Dominicæ, quæ tria illa capita ad Dei solam gloriam pertinentia complectitur. Nunc ad secundam partem, quæ utilia & commodis nostris apta propriè spectat, tametsi eadem ad Dei quoque gloriam referantur, opportunè pergemus.

A. Secundæ partis primum caput est: PANEM NOSTRUM QUOTIDIANUM DA NOBIS HODIE.

M. Quid panis quotidiani nomine significas?

Psal. 104. c. 13.
d. 27 & c. & 105
toto. & 144. c.
10. 11. 12. & c.
& 145. c. 14.
15. 16. & c.

A. Non ea modo, quæ ad victum cultumque sup-
pedient, verum etiam res alias omnes in vniuersum, quæ ad vitam tuendam, conseruandam, & in tranquillitate, ac sine metu degendam sunt necessariae.

M. Ecquid est aliud, de quo hæc vox Panis nos admoneat?

Psal. 78. c. 18.
19. 20. d. 29. 30
& 106. c. 14.
Mat. 6. d. 25.
Luc. 16. c. 19.
1. Tim. 5. b. 8.
9.

A. Neres ad epulandum exquisitissimas, nèue vestes pretiosas, aut magnificam supellectilem ad voluptatem studiose conquiramus, & compa-
remus: sed vt delitias atque luxum despicientibus nobis, & paruo contentis, tenuis salubrisque victus, & vestitus moderatus, atque necessarius satisfaci-
at.

M. Quomodo verò panem appellas tuum, quem à Deo dari postulas?

Psal. 115. c. 16.
Mat. 7. b. 7. 8.
1. Cor. 4. b. 7.
1ac. 1. c. 17.

A. Dei * munere noster fit, quum nobis ad quotidianos usus, tametsi iurè minimè debeatur, ab ipso benignè donetur.

M. Num

Laborandum cuius. Deus facundat terras. Secundat omnia. ¶ 27

M. Num qua alia de causa tuum panem vocas?

A. Hoc verbo admonemur victum * labore no^{Gen. 3. d. 19.} stro, aut alia legitima ratione parandum esse, vt eo^{Eph. 4. d. 28.} contenti, de rebus alienis quicquam per auariti^{2. Thef. 3. b. 8.} am aut fraudem ne appetamus vnquam.^{c. 10. 12.}

M. Quum nos Deus labore nostro victum iubet at querere, cur ab eo panem postulas?

A. Vnus est Deus, qui terris † fecunditatem dat, ^{Psal. 24. a. 1. &c.} qui vberes, fructuumq; fertiles agros efficit: fru^{65. c. 9. & 68.} strā ergo omnem nos vitæ cursum in labore cor^{b. 9. & 104. c.} poris, atque animi contentione confecturos esse, ^{13. & 85. c. 12.} atque consumpturos certum est, * nisi Deus cor^{& 147. b. 3.} natus nostros velit prosperare. Par est ergo, vt à^{&c.} Deo Opt. Max. qui iuxta Dauidis oraculum, omis^{* Psal. 127. a. 1. 2.} nia vt condidit, † ita pascit etiam atque tuetur, ad^{1. Cor. 3. b. 7.} victum vitamq; necessaria, precibus quotidie ex^{† Psal. 104. &} poscamus: eaq; quasi dante porrigenteq; Deo, & ^{136. d. 25.} de illius manu in manus nostras tradita, gratis a^{& 145. c. 15.} nimis accipiamus. ^{& 147. &c.}

M. An diuitibus etiam, qui rebus omnibus circūfluunt atque abundant, panem à Deo in diem petendum esse existimas?

A. Frustra * cōgeremus, recōdemusq; copias, quæ ^{Esā. 34. b. 9.} vel ambitioni nostræ, vel quotidianis sumptibus, ^{Luc. 1. g. 53.} vel necessario vsui, in multos etiam annos suppe^{& 12. b. 15.} tēt, nisi illarū vsum salutarem nobis Deus ad vitā ^{1. Tim. 6. c. 17.} sua gratia effecerit. Imò frustra † in stomachum ci^{Apoc. 3. d. 17.} bum ingeremus, nisi diuina virtus, qua potiùs ^{† Deu. 8. a. 1.} quàm ciborum nutrimentis alimur, & sustentamur, ^{Pf. 78. d. 28. 30.} ^{Mat. 4. a. 4.}

mur, & alendi vim cibus, & stomacho concoquendi facultatem tribuerit. Ob quam causam cœnati etiam diurnū cibum, quem iam accepimus, à Deo tamen nobis præberi, id est, vitalem atq; salutarem fieri postulamus.

M. Quotidianum, & Hodie, quorsum adduntur?

Mat. 6. c. 25.
d. 34.

Luc. 10. g. 41.
Phil. 4. b. 6.

1. Pet. 5. b. 7.

* 1. Tim. 6. c. 9.
10.

A. Vt solitudinum † crastinarum aculeos, ne dies noctesq; illis frustra excruciemur, ex animis nostris euellat: utq; nimiarum opum inexplebili cupiditate, & quali rabida fame, à mentibus nostris depulsa, officium nostrum sedulo facientes, à benignissimo patre quotidie petamus, quod ille paratus est quotidie impartiri.

M. Perge ad cætera.

A. Sequitur quinta petitio, qua Patrem precamur, VT DELICTIS NOSTRIS IGNOSCAT.

M. Quem tandem ista venia fructum consequemur?

Psa. 32. a. 1. 2.

Ro. 5. b. 8. 10.

2. Cor. 5. d. 18.

Coloss. 1. c. 2. 0.

21. 22.

A. Amplissimum: nam quum Deus supplicum † miseretur, eodem apud eum loco, atq; in ea cum ipso gratia erimus, ac si innocentes, sancti, & in omnibus vitæ partibus integri essemus.

M. An hæc veniæ petitio omnibus est necessaria?

Psa. 14. a. 23.

& 43. a. 2. 3.

Ro. 3. b. 10. 11.

1. Io. 1. d. 8. 10.

† Iob. 9. a. 1. 2.

Iacob. 2. b. 10.

A. Maxime: quum nemo viuat mortalium qui in officio frequenter * non labatur, & à quo non sit in Deum sæpè ac grauiter peccatum: adeoq; testimonium in nos dicente scriptura, Qui in vno aliquo offenderit, omnium manifestus tenetur: & quide vno peccato se Deo vt purget contendit, mille

mille facinorum reus arguetur. Ut ergò erratorū veniam impetremus, † vna spes est reliqua, vni cum omnibus perfugium, Dei per Christum bonitas & misericordia. Qui verò se peccasse * non fatentur, neq; delictorum veniam petunt, sed † cū Phariseo illo, innocentia atque iustitia sua apud Deum, vel contra Deum potius gloriantur, ij à societate fidelium, quibus hæc precandi formula, quam sequantur, est constituta, & à portu atque perfugio salutis sese excludunt. Hoc est enim quod * Christus dicit, se non vt iustos, sed peccatores ad pœnitentiam vocaret, in hunc mundum venisse.

2. Cor. 5. d. 18.
19. 20. &c.
1. Ioh. 1. d. 7. 9.
& 2. 2. 1. 2.
b. 12.
* 1. Ioh. 1. d. 8.
10.
† Luc. 18. b. 9.
&c.

Mat. 9. b. 13.
Luc. 5. f. 31. 32.
& 15. b. 7.
1. Tim. 1. c. 15.

M. Gratuitōne Deum peccatis nostris ignoscere statuis?

A. † Omnino. Alioquin non remissio, sed compensatio quædam videri posset: ad compensandū verò vnum vel minimum vitium, facultate vlla nostra sufficere nullo modo possumus. Non ergò præteritam culpam pariter, atque Dei pacem operibus nostris, quasi pretio quodam redimere, & paria paribus, quod aiunt, referre possumus; sed errati pariter atque supplicij * veniam à Deo per solum Christum impetrabilem precibus omnibus petere, atque vt ignoscat suppliciter postulare debemus.

Ro. 3. c. 24. 25.
& 11. a. 5. 6.
2. Tim. 1. b. 9:
10.
Tit 3. b. 5.
Psal. 32. b. 3. 6.
1. Ioh. 1. c. 9.
& 2. 2. 1.

M. Verū ista, atq; ea quæ mox nobis statuitur conditio, vix aptè satis inter se coherere videntur. Petimus enim, vt Deus ita nobis ignoscat, vt nos debitoribus nostris condonamus.

S. I. A. Æquiss.

Mat. 18. d. 32.

33.

Luc. 5. c. 36.

37. 38.

Ro. 3. c. 24. 35.

& 11. a. 36.

Gal. 5. a. 4.

Math. 5. a. 7.

Luc. 6. c. 36.

Iacob. 2. b. 13.

A. Aequissima quidem conditione veniam nobis Deus offert: quæ tamē, in eam partem accipienda non est, quasi hominibus ignoscendo, veniam ita promereamur, ut ea quasi gratia quædam nobis à Deo referatur. † Gratuita enim tū Divina remissio non foret, neq; solus Christus, sicuti scripturæ docent, & nos antè explicuimus, peccati pœnas nobis debitas, in cruce persoluisse. Verum, nisi alij nos ad sibi condonandum faciles habeant, atque ita clementiam & lenitatem Dei patris + imitando, eius nos filios esse ostendamus; clarè denuntiat, ut nihil à se aliud, quàm summam animadversionis seueritatem expectemus. Nostrā ergo placabilitatem, non ut causam promerendæ à Deo veniæ proposuit, sed ut pignori foret, ad animos nostros certa Divinæ clementiæ fiducia confirmandos.

M. Nullusne ergo veniæ locus apud Deum ijs relinquitur, qui ad ignoscendum, & ad offensio-
nes deponendas implacabiles sese, inexpiabilesq; alij præbent?

Mat. 6. b. 14.

35. & 18. c. 24.

d. 28. 29. 33. 34

Mat. 7. a. 2. 3.

Luc. 6. c. 37. 38

Iacob. 2. b. 13.

A. Nullus omnino: id quod cum * alij multis sac-
cræ scripturæ locis testatum est atq; manifestum,
tum parabola illa Evangelica de seruo, qui cum
Domino suo decies mille talenta deberet, ipse in-
terim conseruo debitori, centum quos illi credi-
derat denarios, condonare recusauit, præclarè nos
admonet: + ad eandem enim seueritatis regulam,
atque idem exemplum, iudicium sine misericor-
dia in illum constituetur, qui ad lenitatem atque
misericordiam

miser ricordiam erga alios mentem suam retuocare nescit.

M. Litēne in foro, de iure & iniuria, hīc damnari existimas?

A. Animum * vindicem atq; ultorem i iniuriarum ^{Rom. 12. d. 19}
verbum Dei certē condemnat: videant ergō liti- ^{20.}
gatores, qua mente litem cuiquam intēdant. * Le- ^{Heb. 10. f. 30.}
ges tamen & instituta iuris publici: & illorum v- ^{† Rom. 13. a. 1.}
ius legitimus, id est, ad iustitiā & charitatis nor- ^{b. 4. 6. & c.}
mam directus, Euangelio Christi minimē aut tol- ^{Tit. 3. a. 1.}
luntur, aut damnantur. In hac verō precationis ^{1. Pet. 2. c. 13.}
Dominicā parte, ad Christianā lenitatis, & dile-
ctionis regulam mentes nostrā exiguntur, * ne
scilicet a malo vinci, id est, aliorum culpa eo nos
adduci sinamus, vt malum malo rependere veli-
mus, sed vt bono malum vincamus potius: hoc
est, maleficia benefactis pensamus, benevolentis
amq; erga inimicos atque hostes etiā immanes,
& capitales habeamus atque conseruemus.

M. Perge porrō ad sextam petitionem.

A. Ea precamur, NE NOS INDVCAT IN TEN-
TATIONEM, SED A MALO LIBERET. Nam
vt antē prāteritorum veniam petimus, ita nūc ne
† amplius peccemus, oramus. Mille formidines ^{Ioh. 5. b. 14.}
opponuntur, * mille intenduntur pericula, mille ^{& 8. b. 11.}
nobis insidiā comparantur, atq; collocantur. Nos ^{2. Pet. 2. d. 20.}
verō natura † imbecilles, ad prācauendum incau- ^{21. 22.}
ti, ad resistendū ita infirmī sumus, vt minimis mo- ^{* Mat. 10. b. 16}
mentis, atque occasionibus leuissimis in fraudem ^{17. & c.}
impellamur, feramurq; prācipites. ^{Ep. 6. c. 12. & c.}
^{1. Pet. 5. c. 8. 9.}
^{† Mat. 26. d. 41}

S. ij.

M. Perge.

1 Cor. 1. d. 27.

Magist. Perge.

Mat 10. b. 16.

Luc. 16. b. 8.

2. Cor. 1. c. 13.

15.

† Iac. 1. b. 14.

& 4. a. 1.

1. Ioh. 2. c. 16.

* Ge. 3. a. 1. & c.

2. Cor. 11. a. 3.

Apoc. 12. a. 4.

& 20. a. 2.

† 1. Pet. 5. c. 8.

* Eph. 6. b. 11.

Ioh. 16. g. 33.

1. Ioh. 4. a. 4.

& 5. b. 4.

* Ro. 16. d. 20.

Ephes. 6. b. 10.

2. Tim. 4. d. 17.

11.

Rom. 8. a. 1. 4.

6. & c.

1. Pet. 4. a. 1.

* Psal. 91. a. 1.

& c. toto. &

321. toto.

A Quum ergo & ab hominibus * astutis atq; vici-
lentis, & à concupiscentia † atq; appetitione pro-
pria, à carnis, mundi huius, atq; corruptelarū om-
niū illecebris : super omnia verò, à fallaci illo, vas-
fro, & veteratore * serpente, id est diabolo, qui,
rapidi † leonis instar, quærens quem deuorer, cum
alijs infinitis malitiosis * spiritibus mille nocendi
artibus ad perniciem instructis, perpetuò capitis
bus nostris imminet, vehementissime assidueq; op-
pugnemur, adeoq; , qua sumus ipsi infirmitate,
statim concideremus, planeq; de nobis actum foret;
confugientes ad fidem † Opt. Max. patris, eum
oramus, ne nos in his difficultatibus & periculis
deserat atq; destituat, sed vt sua nos virtute * ita
armet, vt contra carnis nostræ cupiditates, huius
mundi illecebras, & Satanæ vim atque impetum
non resistere modò & repugnare, sed illos vincere
etiã atq; superare valeam⁹ : itaq; animas nostras
à † vitijs atq; flagitijs auocet, ne in illa delabamur,
aut in officio labamur vnquam, sed in optimi pa-
tris atq; potentissimi patris * tutela, & præsidio
tutò, & sine metu perpetuò lateamus.

M. Satanæ igitur astutiam atque impetum, mun-
di huius insidias & præstigias, ac carnis nostræ
corruptelas atque illecebras, quibus animi nostri
ad peccatum sollicitantur, atque irretiti tenentur,
tentationis nomine significas.

A. Sanè præceptor.

M. Quum tamen tentationum quasi laqueis ho-
mines

mines captare atque implicare * Satanæ propriis
um sit, cur, ne Deus te in tērationem inducat, pre-
caris:

A. Deus vt † suos, ne Satanæ fraudibus illaquea-
ri, in vitia atque flagitia delabantur, tutatur & cō-
feruat: ita impijs opem atq; auxilium suum * sub-
ducit atq; subtrahit, quo destituti, cupiditate cō-
ci, ac præcipites omnibus insidijs circumueniuntur,
tur, & in omne ferūtur nefas: tandemq; consuetu-
dine scelerum, quasi obducto † callo, animi illis
obdurefcunt, atque ita Satanæ tyranno mancipa-
ti, & in seruitutem addicti, in perniciem atque in-
teritum sempiternum ruunt.

Ast. 5. a. 3.
1. Cor. 7. a. 3.

Luc. 22. d. 31.
32.

1. Cor. 15. b. 10
2. Cor. 12. b. 9.

Eph. 6. b. 10. 11
2. Tim. 4. d. 17.

18.
* 1. Re. 16. c. 14

Gal. 5. a. 4.
1. Pet. 3. a. 5.

Iudæ. 1. a. 1.
† Esa. 6. b. 10.

2. Cor. 4. a. 3. 4.
Ep. 4. d. 18. 19.

M. Superest adhuc Dominicæ precationis appen-
dix quædam.

A. QVONIAM TVVM EST REGNVM, ET PO-
TENTIA, ET GLORIA IN SECVLA. AMEN.

M. Cur Christus hanc conclusionem addi voluit?

A. Primum, vt certam nobis fiduciam impetran-
di, quæ antea postulauimus omnia, in eius bonis
tate, & potentia, * non in vllis nostris, aut aliorū
meritis sitam esse intelligeremus. Nihil enim esse,
quod is qui † orbem terrarum regit & gubernat,
in cuius ditione atq; potestate sunt vniuersa, qui
amplissima atque immortalī gloria clarissimus su-
per alios omnes infinītē excellit, * petentibus no-
bis dare vel non possit, vel nolit, modō recte, &
certa fide rogetur, his verbis declaratur: vt nulla
iam in animis nostris dubitatio relinquatur am-
plius: id quod etiam addita ad precationis finem

Psa. 3. a. 3. b. 32.
Ose. 13. b. 9.

Ioh. 10. f. 28.
† Psa. 22. d. 27.

& 24. a. 1. & c.
b. 7. & c. & 29.

a. 1. 2. & c. &
47. toto. & 93.

a. 3. 4. & c.
1. Tim. 6. c. 15.

16.
* Mat. 7. b. 10.

& 21. c. 22.
Iacob. 1. a. 6.

2. Cor. 1. d. 20.
 3. Psal. 115. a. 3.
 2. Cor. 9. c. 8.
 Ephc. 3. d. 20.
 1. Tim. 6. c. 15.
 * 2. Cor. 1. b. 8.
 9. 10.
 2. Tim. 4. d. 17.
 Iudæ. 24.

VOX + AMEN declarat atque confirmat. Præterea verò, quùm solus Deus quæcunq; decreuit, pro sua voluntate largiri possit, ab vno illo vniuersa hæc & peti debere, & impetrari posse clarissimè apparet: * nullumq; periculum, aut malum nostrum visque adeò magnum esse, quod is incredibili potentia, sapientia, & bonitate sua vincere, & à nobis depelleret, atque ad salutem etiam conuertere facillimè non possit.

M. Gloriæ Diuinæ qua de causa in extrema parte fit mentio:

*Finis omnium
 Dei gloria.*
 1. Cor. 10. g. 31
 Ep. 3. d. 20. 21.
 Phil. 1. b. 11.
 1. Tim. 1. d. 17.
 Iudæ. 25.

A. Vt omnes preces nostras Dei laudibus claudere instituamur: is enim est + finis ad quem referenda sunt vniuersa: is exitus, ad quem non preces solùm, sed & actiones nostræ, cogitationesq; omnes perueniant, nobis hominibus Christianis semper propositus esse debet, vt Dei gloria quàm maximè amplificetur, atque illustris reddatur: vtcunq; interim inter mortales, quorum animis Christiana religio non est infixæ, vix inueniatur, qui laboribus susceptis, periculisq; aditis, * non quasi mercedem rerum gestarum suarumq; virtutum desideret gloriam, qua tamen, vt non vera solidaq; gloria, sed inani venditione atq; ostentatione, vehementer suis grauiterq; interdicat Dominus.

Mat. 6. a. 1. 2.
 3. 4. 5. 6. & c.
 Gal. 5. d. 26.
 Phil. 2. a. 3. &
 3. d. 19.

M. Precationis ergò tractatui quædam de Dei laudibus, & gratiarum actione aptè atque opportunè subiungemus:

Rôm. 1. a. 8. b.
 10.
 2. Cor. 1. b. 11
 Ephe. 1. c. 15.
 Phil. 1. 4. 3. 4.

A. + Aptissimè sanè: neque enim in extremo tantum

tum precationis Dominicæ fine, gloria Dei me-
moratur, sed ipsum etiam principium eius à gloria
laudibusq; diuinis ducitur. Quum enim optamus,
vt Dei nomen sanctificetur, quid optamus aliud,
quàm vt ipsi ex omnibus eius operibus sua cons-
fiet gloria: videlicet, vt peccatoribus condonans,
* misericors: in impios † animaduertens, iustus;
prestans quod promissit, * verax: indignos benefi-
cij quotidianis cumulans, † optimus benignissi-
musq; censeatur: vt quicquid * operum eius vel
ceinimus, vel intelligimus, eo ad eius gloriam
laudibus amplificandam excitemur. Ita gloriam
suam, cum sui inuocatione Deus voluit esse cons-
iunctissimam. Par enim est, vt sicuti † difficultas
tibus affecti atq; afflicti, ad Dei opem atque mise-
ricordiam supplices confugimus, ita malorum
atque molestiarum liberationem nos per eum cō-
sequi, eumq; honorū omnium vnicum nobis au-
thorem esse ingenuè agnoscamus. Nam à quo ves-
tiam bonaq; omnia precamur, danti illi gratiam
non habere atque agere, summa profectò esset in-
gratitudo. Meritam ergo Deo immortalī gratiam
memori mente, & iustis honoribus persolvere
perpetuò debemus.

Magist. Perge.

A. Præterea verò Diuinam bonitatem, iustitiam,
sapientiam, potentiam † laudibus prosequi & cele-
brare, illiq; nostro, ac totius humani generis nos-
trine, grates agere, est cultus Dei pars, ad eius
maiestatem æquè ac inuocatio propriè pertinens:
qua nisi eum rite colamus, nō solum indigni eius

Vide pag. 121.

* Psal. 51. a. 1.
† Rom. 1. c. 13.
* Rom. 3. a. 3. 4.
† Psal. 65. c. 9. & c.
& 68. b. 5. & c.
* Psal. 19. a. 1. 2.

Psal. 34. a. 1. 2.
& 50. c. 14. 15.
d. 23.
1. Thess. 1. a. 2.
& 5. d. 18.
2. The. 1. a. 3.

Psal. 92. a. 1. &
93. & 103.
totis,

Psal. 29. a. 1. 2.
& 50. c. 14. 15.
d. 23.
Rom. 15. b. 6.

tot

Luc. 17. c. 17.

Ioh. 5. d. 44.

Rom. 1. c. 21.

d. 24.

1. Pet. 4. c. 11.

* tot tantisque beneficijs, ut ingrati, sed & æternis supplicijs, ut in Deum impij, dignissimi profectò erimus.

M. Quum ab hominibus etiam beneficia accipiamus, an non & illis gratias agere fas erit?

1. Cor. 12. a. 6.

b. 11.

2. Cor. 9. c. 9.

d. 12.

1. Pet. 4. c. 10. 11

Mat. 5. c. 16.

1. Pet. 2. c. 12.

* Psal. 16. a. 3.

Mat. 5. g. 43.

46. 47.

Lu. 6. d. 32. 33.

34.

Act. 24. a. 2. 3.

A. Quaecumque nobis beneficia homines deferunt, * ea Deo accepta referre debemus: quod vnus ille reuera hominū ea ministerio largiatur. Ob quam etiam causam, tametsi homines benefici & liberales esse non debent ut gratiam exigant, sed ut † Dei gloriam illustrent, illis tamen, qui * benignitate adducti, per beneficium & gratiā aliquid nobis concedunt, gratias agere quid nō licebit, quum & ipsa id postulet † æquitas, & ita humanitatis lege astringamur? Sed & Deus ipse hac nos illis ratione deuinciens, nos id ipsum vult agnoscere.

M. Gratum ergo animum etiam in homines probas?

1. Cor. 12. a. 6.

b. 11.

1. Pet. 4. c. 10.

11.

Psal. 115. a. 1.

Mat. 5. c. 16.

2. Cor. 4. d. 15.

& 9. c. 9. d. 11.

12. 13.

1. Pet. 2. c. 12.

A. Maximè: quum gratitudo, ut ita loquar, erga homines nostra, ad Deum ipsum redeat, quod à liberalitatis Diuinæ fonte, quasi quadam riuulorum deductione, † bona sua per manus hominum Deus in nos deriuat. Itaque nō hominibus nos gratos prebeamus, in ipsum etiam Deum ingrati erimus. Tantum hoc curemus, ut ad Deum ipsum, tanquam ad bonorum omnium authorem atque fontem vnicum, * solida sua gloria redeat, atque redundet.

M. Ecqua est norma atque præscriptio, quam dum

dum Deum gloria & honore afficimus, aut illi grates agimus, certo sequi possumus?

A. Innumeræ Dei laudes passim in eius * verbo descriptæ extant, à quarum regula si non aberrabimus, habebimus quod in sua Deo gloria & honore deferendo, atq; in gratiarum actione perpetuò sequamur. In summa verò, quum Deum † non Dominum solum, sed patrem etiam ac seruatores nostrum esse, nosq; vicissim eius esse filios, atque seruos scripturæ sacræ doceant, æquissimum est, * vitam nos omnem amplificandæ illius gloriæ addicere, debitum ipsi honorem reddere, eum colere, precari, venerari, gratias illi perpetuò & habere & agere: quum in hunc † finem ab eo conditi simus, & in hoc mundo collocati, vt immortalis ipsius gloria splendorem inter mortales maximū obtinere, & ad summam amplitudinem peruenire posset.

Maximè in
lib. Psalm.

Deu. 10. d. 17.
20. & 28. f. 38.
Mal. 1. a. 6. 7.
& 2. b. 10.

* Psal. 29. a. 1. 2.
& 34. a. 1. 2. &
92. a. 1. & 103.
toto,
Rom. 15. b. 6.
† Prou. 16. a. 4.
Esa. 43. b. 7.
Rom. 11. c. 36.
Coloss. 1. c. 16.

Quarta pars, de Sacramentis.

M. Absoluta iam legis Diuinæ, Symbolicæ, id est, *Transitio* confessionis Christianæ, precationis item, & gratiarum actionis tractatione, superest iam, vt de Sacramentis, mysterijsq; Diuinis, quæ precationem & gratiarum actionem semper coniunctam habent, vltimo loco dicatur. Dic igitur mihi, quid est Sacramentum?

A. * Est externa Diuinæ erga nos per Christum beneuolentiæ beneficentiæq; testificatio, signo a spectabili arcanam, spiritualemq; gratiam repræ-

Mat. 3. c. 17.
& 25. c. 26.
& 28. d. 19.
Ioh. 3. a. 5.

T. i.

sentans

Act. 2. f. 38.

Ro. 6. a. 3. 4.

2. Cor. 10. d. 16

& 11. c. 24. & c

Gal. 3. d. 27.

1. Pet. 2. d. 21.

sentans, qua Dei promissiones de remissione peccatorum, & æterna salute per Christum data, quasi consignantur, & earum veritas in cordibus nostris certius confirmatur.

M. Sacramentum quot partibus constat?

Mat. 26. c. 26.

Ioh. 2. f.

Act. 2. f. 38.

Gal. 3. d. 26. 27.

A. Duabus; externo & elemento, seu signo aspectabili, & inuisibili gratia.

M. Cur Deus ita externis signis nos uti voluit?

A. Nos quidem mente, atque intelligentia adeo cœlesti Diuinæque præditi non sumus, ut nobis angelorum instar Diuinæ gratiæ purè per se appareant: hac ergo ratione infirmitati nostræ consuluit Deus, ut qui terreni sumus atque cœci, in externis elementis & figuris, quasi speculis quibusdam cœlestes gratias, quas alioqui non cerneremus, intueremur: & id nostra maxime refert, ut sensibus etiam nostris Dei promissiones ingerantur, quod mentibus nostris sine vlla dubitatione confirmentur.

M. At promissionibus Diuinis certam fidem non adiungere, nisi eiusmodi subsidijs fulciamur, an non infidelitatis in nobis manifestum est argumentum?

Mat. 6. d. 30.

& 8. c. 28. &

16. a. 8.

Luc. 17. a. 3.

Act. 16. a. 5.

Ro. 1. b. 17.

& 14. b. 12.

A. * Exigua quidem atque imperfecta fide, quoad in hoc mundo versamur, præditi sumus, neque tamen fideles esse desinimus: reliquit enim diffidentie, quæ semper in carne nostra hærent, imbecillitatem fidei indicant, sed eam tamen non prorsus exstinguunt. Has quæ omnino excutere non possumus,

mus, est tamen continuò profectû, vsq; ad vitæ finem, ad fidei + perfectionē cōtendendû, in quo nos conatu Sacramentorum vsus plurimùm subleuat.

1. Cor. 9. d. 24.
2. Cor. 5. b. 7. f.
Heb. 6. a. 1.

M. Ecqua alia causa subest, quare Dominus exter-
norum etiã signorû vsum adhiberi voluerit?

A. Dominus mysteria sua in hunc præterea vsum instituit, vt + professionis nostræ notæ, atq; indi-
cia quædam essent, quibus de fide nostra quasi tes-
timonium coram hominibus diceremus, patefa-
ceremusq; nos cum alijs pjs Diuinorum benefi-
ciorum participes esse, & vnum cum illis religio-
nis quali cōcentum, atq; consensum habere, Chris-
tianiq; + nominis, atque appellationis discipu-
lorum Christi nos minimè pudere palàm testifica-
remur.

Mat. 26. c. 26.
& 27. d. 19.
Act. 2. f. 38. 41.
1. Cor. 11. d. 20.
Eph. 4. a. 5.
Ioh. 9. c. 22.
& 12. f. 42. &
19. g. 38.
Act. 11. d. 26.

M. Quid ergò de illis iudicas, qui mysterijs Diui-
nis tanquam minùs necessarijs, carere se posse
censent?

1. Pet. 4. d. 16.

A. Primùm, huic in Deum patrem, ac seruatorem
nostrum Iesum Christum, atq; eius etiã ecclesiã
officio tam pio atque debito deesse sine + summo
scelere non possunt. Nam quid hoc aliud esset,
quàm Christû obliquè abnegare? Et qui se Chris-
tianum + profiteri non dignatur, indignus est, qui
in Christianorum numero habeatur. Deinde, si qui
sacramentorum vsum, ac si opus ijs *nō haberent,
aspernarentur, non modò arrogantie summæ, sed
& impietatis etiã in Deum meritò damnari debe-
re existimo: quùm nō suæ tantùm infirmitatis sub-
sidia, sed & Deû ipsorû authorē contemnāt, ipsius

Ioh. 3. a. 5.
Luc. 14. d. 18.
c. 24.
1. Cor. 11. d. 20.
Mat. 10. d. 33.
Marc. 8. d. 38.
* Ioh. 3. a. 5.
Luc. 14. c. 24.

T. ij.

gratiam

2. Cor. 6. a. 1.
1. Theſ. 5. c. 19

140 *ſpiritus ſanctus, gratia omnis author. Sacramenta duo.*

† gratiam reſpuant, & ſpiritum, quantum in iſtis eſt, extinguant.

M. De viſibilibus quidem ſignis, & externo Sacramentorum uſu rationem intelligis: ſed quòd ſecundo loco vim atque efficaciam conſignandi confirmandiq; in cordibus noſtris promiſſiones diuinas Sacramentis tribuis, uideris officia ſpiritus ſancti propria, illis assignare.

Luc. 12. b. 12.
Ioh. 1. d. 33.
& 6. g. 63. &
14. b. 17. d. 26.
1. Cor. 12. a. 4.
6. & c.

A. * Mentis quidem atque animos humanos illuſtrare, atque illuminare, conſcientias item tranquillas atq; ſecuras reddere, ut reuera ſunt, ita & cenſeri debent ſolius ſpiritus Dei proprium opus, illiq; accepta referri, ne laus hæc aliò transferatur. Verùm hoc nihil obſtat, quin myſterijs ſuis ſecundas partes in animis atq; conſcientijs noſtris tranquillandis atque ſtabiliſcendis Deus tribuat: ſed ita tamen, ut ſpiritus ſui virtuti nihil detrahatur. Quare ſtatuamus oportet, externum elementum neq; ex ſeipſo, neq; in ſeipſo vim atq; efficacitatem ſacramenti incluſam habere, ſed totam à ſpiritu Dei, ut è fonte manare, & per Diuina myſteria, quæ in hunc uſum à Domino ſunt inſtituta, ad nos deriuari.

Ioh. 1. d. 33.
Act. 1. a. 5. &
10. g. 47.

M. Quot in Eccleſia ſua ſacramenta inſtituit Dominus?

Aud. Duo.

Mat. 26. c. 26.
& 28. d. 19.
Ioh. 3. a. 5. &
6. f. 35.
Tit. 3. b. 5.

Magiſt. Quæ?

A. * Baptiſmum, & ſacram coenam: quorū cōmunis eſt inter omnes fideles uſus. Altero enim reuſcitur.

nascimur, altero sustentamur ad vitam æternam.

M. De baptismo ergò primùm dic quid censeas.

A. Quum natura + filij iræ, id est, alieni ab eccles^{Baptismi de-}
sia, quæ Dei familia est, simus, baptismus veluti ^{scriptio.}
*aditus quidam nobis est, per quem in eam admitt^{Eph. 2. a. 3.}
timur : vnde & testimonium etiam amplissimum ^{*Mat. 28. d. 19}
accipimus, + in numero domesticorum, adeoq; si^{Mar. 16. d. 16.}
liorum Dei nos iam esse : imò in Christi + corpus ^{Ioh. 3. a. 5.}
quali cooptari, atq; inferi, eiusq; membra fieri, & ^{Tit. 3. b. 5.}
in vno cum ipso corpus coalescere. ^{+ Rom. 8. b. 15.}

M. Sacramentum antea dicebas duabus constare
partibus, signo externo, & arcana gratia. Quod
est in baptismo signum externum? ^{16. 17.}
^{Eph. 2. d. 18.}
^{+ 1. Cor. 6. c. 15}
^{& 12. d. 27.}
^{Gal 3. d. 27.}
^{Eph. 4. c. 15. 16}
^{& 5. g. 30.}

A. * Aqua, in quam baptizatus intingitur, vel ea
aspergitur IN NOMINE PATRIS, ET FILII,
ET SPIRITVS SANCTI. ^{* Mat. 3. d. 16.}
^{& 28 d. 19.}
^{Ioh. 1. a. 5. c. 23.}
^{Act. 8. 36. 38.}

M. Quæ est arcana & spiritualis gratia?

A. Ea duplex est : remissio + videlicet peccatorum,
& regeneratio, quæ utraq; in externo illo signo,
solidam & expressam effigiem suam tenent. ^{Marc. 1. a. 4.}
^{Ioh. 3. a. 5.}
^{Act. 2. f. 38.}
^{Tit. 3. b. 5.}

Magist. Quomodo?

A. Primùm, quemadmodum sordes corporis
qua, ita animæ * maculæ per remissionem pecca^{Act. 22. c. 16.}
torum eluuntur : + deinde regenerationis initium, ^{Eph. 5. d. 26.}
id est naturæ nostræ mortificatio, vel immersione ^{Tit. 3. b. 5. 6.}
in aquam, vel eius asperzione exprimitur. Postre^{+ Ioh. 3. a. 5.}
mò verò, quum ab aqua, quam ad momentū subi^{Ro 6. a. 3. 5. b.}
mus, statim emergimus, noua vita, quæ est rege^{6. 7. & c.}
nerationis. ^{Tit. 3. b. 5.}

T. iij.

nerationis.

nerationis nostræ pars altera, atq; finis repræsentatur.

M. Videris aquam effigiem tantum quandam rerum Diuinarum efficere.

Ioh. 3. a. 5.
Act. 22. c. 16.
Eph. 5. d. 26.
Tit. 3. b. 5.

A. † Effigies quidem est, sed minimè inanis, aut fallax: vt cui rerum ipsarum veritas adiuncta sit atq; annexa. Nam sicuti Deus peccatorum condonationem, & vitæ nouitatem nobis verè in baptismo offert, ita à nobis certò recipiuntur. * Absit enim vt Deum vanis nos imaginibus ludere atque frustrari putemus.

Ioh. 14. a. 6.
b. 17.
Rom. 3. a. 4.
Heb. 10. d. 23.

M. Non ergò remissionem peccatorum externa aquæ lauatione aut aspersione consequimur?

Mat. 26. c. 28.
Eph. 1. b. 7.
& 5. d. 25.
Col. 1. c. 14. 20
Tit. 3. b. 5. 6.
Apoc. 1. b. 5.
* Ioh. 3. a. 5.
Ro. 8. b. 15 16.
Heb. 9. d. 14.
& 10. d. 22.

A. Mirimè. Nam solus Christus † sanguine suo animarum nostrarum maculas luit atq; eluit. Hūc ergò honorem externo elemento tribuere nefas est. Verum Spiritus sanctus * conscientias nostras sacro illo sanguine quasi aspergens, absterfis omnibus peccati sordib⁹, puros nos coram Deo reddit. Huius verò peccatorum nostrorum expiationis oblationem atque pignus in Sacramento habemus.

M. Regenerationem verò vnde habemus?

Rom. 6. a. 3.
& c. toto.

A. Non aliunde quàm à morte & resurrectione Christi: † nam per mortis suę vim vetus homo non ster quodammodo crucifigitur & mortificatur, & naturæ nostrę vitiositas quasi sepelitur, ne amplius in nobis viuat & vigeat. Resurrectionis verò suæ beneficio nobis largiatur, vt in nouam vitam ad obediendum Dei iustitiæ reformemur. M.

increduli fructu Baptismi non percipiunt. Infantes baptizantur. 143

M. An gratiam hanc omnes communiter & promiscue consequuntur?

A. *Soli fideles hunc fructum percipiunt: increduli verò oblatas illic à Deo promissiones respucendo, aditum sibi præcludentes, inanes abeunt, non tamen ideo efficiunt, vt suam Sacramenta vim & naturam amittant.

Mar. 16. d. 16.
Ioh. 1. b. 12. &
3. b. 16. c. 18.

M. Rectus ergò baptismi vsus quibus in rebus fit situs, breuiter ediffere.

A. In fide & poenitentia. †Primum enim Christi nos sanguine à cunctis purgatos sordibus Deo gratos esse, spiritumq; eius in nobis habitare certa fiducia cum animis nostris statutum habere oportet. Deinde in carne nostra * mortificanda, obediendoq; iustitiæ Diuinæ, assidue omni ope & opera est intendendum, & pia vita apud omnes declarandum nos in baptismo Christum ipsum quasi † induisse, & eius spiritu donatos esse.

Mat. 26. c. 28.
Marc. 16. d. 16.
Ro. 8. b. 9. 11.
c. 15. 16. 17.
Ephe. 1. b. 7. &
5. d. 25. 26.
Col. 1. c. 14. 20.
* Ro. 6. a. 3. & c.
b. 6. 11. & c. c.
13. d. 19. & 3.
b. 13.
Ephe. 4. f. 24.
Colof. 3. a. 5.
† Ro. 13. d. 14.
Gal. 3. d. 26. 27.

M. Quum infantes hæc, quæ commemoras hæcenus per ætatem præstare non possint, qui fit vt illi baptizentur?

A. Vt fides & poenitentia baptismum præcedant, tantum in adultis, † qui per ætatem sunt vtriusq; capaces, exigitur: infantibus verò promissio * ecclesiæ facta per Christum, in cuius fide † baptizantur, in præsens satis erit, deinde postquam adoleuerint, baptismi sui veritatem ipsos agnoscere, eiusq; vim in animis eorum vigere, atq; ipsorum vita, & moribus representari omnino oportet.

Marc. 16. d. 16.
Ioh. 3. b. 16. c. 18.
* Ro. 3. a. 3. &
4. d. 21. 22. 24.
Hebr. 10. d. 23.
† Mat. 28. d. 19

M.

M. Vnde nobis constabit, infantes à baptismo ar-
cendos non esse?

Rom. 3. a. c. 4.

& 4. d. 21.

Heb. 10. d. 23.

† Gen. 17. b. 10.

11. 12. & c.

Luc. 1. f. 59. &

2. c. 21.

Ad. 7. a. 8.

Phil. 3. a. 5.

A. Quum Deus, * qui nunquam à veritate desse-
ctit, neq; à recta via vsquam declinat, infantes † in
ecclesia Iudaica à circumcissione non excluderet, ne-
que nostri infantes à baptismo repellendi sunt.

M. Itane similia ista, eandemq; vtriusq; causam at-
que rationem subesse putas?

Deu. 10. d. 16.

& 30. b. 6.

Iere. 4. a. 4.

† Rom. 2. d. 28.

29. & 4. b. 11.

Gen. 17. a. 7. b.

10. 11. 12. & c.

Ad. 2. c. 17.

18. & 10. g. 4. 5

2. Cor. 3. b. 6. 7

3. 9. & c.

Gal. 3. c. 23. 24.

Tit. 3. b. 5. 6.

A. Omnino. Nam circumcissionem poenitentiae
signum fuisse, vt Moses * & Prophetæ omnes tes-
tantur, ita diuvs Paulus eam fidei Sacramentum
esse docet. Nihilò minùs tamen pueri † Iudaici
fidei adhuc, & poenitentiae per ætatem minimè ca-
paces circūcidebātur: quo aspectabili signo Deus
patrem se paruulorum, & seminis populi sui esse,
in veteri testamento ostendebat. Quum verò cō-
stet Dei gratiam † & abundantius in nos effusam,
& luculentius declaratam in Euangelio per Chris-
tum esse, quam olim in veteri testamēto per Mo-
sen fuerat, indignum foret, si ea vel obscurior, vel
aliqua ex parte imminuta videretur.

Magist. Perge adhuc.

Mat. 18. a. 3. 4.

b. 10. & 19.

b. 14.

Luc. 18. b. 15.

16. 17.

Rom. 4. c. 16.

d. 23. 24.

1. Pet. 2. a. 2.

A. Cū infantes nostros vim, & quasi substan-
tiam baptismi communem nobiscum habere cer-
tum sit, illis iniuria fieret, si signum, quod veritate
est inferius, ipsis negaretur: eoq; quod ad testan-
dam Dei misericordiam, cōfirmandasq; eius pro-
missiones plurimū valet, sublato, eximia conso-
latione, qua veteres fruebantur, Christiani frau-
darentur;

darentur: duriusq; cum nostris paruulis in nouo Testamento sub Christo ageretur, quàm in veteri cum Iudæorum infantibus sub Mose actum fuerat. Itaq; æquissimum est, vt paruulis nostris Diuinae gratiæ, atq; salutis fidelium semini promissæ hæredes se esse, baptismo, impresso quasi sigillo testatum fiat.

Rom. 4. c. 10.
d. 23. 24.

M. Ecquid est amplius, quod de hac re velis dicere?

A. * Quùm Christus Dominus infantes ad se vocet, edicat etiam ne quis eos accessu prohibeat, ad se venientes amplectatur, ad eos regnum cœlestē pertinere testetur: quos cœlesti palatio Deus dignatur, eos ab hominibus primo aditu vestibuloq; prohiberi, & à Christiana Repub. quodam modo excludi, summa videtur esse iniquitas.

Mat. 18. a. 3. 4.
b. 10. & 19. b.
14.
Mar. 10. b. 13.
14. 15.

M. Ita est: verùm quùm antea paruulos postquam adoleuerint, baptismi sui veritatem agnoscere debere dixeris, de eo te velim paulò explicatiùs nūc dicere.

A. Parentes & pædagogi pueros olim cū primū per ætatem sapere, & intelligere cœpissent, primis Christianæ religionis rudimentis diligenter instituebant, vt pietatem vnā penè cum lacte nutriticis imbiberent, & à primis statim cunis, virtutis incunabulis ad vitā illam beatam alerentur. Quem etiam ad vsum breues libri, quos Catechismos nostri appellant, conscribebantur: in quibus eadem ferè ista, de quibus nunc inter nos agitur, aut istis certè similia tractabantur. Postquam verò

V. i.

primis

primis nostræ pietatis elementis pueri satis iam initiati videbantur, eos Episcopo sistebant atque offerebant.

M. Quorsum nam istuc?

A. Vt idem hoc ipsum pueri post baptismum præstarent, quod adulti olim, qui & Catechumeni appellabantur, ante baptismum, vel in ipso potius baptismo præstare sunt soliti. Episcopus enim rationem religionis à pueris exquirebat: pueri fidei suæ rationem Episcopo reddebant: quos verò in religionis scientia progressus iam satis magnos fecisse Episcop⁹ putabat, eos approbabat: & imposita illis manu, benè precatus dimittebat. Hanc Episcopi approbationem benedictionemq̃, nostri Confirmationem appellant.

M. At alia nuper vsitata erat cōfirmationis ratio.

A. In locum huius utilissimæ & antiquissimæ cōfirmationis suum commentum supposuerant, vt Episcopi videlicet, non de pueris, an religionis præceptis imbuti essent, cognoscerent, sed vt instantes adhuc fari nescios, nedum ad rationem fidei reddendum idoneos, oleo vngerent: additis alijs etiam cæremonijs sacræ scripturæ & veteri ecclesiæ incognitis. Hoc suum inuentum sacramentum esse voluerunt, & dignitate cum baptismo tantum non exæquabant, prætulerunt etiam illi eorum aliqui. Omnino voluerunt confirmationem hanc suam baptismi quasi supplementum quoddam esse, vt ea absolueretur, atq̃ ad exitum perduceretur: quasi alioqui imperfectus esset baptismus.

ptissimus pueriq̃, qui Christum cum suis donis in baptismo iam induissent, sine ea semichristiani essent: qua iniuria Diuino sacramento, Deoq̃ adeo ipsi, ac Christo seruatori sacri baptismi auctori, nulla maior fieri vnquam potuit.

M. Optandum ergo, vt vetus ille inquirendi in pueros mos atq̃ ratio reuocaretur.

A. Maximè: sic enim parentes cogerentur ad satisfaciendum suo in liberis piè instituēdis officio, quod hodiè pleriq̃ planè prætermittunt atq̃ repudiant: quas officij sui partes si vel parentes, vel præceptores hodie susciperent, præstarent atque persoluerent, mirus esset religionis fideiq̃ Christianæ consensus atque concentus, qui nunc miserandum in modum diuulsus est: certè non sic aut ignorantix tenebris offusa, obductaq̃ iacerent, aut variarum dissidentiumq̃ opinionum dissensionibus disturbarentur, dissoluerentur, atque dissiparentur vniuersa, ita vt hodiè fieri videmus: de quo miserabili casu, omnibus bonis maximè dolendum est

M. Verissimum quidem est, quod dicis: Iam, quæ *Cœna Dominica.*
cœnæ Dominicæ sit ratio, ediffere.

A. Eadem nimirum, † quam Christus Dominus
instituit: qui ea, qua traditus est, nocte, *1 Cor 11. c. 23*
24. &c.
PANEM, ET POSTQVAM GRATIAS EGIS-
SET, FREGIT, ET DEDIT DISCIPVLIS SVIS, *Mat. 26. c. 26.*
Mar. 14. c. 22.
Dicens: ACCIPITE, ET EDITE: HOC EST *&c.*
CORPVS MEVM, QVOD PRO VOBIS FRAN- *Luc. 22. c. 19.*
GITVR: HOC FACITE IN MEI MEMO- *&c.*
RATIONEM. AD EVNDEM MODVM ET PO-

CVLVM, PERACTA COENA, ACCEPIT, ET QVVM GRATIAS EGISSET, DEDIT EIS DICENS: BIBITE EX HOC OMNES: HIC EST ENIM SANGVIS MEVS NOVI TESTAMENTI, QVI PRO VOBIS, ET PRO MVLTIS EFFVNDITVR IN REMISSIONEM PECCATORVM, HOC FACITE, QVOTIESCVNQVE BIBERITIS, IN MEI COMMEMORATIONEM: QVOTIESCVNQVE ENIM COMEDERITIS HVNC PANEM, ET DE POCVLO BIBERITIS, MORTEM DOMINI ANNVNCIABITIS, DONEC VENERIT. Hæc est cœnæ Dominicæ forma atq; ratio, quam quoad ipse venerit, tenere & sanctè obseruare oportet.

Magist. In quem vsum?

Luc. 22. c. 19.

1. Cor. 11. c. 24.
f. 26.

A. * Vt mortis Domini, summiq; beneficii illius, quo per eam affecti sumus, gratiam perpetuò memoriâ celebremus & retineamus: & sicuti in Baptismo semel renati sumus, ita cœna Dominica ad vitam spiritualem atque sempiternam iugiter aliamur, atque sustentemur.

M. Baptismo ergò semel tantùm initiari, vt & semel nasci, satis esse dicis: at cœnæ Dominicæ perinde atque alimenti vsum, identidem esse repetendum affirmas?

A. Sanè præceptor.

Mat. 26. c. 26.

27. 29.

Luc. 22. c. 19.

1. Cor. 11. c. 23

24. 25. f. 26. 27

23.

† Ioh. 6. d. 35.

M. Duâne etiâ in hoc sacramento, vt in Baptismo, partes esse dicis?

A. Ita. Panem nempe, * & vinum externa signa, quæ oculis cernuntur, atrectantur manibus, gustu percipiuntur: & † Christum ipsum, quo ante

ma.

mae nostrae, vt proprio suo alimento interiùs nutriuntur. c. 48. 50. 51. f. 53. &c.

M. Et omnes peraequè vtraq; sacramenti parte vti debere dicis?

A. Certè præceptor: nam cùm Dominus ita disertè * præceperit, de eius mandato vlla ex parte derogare summum esset nefas. Mat. 26. c. 27. Marc. 14. c. 23.

M. Cur duo signa adhiberi hic Dominus voluit?

A. Primùm, quò mortis suae, quam lacero corpore, * & perfosso latere, ac toto sanguine effuso perpassus est, expressior esset imago: & vt eius memoria animis nostris infixâ, altius hæreret, vatriusq; corporis pariter atq; sanguinis signum separatim exhibuit. Deinde, vt infirmitati nostræ cõfuleret Dominus, atq; mederetur, manifesteq; declararet, sicuti panis ad corpora nutrienda, ita & corpus suum ad animas nostras spiritualiter alendas, vim atque efficacitatem summam habere: & sicut vino hominum corda exhilarantur, & roborantur vires, ita sanguine suo animas nostras refici atque recreari: vt non * cibum modò se, sed & potum etiam nostrum esse, certò statuentes, nusquam, nisi in ipso solo nutrimenti spiritalis, atque sempiternæ vitæ partem vllam quæramus. Ioh. 19. f. 34. Ioh. 6. c. 50. f. 53. 56. Ioh. 6. d. 35. f. 53. 54. 55. &c.

M. Beneficiorum ergò, quæ commemorasti, non imago tantùm, sed & ipsa veritas in cœna exhibetur?

A. Quid nî? Quum enim Christus ipsa sit * veritas, Ioh. 1. b. 17. f. 53. & 14. a. 6.
V. iij.

Ioh. 5. f. 54.
g. 36. 64.

tas, non dubium est, quin quod verbis testatur, & signis repræsentat, id reuera etiam præster, & nobis exhibeat: quodq; sibi fidentes tam certò faci-
at corporis atque sanguinis sui participes, quàm certò se panem atque vinum ore & ventriculo recepisse sciunt.

M. Quùm nos in terris versemur, Christi verò corpus in cælo sit: quomodò fieri potest, quod dicis?

Ioh. 6. g. 62. 64.
Col. 3. a. 1.
Hc. 4. d. 14. 16.

A. Mentis atque animos humo excitare, * & in cælum, vbi Christus est, per fidem erigere debemus.

M. Recipiendi ergò corporis & sanguinis Domini rationem, fide constare dicis?

Ioh. 6. d. 35.
Act. 4. b. 10. 12.
Ro. 4. d. 24. 26.
& 5. b. 8. & 14.
b. 9.

A. Sanè. Nam quùm mortuum Christum + credimus, quò nos à morte liberaret: excitatū item, quò nobis vitam acquireret: redemptionis per mortem suam partæ, ac vitæ, omniumq; adeò suorum bonorum participes nos habet, eaq; coniunctione, qua caput, & sua membra inter se coherent, arcana, mirificaq; spiritus sui virtute sibi copulat: ita vt nos corporis sui membra, & ex eius carne atque ossibus simus, & in vnum cum ipso corpus coalescamus.

1. Cor. 6. c. 15.
& 12. d. 27.
Ephc. 4. c. 15.
16. & 5. d. 30.

M. An ergò vt ista coniunctio efficiatur, panem & vinum in substantiam carnis & sanguinis Christi mutari imaginaris?

A. Nihil opus est huiusmodi mutationem comminisci. Nam & sacrae literæ, & optimi atq; antiquissimi etiam interpretes docent per baptismum

* itidem

* itidem membra nos corporis Christi, & ex eius carne atq; ossibus esse, & in vnum cum ipso corpus coalescere: cùm nulla interim mutatio eius modi in aqua ipsa efficiatur.

Rom. 9. a. 3.
1. Cor. 12. b.
12. 13.
Eph. 4. c. 15. 16
& 5. d. 30.
Gal. 3. d. 27.

Magist. Perge.

A. In vtroq; sacramento, rerum externarum naturis non mutatis, sed accedente † Diuino verbo, gratiaq; cœlesti, ea est efficientia, vt sicuti per baptismum semel † regeneramur in Christo, & in eius corpus primùm quasi ceoptamur & inserimur: ita cœnam Dominicam † rite percipientes, corporis & sanguinis sui nutrimento planè Diuino, & salutis atq; immortalitatis plenissimo, spiritus sancti opera nobis communicato, à nobis verò fide, quasi animæ nostræ ore, excepto, ad æternam † vitam iugiter alimur atq; sustentemur: vtrobiq; in vnum cum Christo corpus coalescentes.

Eph. 5. d. 26.
Gal. 3. d. 27.
Ephe. 5. d. 26.
Tit. 3. b. 5.
* Ioh. 3. a. 5.
Tit. 3. b. 5.
† Ioh. 6. d. 35.
f. 51. 54. 55.
1. Cor. 11. g. 28.
29.
Ioh. 6. f. 51. 54.
&c.

M. Aliter ergò etiã quàm per solam cœnam sese nobis Christus exhibet, arctissimãq; nos coniunctione sibi copulat.

Rom. 4. d. 25.
& 5. b. 8.
1. Cor. 15. a. 3.
2. Cor. 5. c. 14.
15. d. 21.
* Mar. 16. c. 15.
16.
Ioh. 6. d. 35. c.
47. 48. f. 18.
Rom. 1. b. 16.
1. Cor. 15. a. 1.
2. Cor. 4. a. 4.
Mar. 16. d. 16.
Ro. 6. a. 3. & c.
1. Cor. 12. b. 19.
Gal. 3. d. 26. 27.

A. Christus tum se nobis authorem salutis in primis exhibuit, quum morti † sese pro nobis obiecit, ne nos merita morte periremus. Per † Euangelium item sese fidelibus exhibet, & clarè docet, se panem esse illum viuum, qui de cœlo ad nutriendas sibi fidentium animas descendit. Sed & † in baptismo, vt antè est explicatum, Christus se nobis efficienter exhibuit, quòd nos tunc Christianos effecerit.

M. Neque

M. Neque minùs arcta coniunctionis vincula in cœna esse dicis?

A. In cœna verò Dominica & illa, quam dixi, communicatio nobis confirmatur * & augetur etiam, dùm quisq; eam ad se pertinere, & peculiari quadā ratione sibi Christum exhiberi, vt eo quàm plenissimè, coniunctissimèq; perfruatur, tum verbis, tum mysterijs diuinis certior fit: vt non anī: mæ solùm nostræ, † eius sacro corpore atque sanguine tanquam proprio suo alimento nutriantur: sed & corporibus etiā nostris, quod vitę æternæ symbolis communicent, quasi dato pignore, resurrectionis atq; immortalitatis certa spes confirmetur: quò tādē Christo * habitante in nobis, & nobis vicissim in Christo manentibus, non modò vitam æternam, sed & gloriam, quam ipsi dedit Pater, nos etiā per Christum in nobis manētem consequamur. Summa illa sit: sicuti non crassam aliquam coniunctionem imaginor, ita arcanam & mirificam illam corporis Christi in cœna communicationem arctissimam, certissimam, verissimam, & planè summam esse statuo.

M. Ex ijs quæ iam de cœna Dominica commemorasti, videor mihi colligere, eam non in hunc finem institutam esse, vt Christi corpus Deo Patri pro peccatis in sacrificium offeratur.

A. Minimè verò ita offertur: nam ipse vt corpore suo † vescamur, non vt illud offeramus, cū cœnam suam institueret, præcepit. * Offerendū verò pro peccatis prærogatiua ad solū Christum, vt
qui

Mat. 26. c. 26.

1. Cor. 10. d. 16

2. Cor. 11. c. 14

Ioh. 6. f. 51.

53. 54. & c.

Ioh. 6. f. 54. 56

57. & 17. d. 22

Mat. 26. d. 26.

1. Cor. 11. c. 24

& c.

* Heb. 5. b. 6.

qui æternus ille sit sacerdos, pertinet, qui & vn̄ i cū illud perpetuumq; sacrificium, moriens in cruce pro salute nostra semel fecit, illiç abundè in omne tempus satisfecit. Nobis verò nihil restat, nisi vt æterni illius sacrificij vsum fructum, nobis ab ipso Domino legatū gratis animis capiam⁹: quod quidem in cœna Dominica maximè facinus.

M. Sacra igitur cœna, vt video, ad mortem Christi, eiusq; in cruce perpetratum semel sacrificium, quo solo placatus nobis Deus efficitur, nos remittit.

A. Planissimè: nam panis, & vini Symbolis nobis confirmatur Christi corpus, * vt semel pro nobis, ad nos cum Deo in gratiam reconciliandos, hostia immolata fuit, sanguis eius semel ad eluendas peccatorum nostrorum maculas effusus: ita nunc quoq; fidelibus in sacra eius cœna † vtrunq; exhiberi: vt reconciliationem gratiæ ad nos pertinere certò sciamus, fructumq; redemptionis per mortem eius partæ capiamus atque percipiamus.

Rom. 5. b. 8.
& 6. b. 10.
1. Cor. 15. a. 9.
2. Cor. 5. c. 14.
15.
1. Pet. 3. d. 18.
† Mat. 26. c. 16.
17. 18.
Luc. 22. c. 19.
1. Cor. 11. c. 24.
25. 26.

M. An ergò soli fideles corpore & sanguine Christi pascuntur?

A. Soli omninò: cum quibus enim corpus suum, & cum ipsdem & vitam æternam, vt dixi, communicat.

Ioh. 6. f. 52. 53.
54. 56. 57. & c.

M. Quamobrem corpus & sanguinem Christi in pane & calice includi, aut panem, & vinum in substantiam corporis & sanguinis eius mutari nō fateris?

A. Quia illud esset * veritatem corporis Christi

Luc. 24. f. 39.

Ioh. 20. g. 25.
27.

Mat. 28. a. 6.
Luc. 24. a. 6.
Ioh. 12. b. 18.
& 16. d. 28.
* Ioh. 6. f. 52.
3. 60. 61.

in dubium vocare : Christum ipsum contumelia afficere : eos etiam qui Sacramentum recipiunt, horrore perfundere, si vel corpus eius tam angusto loco includi, † aut in multis simul locis esse, * vel carnem eius in ore dentibus mandi, & perinde atque alium cibum, extenuari, atque manducari imaginaremur.

M. Cur ergo exitialis est impijs sacramenti communicatio, si huiusmodi mutatio non fiat?

1. Cor. 11. f.
27. 28. 29. & c.

A. Quia ad sancta & Diuina mysteria † per hypocrisin & simulationem accedunt, eaq; impie cū Domini ipsius, qui ea instituit, summa iniuria contumeliaq; profanant.

1. Cor. 11. f. 26
27. 28. & c.

M. Nostrium igitur quid sit officium, vt rectè ad cœnam Dominicam accedamus, edissere,

† Ier. 24. b. 7.
& 29. c. 13.
Ioel. 2. c. 12. 13
16. 17.
† Esa. 53. toto.
Rom. 4. d. 25.

A. Illud ipsum quod Sacris scripturis docemur: vt videlicet nos ipsos * exploremus, num vera simus Christi membra.

1. Pet. 2. d. 24.
* Luc. 15. b. 7.
& 18. c. 13.

M. Quibus id notis atque indicijs manifestè deprehendemus?

Ro. 5. a. 5. 8. 9.
1. Tim. 1. c. 14.
15. 16.

A. Primùm, si † ex animo nos poeniteat peccatorum nostrorum, quæ Christum † ad mortem, cuius nunc mysteria nobis traduntur, adegerunt. Deinde si * certa spe de Dei per Christum misericordia, nos sustineamus, atq; nitamur, cum grata redemptionis per mortem eius acquisitæ † memoria. Præterea, si de vita * in futurum pie degenda scriam cogitationem & destinatum propositum suscipiamus. Postremò, cū coniunctionis etiam, charitatisq; inter homines mutua † symbolum in

† Luc. 22. c. 19.
1. Cor. 11. c. 24
25. 26.

* 1. Pet. 1. d. 24.
& 4. a. 1. 2. 3.

2. Pet. 2. d. 20.
21. & c.

Tit. 2. d. 11. 12.
13. 14.

† 1. Cor. 10. b.
37.

cœna.

cœna Dominica contineatur, si + proximos, id est, Mat. 22. d. 39.
Luc. 10. c. 27.
Rom. 13. totus mortales omnes fraterno amore, sine ulla maleuolentia odioue, prosequamur.

M. An quisquam ista quæ commemoras, omnia plenè perfectèq; præstare potest?

A. Absolutio omnibus numeris perfecta, in qua nihil desideretur, * in homine, quoad hunc mundum incolit, inueniri non potest: neq; tamen imperfectio, qua laboramus, nos ab accessu ad cœnam Dominicam, quàm imperfectionis nostræ atque imbecillitatis subsidium esse Dominus voluit, arcere debet: imò si perfecti essemus, nullum inter nos ampliùs vsum Cœna iam haberet. Huc tamen quæ dixi spectant, vt * poenitentiam quisque, + fidemq; atq; + charitatem, quoad eius fieri potest, synceram, & sine fuco, ad cœnam accedens secum adferat. * Mat. 19. c. 21.
Rom. 7. d. 18.
1. Cor. 13. c. 9.
10. 12.
Phil. 3. c. 12. 13

M. Verùm quùm antea dicebas, ad fidei confirmationem valere Sacramenta, quomodo iam fidem ad ea adferendam esse dicis? Ier. 24. b. 7. &
29. c. 13.
Ioel. 2. c. 12. 13
† Galat. 5. a. 6.
Col. 1. a. 4. d.
23. & 2. a. 5.
1. Tim. 1. a. 5.
2. Tim. 1. b. 5.
‡ Mat. 22. d. 39.
Rom. 13. 10. 10.
2. Cor. 6. b. 6.
† Rom. 1. b. 17.
1. Thef. 3. c. 10.
2. Thef. 1. a. 3.
Heb. 6. a. 1.
* Act. 2. f. 42.
Rom. 4. b. 11.
& 15. b. 8. & 6.
2. 4.
Gal. 3. d. 27.
Eph. 2. c. 11. 12
& 4. a. 5.
Col. 3. b. 11. 12
1. Pet. 3. d. 21.
† Mat. 28. d. 19
Marc. 16. d. 15.

A. Minimè ista pugnant: + fidem enim in nobis inchoatam esse oportet: ad quam alendam & roborandam Dominus Sacramenta instituit, quæ ad * confirmandas & quasi obfignandas in cordibus nostris Dei promissiones, permagna momenta adferunt.

M. Supereft adhuc vt dicas, ad quos propriè Sacramentorum pertineat administratio.

A. Quum pascendi verbo Dei gregis Domini, † Sacramentaq; administrandi officia atq; munera

Act. 2. f. 38. 41.
 & 3. b. 12. f. 35.
 36. 37.
 * Mat. 26.
 Marc. 14.
 Luc. 22.
 1. Cor. 11.

sint inter se iunctissima, non est dubium, quin eorum administratio adeos pertineat propriè, quibus publicè docendi munus est mandatū. Nam ut in cœna Dominus * ipse publici ministri officio fungens, exemplum suum ad imitandum proposuit: ita baptizandi pariter atq; docendi munus Apostolis suis peculiariter delegavit.

M. Sûntne promiscuè omnes nullo discrimine ad sacramenta à pastoribus admittendi?

Mar. 16. d. 15.
 16.
 Act. 2. f. 41.
 & 3. c. 12. g. 37.
 & 13. c. 3.

A. Olîm cùm adulti, † & natu grandiores ad religionem nostram accederent, ne ad baptismum quidem admittebantur, nisi priùs de eorum fide in præcipuis Christianæ religionis articulis constaret. Nunc quia infantes soli baptizantur, nullus potest adhiberi delectus. Diuersa est de Cœna ratio: ad quam cùm non nisi adulta iam ætate, accedant, si quem indignum esse palàm constiterit, is ad cœnam à pastore minimè est admittendus, quia sine Sacramenti id profanatione fieri non potest.

Mat. 26. b. 21.
 22. & c.
 Mar. 14. c. 18.
 19. & c.
 Ioh. 13. d. 26.
 27. & c.

M. Cur Dominus igitur Iudam * proditorem à cœnæ suæ communione non arcebat?

A. Quia eius impietas, vtut erat Domino cognita, nondum erat palàm nota.

M. Hypocritas ergò ministri arcere non possunt?

1. Cor. 5. 8.

A. Non, quoad occulta eorum nequitia fuerit.

M. Quùm ergò Sacramentis boni pariter ac mali promiscuè & communiter vtantur, quæ potest in illis certa esse atq; stabilis conscientiarum fiducia, quod tu paulò antea affirmabas?

A.

A. Quamuis † impij, quantum ad ipsos spectat, Io. 13. d. 26. 27
 Dei dona in Sacramentis oblata non recipiant, Rom. 3. 2. 3. 4.
 sed respuant, & seipsos frustrentur: * pij tamen, 1. Cor. 10. f. 21.
 qui per fidem Christum in illis, eiusq; gratiā quæ 22.
 runt, optima mentis conscientia, & consolatione * 1. Cor. 10. d.
 gratissima, ex salutis, atq; solidæ felicitatis certa 16. & 11. g. 28.
 spe nunquam destituuntur, aut fraudantur. 31.

M. At si quos pastor indignos esse vel ipse cognos-
 uerit, vel clam admonitus fuerit, eos certè à com-
 munionē licebit excludere?

A. Tales & concionibus publicis, modò ne no-
 minatim eos proferat, aut infamiā illis macu-
 lāmue inurat, sed suæ tantum conscientia suspici-
 tione, & coniectura eos perstringat, atque coar-
 guat, & admonere debet, & priuatim grauiter et-
 iam deterrere potest: arcere verò à communione,
 nisi legitima ecclesiæ cognitio, iudiciūq; inter-
 cesserit, non licebit.

M. Quod ergò remediū huic malo inueniendum
 est atq; adhibendum?

A. In Ecclesiis benè institutis atque moratis, cer-
 ta, ut * antea dixi, ratio atque ordo gubernationis
 instituebatur atq; obseruabatur. Deligebantur se-
 niores, id est magistratus ecclesiastici, qui disci-
 plinam ecclesiasticam tenerent, atque colerent.
 Ad hos autoritas, animaduersio, atque castigatio
 censoria pertinebant: † hij adhibito etiā pastore, si
 quos esse cognouerant, qui vel opinionibus fal-
 sis, vel turbulentis erroribus, vel anilibus super-
 stitionibus, vel vita vitiosa flagitiosaq; magnam
 X. in publicè

Pag. 92.

Mat. 18. c. 13.

16. 17.

Act. 14. d. 23.

& 15. 2. 4. 6. d.

22. 24. & 20. d.

17. f. 28.

1. Cor. 6. 3. 1. 2.

& 12. d. 28. &

14. c. 26. g. 40.

1. Tim. 5. c. 17.

Tit. 1. b. 5.

† 1. Cor. 5. 2. 14.

4. 5. & 11. c.

16. d. 18. & c.

publicè offensionem ecclesiæ Dei adferrent, quicq[ue] sine cœnæ Dominicæ profanatione accedere non possent, eos à communione repellebant, atq[ue] reijciebant, neque rursus admitterebant, donec pœnitentiæ publicæ ecclesiæ satisfecisset.

M. Quis debet esse pœnitentiæ publicæ modus?

A. Qui falsarum opinionum commentis, pietatem veram † lædere, & religionem labefactare conantur: aut vitiosa atque flagitiosa vita graves & publicas offensiones concitarunt, eos æquum est, Ecclesiæ, cui ita facta est offensio, * publicè satisfacere, id est, suum coram tota congregatione peccatum ingenuè agnoscere & confiteri, palamq[ue] testari, sibi ex animo dolere, quòd Deum Opt. Max. tam grauitè offenderint: religionem Christianam, quam sunt professi: Ecclesiam, in qua censebantur, quātum in ipsis quidem fuerat, ignominia affecerint: quodq[ue] non peccato solū, sed pernicioso etiam exemplo alijs nocuerint: à Deo primū, deinde ab eius ecclesia veniam se petere, atque precari.

M. Quid deinde fiet?

A. Postremo, vt in ecclesiam, è qua suo merito eiectioni sunt, & ad sancta eius mysteria rursus admittantur, suppliciter postulare, atque orare debent. In summa, eam adhiberi in pœnitentiæ publicæ moderationem oportet, vt neque seueritate nimia, qui peccauit, animum despondeat: neque rursus facilitate nimia, ecclesiæ disciplina labatur, atq[ue] eius imminuatur authoritas, cæteriç ad similia audenda animentur atque incitentur. Sed

vbi

1. Cor. 10. g. 32

Tit. 3. c. 10. 11.

1. Thes. 5. c. 14

2. Thes. 3. d. 14

15.

* 2. Cor. 2. b. 6.

& 7. c. 9. 10.

2. Cor. 2. b. 6.

7. 8. 11.

vbi seniorum, pastorisq; iudicio, & eius, qui peccauit, castigationi, & exemplo aliorum satisfacti fuerit, rursum ad communionem ecclesiæ, qui erat excommunicatus, admittebatur.

2. Cor. 2. b. g.
10.

M. Video te, fili mi, Christianæ pietatis summam exactè tenere. Superest vt ad hanc cognitionis piæ regulam, vitam tuam ita dirigas, ne frustra ista didicisse videaris. Non enim qui audiunt * tantum, intelliguntq; verbum Dei, sed qui Dei voluntati obsequuntur, atque imperio eius obtemperant, beati erunt. Imò seruus ille, qui Domini voluntatem nouerit, neque obsecundarit, † grauius vapulabit; adeò nihil prodest pietatis, religionisq; veræ intelligentiæ, nisi vitæ etiam integritas, innocentia, atque sanctitas accedant. Agè igitur mi fili, omni cura & cogitatione in hoc incumbere, vt ne in officio labaris, aut ab hac piæ vitæ norma, atq; præscriptione vnquam aberres.

Conclusio cum
exhortatione.

Mat. 7. d. 21.
& 12. d. 50.
Luc. 11. d. 28.
Rom. 2. c. 13.
Iacob. 1. d. 22.
23. 24. & c.
† Lu. 12. f. 47.
Iacob. 4. d. 17.

A. Dabo operam venerande præceptor, & nihil prætermittam, quantum quidem facere, & omni ope atque opera eniti possum, quo professioni nominiq; Christiano respondeam. Sed & à Deo optimo maximo supplex precibus & votis omnibus semper exoptam, ne cœlestis doctrinæ suæ semen, in animo meo quasi arido * steriliq; solo exceptum perire sinat; sed gratiæ suæ † Diuino rore cordis mei siccitatem, sterilitatemq; ita irriget atq; fecundet, vt vberes pietatis fructus feram, in regni cœlestis * horreum & cellam condendos, atque reponendos.

Mat. 13. a. 4.
5. 6. 7. c. 19. 20.
21. 22.
† Psal. 1. a. 3. &
104. c. 13.
Mat. 23. a. 8. &
23.
1. Cor. 3. b. 6. 7.
* Mat. 3. c. 12.
Luc. 3. c. 17.

M. Ita

1. Cor. 3. b. 5.
Phi. 2. b. 12. 13

M. Ita facito mi fili, neque dubita, quin vti hanc mentem voluntatemq̃ † Deo duce suscepisti, ita studij huius tui, conatusq̃ pij euentum & exitum, quem optas atque expectas, id est optimum, foelicissimumq̃ reperturus sis, atq̃ habiturus.

FINIS.

Vocabula

VOCABVLA NOSTRATIA,

& loquendi formæ Christianorum pro-

pria, in quibus à communi more ver-

borum Latinorum discessum est, ex li-

terarum ordine sequuntur.

A.

Angelus, Græcè vox: latine nuntius, internuntius, legatus, index.

Angeli, id est spiritus, vel mentes cælestes, nostrum: Veteres Græci

Dæmonas, Latini genios uel lares appellarunt.

Animalis homo: Vide caro.

Apostolus, Græcè, Latine legatus.

B.

Benedicere: Vide maledicere.

C.

Cælum, in singulari numero, potius quàm in plurali cælos usurpare solet Cicero.

Caput, pro præcipua parte, membra, pro alijs partibus rei alicuius, ut & corpus, pro vniuersitate aut societate populi usurpant Cicero & Linius: Ut totum corpus Reipub. curare, vnum corpus Reipub. esse, Ciuitatis corpus, vni corpus conciliumq; totius Reipone. Cice. Cur non ecclesie corpus, id est piorum vniuersitas, vel Reipub. Christiana? Vnius corporis esse, id est societatis: Linius. Christus ecclesie caput, nos ecclesie membra: Latinitas in his est ferenda. At corpus Christi, pro ecclesia, & piorum vniuersitate: & nos membra Christi, aut membra corporis Christi, locutiones nostræ propria sunt.

Caro, pro genere humano: Ut Omnis caro sanam: nostrum.

Caro item pro vitiosa & corrupta natura: & carnalis vel animalis, vel vetus homo, pro tali natura prædito: Carnem, membra terrestria mortificare, carnem crucifigere, veterem hominem deponere, exuere, crucifigere, expurgare vetus fermentum: nostra sunt propria. Et contra, spiritus, spiritualis, vel spiritalis, nouitas spiritus, nouus homo, noua creatura, renouari spiritu, ambulare secundum spiritum, noua consersio, nouum lincinem induere, regenerari, regeneratio, regeneratus, renatus, apud nos

T. i.

strates

Vocabula Religionis Christianæ propria.

frates usurpantur, quum natura vitiosa reparationem, vel renouationem, aut hominem diuina virtute, mente, vel diuino consilio præditum, diuino spiritu vel numine afflatum, aut instinctum celesti vel diuino afflatu, inflatu, vel instinctu motu, vel actum, & vera pietate diuinitus imbutum, significamus. Gratia Dei pro diuino afflatu, instinctu, vel virtute: nostrum. Catechismus, vel potius Catechesis, Græc. Latine, Prima institutio: vt & Catechumeni, Catechizatio, nostratia. Catholica: vide Ecclesia. Certitudo, & incertitudo, vide Credo. Clauēs, claudere, recludere cælum, ligare, soluere peccata, vel peccatores, metaphora nostra: vt sunt etiam retinere, vel detinere peccata, pro, non condonare: nostratia. Concupiscentia. i. rerum malarum appetitus, vel appetitus: nostrum. Contritio, vide pænitentia. Corpus Christi, p. Ecclesia, et piorū vniuersitate nostrū. vide Caput. Credo, cum accusatiuo, & præpositione, nostrum: vt credere in Deum. i. Deum verè agnoscere, illi fidem habere, illi confidere, spem & fiduciam omnem in illo collocare: nam hæc omnia simul complectitur. Credo item, cum solo accusatiuo: vt Credo resurrectionem mortuorum, & vitam æternam, id est, certò expecto, vel spero: nostra sunt. Fides item cum nō solum Dei cognitionem, & credulitatem, sed & fiduciam quoq; in Deo significat, & fidelis pro tali fide prædico: & contraria, infidelitas, infidelis, nostra sunt propria. Propius accedunt ad latinitatem hoc sensu, diffidens, diffidentia, incredulus, incredulitas. sic suspensus, incertus, dubius, obscura spe pendens, pro infideli, latina sunt. Certitudo & incertitudo, parum vsitata Latinis. Fiducia, Fidentia, firma animi confisio, Ciceroniana sunt: verum ea fidem nostram plenè non explicant, sed eius duntaxat partem significāt. Credo, fido, & spero, sæpè in nostra religione finitima sunt significatio, quam his serè formis latini exprimunt. Est mihi fiducia, est firma animi confisio in Deo. Est mihi stabilis Diuina per Christum beneuolentia fiducia Spes omnis residet, spem omnem colloco in Deo, in Christo. Spem certam concipio, sustineo me, & ni-

Vocabula Religionis Christianæ propria.

cor spe veniæ, immortalitatis, vitæ sempiterna, &c.

Creo, creatio, creator, conditor, effector, fabricator: Ciceroniana sunt.

Creatura latinis inauditum. Ex argilla, lutoq; factus homo. Ho-

minem humo excitatum, celsum & erectum constituit. Homi-

nem generauit, & exornauit Deus. Animum ex sua mente et

diuinitate genuit Deus. Deus parens huius vniuersitatis. Lu-

cem qua fruimur, spiritum quem ducimus, commoda quibus v-

timur, a Deo nobis dari videmus: modi loquendi sunt apud Cic.

Crucifigo, crucifixus. Quintil. Plin. Suetonij sunt, non Ciceronis.

Passio Christi, pro eius supplicio, cruciatu, & morte: sic passus

absolutè, sine alia voce adiun. Et, nostratia sunt. Multa grania,

horrenda passus: Latin. De Christo crucifixo, aut passio, sic Latine

dici potest. Christus in crucem sublatu, vel actus, crucifixus,

cruce affectus, innocens pro nocentibus pœnas luit: alieni peccati

pœnas sustinuit, pertulit, persoluit: supplicium pro nobis pertu-

lit: supplicio, cruciatu, cruce, morte affectus est, pro peccatis no-

stris pœnas pendit, dependit, tulit.

D.

Damones Græcè, lares Cicer. Ethnicis in bonam partem accipiunt.

Dæmones: id est, mentes, vel spiritus impij & malitiosi: nostrum.

Dèitas, nostrum: Diuinitas, Numen diuinum, Cicer.

Diabolus Græc. A duersarius, Budaë: Calumniator, Erasmo: dece-
ptor, delator.

Dilectio pro amore, vix audita Latinis.

E.

Ecclesia, Græcum: Latin. cōgregatio. Ecclesia catholica: Latin. vni-

uersa congregatio, vniuersitas piorum hominum: vniuersitas le-

gitur lib. ad Herennium. Respub. Christiana, vel Christianorū.

Electi Dei, substantiuè, pro, electi à Deo: nostrum. Sic prædestinari,

prædestinatio, prædestinatus, præscientia, præscitus, Verba sunt

nobis peculiaria. Cicero. Iems non ignorat ea, quæ ab ipso consti-

tuta & designata sunt: id est, Iems præscit prædestinata, vt

nos loquimur. Præscisse oportuit. Terent.

Effectus, substantiuè, Plin. Propertij, non Cic.

Effectio, euentus, euentum, & euenta in plu. Cic.

I. ij.

Essentia,

Vocabula Religionis Christianæ propria.

Essentia, & substantia, Plauti, Quintiliani, Plinij, non Ciceronis.
Ethnici, Græc. Gentiles, Gentes, pro alienigenis, impijs, idololatrijs,
 alijs quàm Christianis, aut Iudæis : nostræ voces sunt.

Euangelium, Græc. Latine bonum nuntium: apud nos sacras Novi
 testamenti historias, & scripturas significat.

Euangelista, scriptor Euangelij, quales fuerunt illi quatuor : Mat-
 theus, Marcus, Lucas, Ioannes : vel qui de Euangelio conciona-
 tur apud populum: nostrum.

Excommunicare, pro Ecclesia eicere, expellere, vel arcere: nostrum.
Sic, Excommunicatio, pro expulsiōe vel eiectiōe.

F.

Fides, vide Credo.

G.

Gentiles, vide Ethnicus.

Glorificare, vide sanctificare.

Gratitudo, Latinus hominibus inaudita : Ingratitudo inusitata:
Gratus, & ingratus, Latina sunt.

H.

Hypocrisis Græc. Latine Simulatio, alienæ personæ simulatio : hy-
 pocrita, simulator alienæ personæ.

I.

Iesus, Hebraicè : Latine seruator.

Idolum, idololatra, idololatria, Græc. Lat. simulachrum, simulæ-
 chrorum cultor, & cultus. Idololatria latius apud nos patet,
 omnem Diuinum cultum cuiquam, præterquam soli Deo, habi-
 tum significans.

Imperfectio, & increatus, Latinis inusitata sunt.

Inferna absolute sine substantiuo addito, nostrum : vt Descendit ad
 inferna: ad inferos Latine.

Infidelis, infidelitas: Vide credo.

Inobedientia, inobediens, nostra : inobsequens, Sene. in hippol. mi-
 nus obsequens, minus obediens, Lat.

Inuisibilis, vide Visibilis.

Inuoco, ero, precor, Latina. Innocatio, oratio, pro precatione, preci-
 bus,

Vocabula Religionis Christianæ propria.

bus, aut *vois*, intercedere item & intercessio, nostra. *Diuinum* numen scelere violatum precibus placare. *Cic.*

Iustificare, vide *Sanctificare*.

Insuperandum Latina vox est, iuramentum Latinis, *insuperatum*.

Lauacrum apud *Claud.* & *Gell.* *Lauatio* apud *Ciceronem* legitur.

M.

Malitia, κακία, quam *vitiositatem* *Cicero* mauult appellare, quàm

Malitiam. *Malitiā* enim certi cuiusdam *Vitiij*, *vitiositatem* omnium nomen esse. Sic κακίες, vitia mauult, quàm *malitias* nominare.

Maledicere, vana vox, nostrum : pro execrari, deuouere, diris deuouere, diras obnuotiare: *Cicero*. *Maledictus* item pro execrando, execrabilis & detestabilis, & *maledictio* pro execratione, nostra sunt. Sic *benedicere*. i. fausta precari, uel benè ominari. *Benedictus* item, & *benedictio*, nostratia.

Mādere & *Mādi*, *Cic.* *Mādūcare* rarū. *Mādūcari* vix inuenitur.

Mediator, pro aduocato aut patrono, nostrum. *Intercessor* apud *Senecam* pro mediatore: sed aliud *Ciceroni* significant *Intercessor*, & *Intercedere*.

Membra Christi, aut *Membra corporis Christi*, locutiones nostra sunt. vide *Caput*.

Minister Dei, *minister Ecclesie*, vel *minister Ecclesiasticus*, pro eo quem *Sacerdotem* dicimus, usurpari possunt. Sic enim *Cicero* loquitur. *Ministri publici Martis*, atque ei *Deo* consecrati.

Mortifico, *Mortificatio*: vide *Caro*.

Mundani pro impijs. *Mundus*, pro impiorum *Vniuersitate*. *Seculum* pro *Mundo*, nostratia. *Res mundana*, *res incerta*, *lubrica*, *fluxa*, *fugaces*, *raduca*. *Cic.*

O.

Obseruare leges, *Cic.* *Obseruator legis*, vix legitur apud *Latinos*.

Omnipotens, *Plautus* & *Cicero*, ex *Veteri* poeta. *Omnipotentia*, nostrum. *Præpotens*, omnium rerum præpotens *Deus*. *Cic.* *Immensa*, infinita, interminata magnitudo, potentia, &c.

Oratio, vide *Inuoco*.

P.

Peccatur pro nocente, fonte, impio, nefario: nostrum.

I. ij.

Peccatum

Vocabula Religionis Christianæ propria.

Peccatum originis, originale peccatum: nostratia. Origo peccati, Ovidius. Origo boni, Cice. Nativum malum, infitum in natura malum. Cic. Naturale malum, Ouid. Cur non & naturale peccatum? Natura corrupta, Quintil. Natura mendosa, Hor. Natura depravata. Natura improbi, contra naturam depravati. Cic. Passio, passus, vide Crucifigo.

Personæ in trinitate: nostrum.

Pœnitentia, Linius, Plinius. Ex conscientia peccatorum timor. Cice.

*Pro quo nostri quidam contritionis nomine vsi sunt. Respisco
vsitatum, respiscencia inusitatum Latinis.*

Prædestinatio, præscientia, vide Electi.

Profano, profanatio: Linius, Plinius, non Cicero. Violare sacra, Cicero. Violatio templi: Linius. Violator templi: Ovidius.

Propheta, & prophetia, Græc. Lat. Vates, vaticinatio, prædictio divina. Propheta, pro sacrarum literarum interprete, nostrum.

Proximus, vicinus, frater, charitatis vocabula, nobis sunt peculiaria. Frater eum, qui eandem nobiscum religionem proficetur, significat. Proximus & vicinus, universitatem humani generis complectuntur. Fraternalis amor, pro mutuo amore Christianorum: nostrum.

R.

Remissio pœnæ, apud Cice. sic & culpa remissio dici potest.

Respiscencia, vide pœnitentia.

Resurgo, Linius, & Ovidius. Renisco, redinuis, Cic. Resurrectio, carnis resurrectio: nostra. Excitare aliquem à mortuis. Excitatio corporum à mortuis: pro conditione vitæ mortalis, immortalitatem consequi, Cic.

S.

Salvare, salvator, salvatio, Latinis inaudita. Servare, servator, servatrix: liberator, liberatio, Latina sunt. Redemptor, id est, servator aut liberator: nostrum.

Sacramentum, pro mysterijs Divinis: nostrum. Baptismus Græc. Lat. immersio vel intinctio, lavatio salutaris, expiatio aqua salutari.

Vocabula Religionis Christianæ propria.

lutari. Cæna Domini, vel Dominica, Communio, Eucharistia, Græcè. Latine gratiarum actio.

Sancti, sanctorum, sine substantivo addito, inusitatum Latinis. Sanctificare, sanctificatio: Glorificare, glorificatio: Iustificare, iustificatio, nostratia sunt. Sanctitas, sanctimonia, sanctitudo, Latina. Sanctificare, & glorificare ad Deum relata: vt sanctificetur nomen tuum, nostra. Sanctè colatur, gloria, honore efficiatur: Gloria Dei, vel nomen Dei amplificetur, celebretur, laudibus celebretur, amplitudo eius illustretur, Ciceronis & Linij sunt.

Sanctificare & iustificare, ad homines relata: vt Deus suos iustificat, sanctificat, nostra. Sanctos atq; integros facit, efficit, reddit: sanctitati, innocentia atque integritati, vel in sanctitatem, atq; innocentiam restituit, sanctorum atque innocentium loco habet, ponit, collocat, damnatos in integrum restituit, &c, Latina. Fide, vel per fidem iustificamur, nostrum. Iustitia fundamentum fides: virtutum omnium fundamentum fides. Cicero. Iustificus, qui iusta facit, Catullus: Poeticum est.

Spiritus, spiritualis, vide Caro.

Scriptura, apud Ciceronem, non nisi pro stylo usurpatur. In Rhetorica ad Herennium, & Terent. propius ad nostrum sensum accipit. Sacra litera: profana pagina, Claud. cur non & sacra pagina?

Verbum Dei pro sacris literis, nostrum: Verbum ȝ veritatis Psal. 119. 43. pro sacra scriptura quid nisi Vt verbum voluptatis apud Ciceronem. Iacob. 1. c. 18.

Sensibilis, vide Visibilis.

T.

Tentatio, pro sollicitatione ad vitia: & inducere in tentationem, usurpatur à nostris. Novi morborum tentationes: Cic.

Tractatio Visitatio, apud Cicer. quàm tractatus: &, Artis, philosophia, &c. tractatio vel tractatus: potius quàm tractatio vel tractatus de arte, philosophia, &c.

Traditiones, prr doctrinis aut inuentis humanis, pro opinionum commentis

Vocabula Religionis Christianæ propria.

commentis futilibus, & commentitijs sententijs, fabulis, nugis nostrum.

Trinitas nostrum, Trinus, ternus, vel terni potius. Triplex, triplus, Latina sunt: Verum hic, ut alibi sæpe, pietatis potius, quàm Latinitatis rationem habere oportet.

V.

Venerandus, ad Deum & religionem ferè semper: honorandus, ad homines refertur à Cic. Reuerendus, reuerendissimus, in titulis consuetudini condonantur.

Verbum Dei, vide scriptura.

Vetus homo, vide caro.

Vnitas, Col. Plin. non Cicero.

Vita noua, pro innocentia: nostrum, Latine, studium innocentia atque sanctitatis. Auocare animum à vitijs, à peccatis: prauos affectus & appetitus vitiosos frænare. Cice. Rarum est quoddam genus eorum, qui se à corpore auocant, & ad diuinarum rerum cognitionem cura omni, studioq; rapiuntur.

Visus raro, aspectus sæpe apud Cicer.

Visibilis, & sensibilis, Plinij, non Ciceronis: conspicuus, aspectabilis, spectabilis, sub oculos, sub aspectum cadens, uel veniens, sub oculorum sensum cadens, sub sensibus, in sensum cadens, in sensum cernendi cadens, percipere sensibus, Ciceronis sunt. Inuisibilis, ut gratia inuisibilis, Latini non est: occultus, abditus, relictus, non conspicuus, Latina sunt.

Z.

Zelotypus, vel Zelotes potius, & Zelotypia, Græca sunt. Socij impatientis, socij impatientia, Plinij sunt potius quàm Ciceronis. Zelotypia, inquit Cicero, est agritudo ex eo, quod alter potiaturo, quod ipse concupierit.

F I N I S.

